

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

PENOLOGIE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Na vzniku této studijní opory se podíleli: **PeaDr. Pavla Kubíčková**
Mgr. Ivo Kmětík

Studijní oporu zajišťuje: **Střední odborná škola ochrany osob a majetku s.r.o.**

Karviná 2011

Seznam použitých značek, symbolů a zkratk	3
ÚVOD	4
1 ÚKOLY A POSLÁNÍ VĚZEŇSKÉHO SYSTÉMU A JEHO HISTORICKÝ VÝVOJ	5
1.1 Pojem, předmět a význam penologie	5
Kontrolní otázky	6
1.2 Vztah penologie k některým dalším vědám	7
Kontrolní otázky	8
1.3 Základní funkce trestu	9
Kontrolní otázky	11
1.4 Historický vývoj penologických trendů ve světě	11
1.4.1 Pojetí trestu ve starověku	13
1.4.2 Trest a trestání ve středověku	13
1.4.3 Trest v dobách osvícenství	14
1.4.4 Trest v kapitalistické společnosti	15
1.4.5 Vývoj přístupu k vězněným osobám v USA	18
Kontrolní otázky	21
1.5 Historie vězeňství v českých zemích	21
1.5.1 Vězeňství habsburské monarchie (1850 – 1918)	22
1.5.2 Vězeňství Československé republiky (1918 – 1939)	23
1.5.3 Vězeňství v Protektorátu Čechy a Morava (1939 - 1945)	24
1.5.4 Obnova československého vězeňství (1945 – 1952)	24
1.5.5 Československé vězeňství dle sovětského vzoru (1953 – 1965)	25
1.5.6 Reforma československého vězeňství (1965 – 1989)	26
1.5.7 Reforma českého vězeňství (1990 – 1992)	26
1.5.8 Činnost Vězeňské služby ČR (1993 – 2009)	27
Kontrolní otázky	28
1.6 Humanizace českého vězeňství	28
Kontrolní otázky	30
1.7 Vězeňský systém v ČR	30
1.7.1 Úkoly Vězeňské služby České republiky	31
Kontrolní otázky	34
2 EVROPSKÁ VĚZEŇSKÁ PRAVIDLA A NOVÉ TRENDY VE VĚZEŇSTVÍ	35
2.1 Evropská vězeňská pravidla	35
2.1.1 Základní principy	35
2.1.2 Rozsah a působnost	36
2.1.3 Podmínky pro výkon trestu - Umístění a ubytování	36
2.1.4 Oděv	36
2.1.5 Stravování	37
2.1.6 Právní poradenství	37
2.1.7 Styk s vnějším světem	37
2.1.8 Vězeňský režim	38
2.1.9 Práce	38
2.1.10 Svoboda myšlení, svědomí a víry	38
2.1.11 Informovanost	39
2.1.12 Přemísťování vězňů	39
2.1.13 Cizí státní příslušníci	39

2.1.14	Etnické nebo jazykové menšiny	39
2.1.15	Osobní prohlídky a kontroly	40
2.1.16	Práce ve věznici jako veřejná služba	40
2.1.17	Informovanost veřejnosti	41
	Kontrolní otázky	41
2.2	Praktická aplikace evropských vězeňských pravidel v českém vězeňství	41
	Kontrolní otázky	43
3	ZÁKONY O VÝKONU VAZBY, O VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY, O VĚZEŇSKÉ A JUSTIČNÍ STRÁŽI ČR	44
3.1	Vězeňská služba České republiky	44
3.1.1	Organizační struktura	44
3.1.2	Vězeňský personál	45
3.1.3	Osobnostní předpoklady vychovatelů a odborných pracovníků	46
	Kontrolní otázky	50
3.2	Typy věznic a jejich charakteristika	50
3.2.1	Rozdělení věznic v ČR	50
3.2.2	Zacházení se specifickými skupinami vězňů	53
	Kontrolní otázky	54
3.3	Právní úprava výkonu vazby	54
3.3.1	Důvody vzetí do vazby	55
3.3.2	Délka vazby	55
3.3.3	Práva obviněných	56
3.3.4	Povinnosti obviněných	57
3.3.5	Kázeňské přestupky, kázeňské tresty	58
3.3.6	Dozor nad výkonem vazby	59
	Kontrolní otázky	60
3.4	Zákon o výkonu trestu odnětí svobody	60
	Kontrolní otázky	62
	Kontrolní otázky	66
	Kontrolní otázky	71
	Kontrolní otázky	76
	Kontrolní otázky	80
	Kontrolní otázky	82
	Kontrolní otázky	87
	Kontrolní otázky	88
3.5	Řád výkonu trestu odnětí svobody	89
	Kontrolní otázky	91
	Kontrolní otázky	93
	Kontrolní otázky	97
	Kontrolní otázky	98
	Kontrolní otázky	100
	Kontrolní otázky	103
3.6	Programy zacházení s odsouzenými	103
3.6.1	Standardizované programy zacházení	106
3.6.2	SARPO – nástroj k hodnocení rizik a potřeb odsouzených	111
	Kontrolní otázky	115
4	ALTERNATIVNÍ TRESTY	116
4.1	Poslání a cíle Probační a mediační služby České Republiky	116
	Kontrolní otázky	120
4.2	Přehled alternativních trestů a postupů	121

4.2.1	Alternativní postupy ve fázi před vynesením rozsudku	121
4.2.2	Alternativní tresty ve fázi po vynesení rozsudku	122
	Kontrolní otázky	123
4.3	Podmíněné tresty	124
	Kontrolní otázky	127
	Literatura	128
	Slovníček pojmů	129

Seznam tabulek

Tabulka 1 - Stavby vězňených osob ke dni 31. 12. 2010.	34
---	----

Seznam obrázků

Obrázek 1 - Mapa věznic, vazebních věznic a detenčních ústavů ČR.	33
Obrázek 2 - Vnitřní členění jednotlivých věznic.	44

Seznam použitých značek, symbolů a zkratek

	Průvodce studiem, kapitolou
	Průvodce kapitolou, textem, podnět
	Shrnutí
	Výstupy z učení
	Čas potřebný ke studiu
	Kontrolní otázka
	Samostatný úkol
	Test a otázka
	Řešení a odpovědi, návody
	Korespondenční úkoly
	Zapamatujte si
	Řešený příklad
	Definice
	Úkol k zamyšlení
	Část pro zájemce
	Další zdroje

ÚVOD

Text je určen studentům 3. ročníku Střední soukromé školy ochrany osob a majetku. Záměrem vypracovaného studijního materiálu je poskytnout studujícím velmi stručné základní informace z penologie jako vědy poměrně málo prezentované.

Slovo autora

Učební text pojednává o penologii jako vědě, jejím postavení v systému věd a propojení s dalšími vědami a disciplínami, které řeší problematiku výkonu trestu odnětí svobody a stručnou historii vězeňství jak v zahraničí tak u nás. V další části uvádím základní zásady a myšlenky mezinárodních úmluv o zacházení s vězňenými osobami. Následuje kapitola, která se zabývá výkonem trestu odnětí svobody a zacházením ve výkonu trestu, vězeňským personálem, jeho vzděláváním a posláním. V poslední části se zmiňuji o alternativních trestech a organizacích, které se podílí na přípravě odsouzeného na propuštění a životě po propuštění.

Součástí studijního materiálu je i mapa rozložení vazebních věznic a věznic na území ČR, slovník pojmů a doporučená literatura k dalšímu podrobnějšímu studiu.

Na konci každé kapitoly najdete shrnutí a kontrolní otázky, u kterých si můžete ověřit, zda jste pochopili probranou látku.

Při studiu přeji hodně úspěchu.

1 ÚKOLY A POSLÁNÍ VĚZEŇSKÉHO SYSTÉMU A JEHO HISTORICKÝ VÝVOJ

1.1 Pojem, předmět a význam penologie

V kapitole se seznámíme s předmětem zkoumání penologie, jeho obsahem a postavení v systému společenských věd, vztah penologie k některým vědám.

Pojem pochází z latinského poena= trest + řeckého logos = slovo, nauka.

Penologie je věda o trestu a trestání, která se zabývá jejich účinky z hlediska volby adekvátního působení – zacházení s pachatelem trestného činu, aby nedocházelo k opakování trestného činu.

Zabývá se:

- ✓ účinky trestu a trestání, zkoumá účinnost různých druhů trestů,
- ✓ zabývá se vývojem penologie a jejích různých koncepcí v historických souvislostech,
- ✓ zkoumá sociálně psychologické procesy, jevy, vztahy a zákonnosti, které vznikají v důsledku aplikování trestu,
- ✓ zabývá se psychosociální a fyzickou realitou pachatele – např. zdravotní stav, sociální zázemí, věk, dosažené vzdělání apod.,
- ✓ zkoumá přístupy k výchovnému zacházení s vězňými, aby bylo dosaženo co nejefektivněji účelu trestu,
- ✓ zkoumá systém institucí a jejich funkcí při realizaci zákonného postihu,
- ✓ zkoumá, hledá i jiné sankce, které by účinně ovlivňovaly chování pachatelů trestných činů, ochranná opatření, alternativní zacházení s pachatelem.

Předmětem zkoumání penologie jsou metody zacházení s pachatelem TČ (tresty a způsob jejich výkonu), které co nejúčinnějším způsobem dosáhnou změny v chování pachatele tak, aby se mohl začlenit do společnosti jako řádný občan.

Penologie nahlíží na trest a trestání z jiných pozic než trestní právo. Vychází z toho, že:

- ✓ **trest je zakotven v právních normách**, zejména trestním zákoně a je základním atributem trestní politiky ve vyspělých společnostech,
- ✓ **trest má kvalitativní stránku**, která spočívá v zákonnosti uloženého trestu, respektování ochranné i preventivní funkce trestu a adekvátnosti uloženého trestu ke spáchanému skutku,
- ✓ **trest má kvantitativní stránku** – délka trestu jako specifická forma kvantifikace nebezpečnosti pachatele a tím potřebná délka ochrany společnosti před ním,
- ✓ **vlastnosti osobnosti pachatele** – jsou obtížně definovatelnou množinou fenoménů, které se postupně projevují,
- ✓ **morální profil pachatele** – tvoří míra morálního odsouzení jeho kriminálního chování.

✓ **KONTROLNÍ OTÁZKY**

Kontrolní otázky

1. Co je předmětem penologie?
2. Jaký pohled má penologie na trest?

1.2 Vztah penologie k některým dalším vědám

V kapitole se uvádí stručná charakteristika penitenciárních disciplín, jejíž poznatky penologie využívá.

Penologie využívá poznatky mnoha vědeckých disciplín, zejména pedagogiky, speciální pedagogiky, psychologie, sociální práce, práva, sociologie, medicíny a dalších oborů.

Penitenciární pedagogika – je aplikovaná pedagogická věda, která se zabývá zkoumáním, výchovou a vzděláváním osob odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody všech kategorií (věkových, dle pohlaví, charakteru trestné činnosti, délky trestu atd.). Jejím předmětem zkoumání je výchovná funkce výkonu trestu odnětí svobody (dále jen VTOS), zákonitosti procesu penitenciárního působení na všechny kategorie odsouzených ve VTOS. Obecným cílem penitenciární pedagogiky je výchova člověka v souladu se zásadami obecné pedagogiky, která je však omezena zejména délkou trestu odnětí svobody a needukativním prostředím, v němž se vězeň nachází. Proto nelze obecné cíle pedagogiky v plném rozsahu v podmínkách věznice realizovat.

Pedagogové, kteří v praxi uplatňují poznatky této disciplíny, jsou rozděleni do dvou skupin:

- ✓ **vychovatelé** ve výkonu trestu, ve výkonu vazby,
- ✓ **speciální pedagogové** – jejich hlavní pracovní náplní je sestavování a následná garance plnění tzv. programu zacházení s vězni, tedy zabezpečování penitenciárního výchovného působení a metodického vedení vychovatelů.

Penitenciární psychologie – je součástí forenzní psychologie. Zabývá se psychologickou problematikou věznění člověka, jeho adaptací, prožíváním, psychologickými aspekty zacházení s vězněm včetně aplikace psychologických metod, penitenciární diagnostikou (zařazování odsouzených do skupin), vhodností pracovního zařazení vězně, expertizou pro posouzení možného podmíněného propuštění, interakcí vězeň – personál, psychologickým výběrem personálu apod. Nedílnou součástí snah penitenciární psychologie je i harm reduction – minimalizace negativních dopadů věznění na psychiku člověka. Obecně lze říci, že zkoumá psychologické problémy procesu penitenciárního zacházení.

Psychologie vězeňství je poměrně mladou disciplínou, která se zaměřuje na tři základní problémové okruhy:

- ✓ psychologii vězně,
- ✓ psychologii vězeňského personálu,
- ✓ psychologii vězeňství.

Penitenciární právo – jde o komplexní soubor všech právních norem, které upravují výkon trestu odnětí svobody a výkon vazby (Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon, Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, penitenciární normy Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, prováděcí předpisy Vyhláška č. 345/1999 Sb., řád výkonu trestu, Vyhláška č. 169/1999 Sb., řád výkonu vazby, Zákon č. 555/1992 Sb. o Vězeňské a justiční strážci)

Kriminologie – věda o stavu, dynamice a příčinách trestné činnosti, o metodách zkoumání kriminality jako společenského jevu, o způsobech a prostředcích k jejímu předcházení. Je to věda, která zobecňuje a integruje poznatky a metody i jiných vědních oborů (práva, psychologie, pedagogiky, sociologie a psychiatrie) a současně vytváří vlastní metodologii a soustavu vlastních poznatků.

Sociální práce – pomáhá vězněným osobám s jejich sociálními záležitostmi a udržováním kontaktů s vnějším světem. Zvláštní pozornost je věnována na přípravu vězně na propuštění a pomáhá mu vytvořit výchozí podmínky pro návrat a reintegraci do společnosti.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Vysvětlete pojem penitenciární.
2. Z kterých vědních disciplín penologie čerpá poznatky?

1.3 Základní funkce trestu

V kapitole je stručně popsána funkce trestu a teorie funkce trestání.

Trest – je opatření následující po provinění. Shledá-li soud po provedeném důkazním řízení obžalovaného vinným, vynese trest, jehož základním účelem je ochrana společnosti proti porušování podmínek její existence. Zejména má takto být dosaženo účelu výkonu trestu, tedy aby se pachatel dále další trestné činnosti nedopouštěl a jako další účel trestní zákon uvádí, aby byl pachatel vychováván k tomu, aby vedl řádný život a byla kultivována jeho osobnost tak, aby směřoval jedinec ke schopnosti rozpoznat nebezpečnost svého trestného chování. Postupně by mělo docházet k pozitivnímu rozvoji v jeho jednání a konání („převýchově“), vztahu k lidem a společnosti a cizího majetku. Naplňováním programu zacházení pak dochází k jeho resocializaci (reedukaci).

Trest je jedním ze základních výchovných prostředků. V celospolečenském (sociálním) kontextu je používán jako významný obranný mechanismus před chováním a jednáním, které porušuje zavedené sociální konvence, pravidla nebo normy, tedy i delikventním jednáním, přičemž systém trestů je vymezen sociálními normami, zejména právem.

Trest má tyto funkce:

- ✓ informační (konstatuje nesprávnost chování),
- ✓ motivační (zlepšit chování),
- ✓ vztahovou (vyjádření negativního vztahu – často domnělého),
- ✓ preventivní (vyvarovat se toho, co k trestu vedlo).

Trest by měl být pro pachatele:

- ✓ citelný,
- ✓ až na výjimku jistý,
- ✓ a následovat co nejrychleji po provinění.

- ✓ V penologickém chápání má trest dvě základní roviny:
- ✓ ochranu společnosti před pachateli trestných činů,
- ✓ korektivní úlohu, nebo-li kompenzaci chyby (nápravu pachatele).

Teorie funkce trestání: **Retributivní teorie** (teorie odplaty)

Trest je zrcadlovým odrazem spáchaného trestného činu, účel trestu je spatřován v újmě pachateli, který se ze své svobodné vůle dopouští trestného jednání a musí si být vědom případných následků.

Teorie odstrašení

Její základem je snaha odradit pachatele (i potencionálního) a potažmo celou veřejnost od páchaní trestných činů.

Nápravná (rehabilitační) teorie

Cílem trestu, jeho délky a diferencovaného přístupu je poskytnout odsouzenému dostatečný čas a formy zacházení k jeho následnému odklonu od kriminální kariéry.

Eliminační (vylučovací) teorie

Za cíl potrestání považuje kratší, delší i trvalou izolaci pachatele od společnosti, která mu účinně brání páchat trestnou činnost.

Restituční (kompenzační) teorie

Základem přístupu ovlivňovaných touto koncepcí jsou ohledy na oběť nebo pozůstalé oběti, tzn. viktimologické (viktimologie – věda o oběti) chápání pojetí trestu od trestů alternativních až po odškodnění.

Smíšené teorie

Mnoho států uplatňuje ve své trestní politice smíšené přístupy výše zmíněných teorií ve více méně vhodné kombinaci jejich vybraných prvků. Smíšené teorie jsou uplatněny i v zákonu o trestu odnětí svobody platném v ČR.

Trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti. S odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.“

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Definujte penologii a uveďte, čím se zabývá?
2. Jaké vědní obory využívá penologie?
3. Definujte trest v širším (sociálním, společenském) pojetí.

1.4 Historický vývoj penologických trendů ve světě

V následující kapitole je nastíněn vývoj penologie jako vědy od starověku po 20. Století, srovnání funkce trestu v jednotlivých vývojových etapách.

*„Ukažte mi vaše vězení a já vám řeknu, jaká je vaše společnost“
W. Churchill*

Tento slavný výrok, ještě slavnějšího britského politika vystihuje tu skutečnost, že materiální podmínky kteréhokoliv vězeňského systému, jeho dosažená úroveň i možnosti jeho

dalšího perspektivního rozvoje jsou jakousi reprezentací kulturního a ekonomického vývoje celé společnosti, i konkrétního státu. Způsob zacházení s vězni tak vyjadřuje i vztah státu k jedinci, k jeho občanským právům a svobodám.

V prosinci roku 1984 byla v New Yorku podepsána Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, vycházející z Charty OSN, Všeobecné deklarace lidských práv a Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Tuto úmluvu podepsalo kromě jiných států, v roce 1988 i tehdejší Československo. Připojilo se tím k mezinárodní politické vůli, která jednoznačně akceptovala princip humanizace v zacházení s každým lidským jedincem, byť by to byl pachatel nejzávažnějších trestných činů. Ovšem realita zacházení s vězni je mnohdy tomuto vytýčenému ideálu značně vzdálená, je velmi odlišná v jednotlivých státech a to především ve vztahu k politickému zřízení a ekonomické situaci dané země. Na jakémisi pomyslném vrcholu pyramidy se nacházejí vyspělé demokratické státy, kdežto základnu tvoří rozvojové země, země s diktátorským či absolutistickým režimem. Jako příklad lze uvést porušování lidských práv s případy mučení brutálního zacházení i zanedbávání lékařské péče, k nimž docházelo ještě v polovině osmdesátých let v tureckých věznicích, ve válečných objektech v době občanské války v bývalé Jugoslávii, ale i mimo Evropský kontinent. Zde je možno jako příklad uvést Etiopské, Čínské, Thajské věznice.

Zaměříme-li se na vývoj politických postojů v USA a v evropských demokraciích v posledních desetiletích, zjistíme posun od liberalismu, který panoval v šedesátých letech a projevoval se zaváděním psychologických a psychotherapeutických metod, ke konservatismu osmdesátých let a to z důvodů kritiky a rozčarování, neboť liberální postupy nesplnily ve vězeňských podmínkách očekávání s nimi spojená.

Počátkem devadesátých let je patrný opětový návrat k liberálním myšlenkám, v podobě vstupování psychohygienických technik, metod, poznatků do zacházení s pachateli trestných činů. V tomto pohybu lze spatřit základní dilema v postoji k vězněným osobám a to ve smyslu TREST nebo ZACHÁZENÍ. Ovšem i v jednotlivých vyspělých státech je situace různá, a to z důvodů specifického dlouhodobého vývoje v každém z nich. Naše české vězeňství čerpá především z historicky daného spojení se sousedními státy.

1.4.1 Pojetí trestu ve starověku

Ideologie trestání se vine celou historií lidstva. S vývojem lidské společnosti se pohled na trest a trestání postupně humanizoval. Ve starověku převládal především trest smrti a tělesné tresty. Dalším trestem, který se svým způsobem blížil trestu odnětí svobody, bylo v raných dobách otroctví, jenž znamenal zbavení osobní svobody a lidských práv.

Ve starověku se nejblíže přiblížili dnešnímu pojetí trestu odnětí svobody Římané, kteří využívali hned několika instituty vyloučení jedince ze společnosti. Jedním z nejstarších byl institut psance. Psancem byla osoba, která spáchala pro společnost nežádoucí čin, a ostatní členové této společnosti měli zakázáno psanci poskytovat jakékoliv prostředky. Později byl institut psance nahrazen institutem dočasného a trvalého vyhnanství, jehož nejtěžší formou bylo doživotní vyhoštění spojené se ztrátou občanských a majetkových práv. Tento systém trestání byl v mnohých státech Evropy užíván ještě v 18. století. Hojně je využívala Anglie, Francie a Rusko jako zostřený způsob výkonu trestu odnětí svobody. Římané používali rovněž originální způsob narovnání mezi pachatelem a obětí. V případě, že zloděj byl dopaden při krádeži, byl přiřknut okradenému jako otrok.

Už v těchto dobách existovaly věznice, ale měly jiný význam. Nebyly určeny pro výkon trestu odnětí svobody, ale plnily význam zajišťovací, tedy byly využívány pro výkon vazby v dnešním významu. Princip trestu ve starověku ovládala myšlenka odplaty a cílem trestu bylo způsobit utrpení a nastolit spravedlnost. Takovéto vnímání trestu nazýváme absolutní teorií. I v této době se však objevovaly osvícené názory, které předčily dobu. Jako příklad může sloužit Seneka, který pojímá účel trestu i z pohledu prevence. Tvrdil, že by se nemělo trestat jen proto, že byl spáchán trestný čin, ale proto, aby už nebyl páchán.

1.4.2 Trest a trestání ve středověku

Pro středověký feudalismus je typická rozdrobená státní moc a obyčejové převážně nepsané právo. Slabá pozice panovníka znamenala absenci donucovací státní moci. Situace pak v praxi vypadala tak, že každý byl odkázán sám na sebe. Platila zde zásada oko za oko zub za zub. Stát v této době neměl dostatečný aparát ani potřebné důkazní prostředky a proto se odvolával na boží soud, jehož se účastnilo duchovenstvo. Byly používány iracionální

důkazní prostředky tzv. ordály. Existovaly ve dvou formách vodou či železem. Obviněný byl svázan do kozelce a vhozen do vody, pokud se potopil a neutopil se, vycházelo se z toho, že mluvil pravdu. U ordálu železem se zkoumala hojivost ran, když se rána nehojila, obviněný lhal. Pokud se obviněný přiznal, nebo byl výše uvedeným způsobem usvědčen, následoval trest, který byl v této době velmi drastický. Jednalo se buď o trest smrti, který byl diferencovaný. Lehčí formou bylo stětí a oběšení, tou drastičtější pak upálení, zahrabání za živa, rozčtvrcení a lámání v kole. Vedle trestu smrti byly dále praktikovány mrzačící tresty, běžně se usekávaly ruce, nohy, vytrhával se jazyk, vypaloval se cejch.

Středověká koncepce účelu trestu vycházela z principu zastrašování. Veřejně konaný trest měl zastrašit potencionální pachatele. Podstata trestu je spatřována v jeho účelnosti, trestá se, aby nebylo pácháno zlo.

Stejně jako ve starověku ani ve feudalismu nejsou pro trest odnětí svobody vhodné podmínky. Vězení a jeho provoz znamenalo značné finanční náklady a tak náklady spojené s vězněním předběžně hradil žalobce a poté byly na bedrech pachatele. Předstupněm dnešního trestu odnětí svobody byly doživotní nucené práce tzv. galeje. Jednalo se o doživotní trest, který nahrazoval trest smrti. Galejníci byli využíváni v námořní dopravě, kde byli přikováni k lavicím. Tento druh trestu však byl v mnoha ohledech horší než trest smrti, v podstatě znamenal jeho tvrdší alternativu.

1.4.3 Trest v dobách osvícenství

Teprve doba osvícenství přichází s myšlenkou humanizace trestu a trestání. Průkopníkem a prvním kritikem trestního systému byl anglický filosof Thomas More. Tento učenec se pozastavoval především nad nepřiměřeností některých trestů, vzhledem k společenské nebezpečnosti protiprávního jednání pachatele. Rovněž francouzský právník a filosof Montesquieu požadoval dodržování práva a zákonnosti a rovněž nezávislosti soudů. Doba osvícenství znamenala pokrok, i co se týče postavení pachatele. V této době byla i v zákoně zakotvena i určitá ochrana pachatele, která spočívala především v základním občanském právu a to v právu na život člověka. V době osvícenství byly zformulovány dvě zásady trestního práva, které přetrvaly staletí a jsou i v dnešní době součástí trestněprávní politiky vyspělých demokratických zemí. Jedná se o tyto zásady:

- ✓ čin, který nyní uveden v zákoně není trestným činem,
- ✓ pachatel může být potrestán jen takovým trestem, který je uveden v zákoně.

K osvícenecké filosofii patřila i tzv. klasické škola a její zakladatel Ital Cessare Beccaria, který ve svém díle „O zločinech a trestech“ vnesl požadavek úměrnosti mezi trestem a trestným činem. Beccaria byl odpůrcem krutých trestů a trestů smrti. Zastával názor, že účelem trestu není způsobovat utrpení, ale ochránit společnost. Tato Beccariova myšlenka, trest jako ochrany společnosti, doplněná o převýchovu platí i v současné době.

1.4.4 Trest v kapitalistické společnosti

Pojetí věznic a trest odnětí svobody tak, jak ho známe, přichází až s nástupem kapitalismu. Jedná se o důsledek centralizace státní moci a rozvoj kapitalistických výrobních vztahů. Rozvoj průmyslu, způsobil zabírání půdy drobných zemědělců a tím prudký nárůst žebráků a tuláků, spojený s nárůstem kriminality. Tuto situaci bylo nutno řešit a tak došlo na realizaci myšlenky trestu odnětí svobody. Z počátku pro tento účel sloužily opuštěné hrady a kláštery, v pozdější době se začala budovat speciální zařízení, věznice, v nichž byl trest vykonáván. Pro výkon trestu odnětí svobody, bylo používáno mnoho systému, které se od sebe více či méně lišily a lišil se přístup k odsouzenému ze strany vězeňského personálu.

Reformy, které ten či onen systém přinesl, ovšem vycházely z reforem uplatňovaných v USA. Evropa se ukázala jako příliš zaostalá. Kombinací amerického systému ticha a samoty vznikly tzv. smíšené režimy. Jedním z nich byl v Evropě Ženevský systém, který rozděloval odsouzené na základě charakteru spáchaného trestného činu a chování do čtyř kategorií. Fungování tohoto režimu stálo na těchto principech:

- ✓ ve všech kategoriích bylo povinné mlčení,
- ✓ na základě známek nápravy mohl být odsouzený přemístěn do mírnější kategorie,
- ✓ v nejpřísnější kategorii nejprve odsouzený absolvoval samovazbu, která trvala od 14 dnů do 6 měsíců, teprve potom mohl být přemístěn, důležitým aspektem

tohoto systému bylo, že odsouzený byl motivován k bezproblémovému chování a pracovním výkonům povolením návštěvy rodinných příslušníků a občanských spolků, které vězně pozitivně ovlivňovaly,

- ✓ ženevský systém zavedl možnost odpuštění 1/3 trestu za dobré chování a pracovní výsledky.

Dalším smíšeným typem byl Obermayerovský režim, který se zakládal na přísnějším dozoru nepřetržitým zaměstnáním a zabezpečení volného času. Důležitým výchovným prostředkem bylo vzdělávání. Cílem výuky bylo pěstování citu pro čestnost. Negativem tohoto režimu byla činnost dohlížeců, vytypovaných odsouzených, kteří byli vybíráni podle fyzických aspektů. Tito jedinci se za výhody, které jim byly uděleny, stávali donašeči a šplhouny.

Dalším typem uplatňovaným na Evropském kontinentě byl progresivní režim, který vycházel ze zásady, že odsouzení by během výkonu trestu měli procházet různými stupni přísnosti režimu. Rozšířily se dvě varianty progresivního režimu: anglický a irský systém Makariusova

Anglický progresivní režim:

- ✓ po nástupu trestu byl vězeň umístěn na 9 měsíců do samovazby, kde mu byla krácena strava, nebyl pracovně zařazen. Účelem této separace byla skutečnost, aby si jedinec uvědomil pocit viny za spáchaný čin,
- ✓ ve druhém stupni se poté odsouzený podílel přes den na společné veřejné práci, jejímž cílem bylo přiblížit odsouzeným podmínky života ve společnosti, pozornost si zde zaslouží systém kategorizace práce, na základě které byli diferencovaně odměňováni. Při zaměstnávání byla věnována péče i jejich odborné přípravě, (vyučení se řemeslu), které mohli využít po propuštění,
- ✓ třetí stupeň spočíval v možnosti podmíněně propustit odsouzeného po vykonání ¾ trestu, jedinci byl uložen policejní dozor a hrozilo mu vykonání zbývající, části trestu, pokud by se řádně nechoval.

Irský progresivní režim

Koncepce je velmi podobná Anglickému režimu, je však podrobnější a rozšířená:

- ✓ první stupeň je zde rozdělen na dvě části: v prvním období dostávali vězni méně jídla a vykonávali práci odděleně na celách, v druhém období byla strava lepší a práce byla vykonávána společně,
- ✓ druhý stupeň byl založen na vykonávání těžké práce, ovšem veřejně a na čerstvém vzduchu,
- ✓ třetím stupněm byl uvolněný režim, vězeň pobýval ve vězení bez uzavření, kde dozor nebyl ozbrojen, práce odsouzených byla lépe odměňována a trest končil podmíněným propuštěním.

Anglie se zapsala do dějin vězeňství rovněž pozoruhodným způsobem řešení delikvence mládeže. Byl zde vytvořen Borstalský systém převýchovy mládeže, který obsahoval tyto ideje:

- ✓ vládla zde myšlenka nahrazení represivních forem vězení působením na rehabilitaci odsouzených,
- ✓ druhou vůdčí myšlenkou byla progresivita výkonu trestu.

Odsouzený byl motivován postupným uvolňováním režimu. Byla zde snaha co nejvíce přiblížit život za mřížemi normálnímu životu. Toho bylo dosahováno těmito kroky:

- ✓ individuální přístup k vězňům,
- ✓ kvalifikovaný vychovatelský tým,
- ✓ pečlivou klasifikací a možností reklasifikace,
- ✓ využíváním pozitivního vlivu kolektivu,
- ✓ prvními náznaky postpenitenciární péče.

Za zmínku stojí režim, který byl vytvořen v dnešním Švýcarsku a dostal název Witzwilská nápravná kolonie. Jednalo se o ústav, kde byli umístováni prvotrestaní pachatelé a pachatelé za drobná provinění. Jejich náprava spočívala v práci na poli, kde měli volný pohyb a byli chráněni před škodlivými vlivy uzavřeného vězení. Život lidí v tomto ústavu byl velmi blízký životu na svobodě. Myšlenku této nápravné kolonie uplatňují v dnešní době např. v USA, kde jsou zřizovány vězeňské ranče.

1.4.5 Vývoj přístupu k vězněným osobám v USA

Vůbec první reforma vězeňství, řízená státem, byla provedena v Pensylvánii. V roce 1786, ve městě Filadelfie bylo vybudováno vězení, které se nazývalo „Penitenciárium“ (místo kde se káli). Systém tamního vězení byl schválen zákonodárným shromážděním. Odsouzení za zločiny byli umístěni na samotkách, osoby postižené za přestupky byli ve společných celách, můžeme zde tedy hovořit o jakémsi prvním náznaku diferencování vězňů. Vězni zde pracovali a byly jim přiznány i určité výhody na podporu jejich pracovního úsilí.

Město Filadelfie je pro vývoj vězeňství zajímavé i proto, že zde byla založena „Společnost pro rozvoj vězeňství“, tedy jakási první instituce zabývající se kontrolou a optimalizací výkonu trestu odnětí svobody. Vzhledem k té skutečnosti, že měla významný vliv na oblast soudnictví. Dala podnět k vytvoření prvního, dnes bychom ho mohli pojmenovat, výzkumného penologického zařízení. V dané době se jednalo o jakési pokusné vězení, ve kterém byli zkoumáni odsouzení s těžkými tresty. Jedinci byli umístováni do samostatných cel, nebyli zaměstnáváni a jakékoliv kontakty byly zakázány. Výsledkem tohoto výzkumu bylo uzákonění tohoto vězeňského systému ve spojených státech. Vzorovou věznicí se postupně stala Walnut Street Jail, která proslula separačním systémem. Převýchova spočívala v předpokladu, že recidivě trestné činnosti lze předejít zabráněním kontaktu mezi vězni na společných celách. Malé navzájem izolované samotky měly proto poskytnout vězňům dostatek příležitosti k přemýšlení o svém dosavadním životě o napáchaném zlu, k sebepoznání a zpytování vlastního svědomí.

Tento vězeňský systém umožňoval lepší individuální přístup vězeňského personálu k vězňům, neobyčejný byl i účinek vzpomínek na rodinu. Penitenciární péče tohoto systému v sobě zahrnovala vyučování čtení a psaní pro negramotné vězně. Byla zde zajištěna lékařská

péče i s poskytováním léků, byly zřízeny i vězeňské nemocnice, což bylo na danou dobu velkým pokrokem. Negativní stránku systému tvořila dlouhodobá samota, která se projevovala na méně odolných jedincích problémy psychického rázu. Lidově řečeno, tito jedinci se „zbláznili“. Mohlo se jednat především o psychózy způsobené dlouhodobým odloučením od rodiny, navýšené o izolaci vně vězeňského zařízení.

Od separačního systému bylo posléze v USA opuštěno, ale nestalo se tak pro jeho destruktivní účinky na osobnost vězně při extrémní a dlouhé izolaci, nýbrž především z důvodů ekonomických. Systém samotek byl vystřídán systémem ticha, který byl zaveden roku 1823 v Auburnské věznici ve státě New York. Tento systém věznění vyžadoval dodržování absolutního ticha, což společně s důmyslnou vězeňskou architekturou zaručovalo zachovat požadovanou úroveň separace vězňů a současně dosáhnout mnohem vyšší produkce a efektivity ve velkých výrobních halách než tomu bylo v předchozím fázi oddělené řemeslné výroby. Po celé 19. století vznikala po celých spojených státech obdobná zařízení. V roce 1825 byla postavena i známá věznice Sing Sing. Hlavním cílem věznic v té době byla především levná výroba, které bylo podřízeno vše. Na minimum poklesl individuální přístup, převýchova a terapie byly díky absolutnímu zaměření na průmyslovou výrobu zcela ztraceny. Nastala éra vězeňského průmyslu, spojená s degradací osobnosti vězně. Poprvé byly použity pruhované obleky, vězňové se při přesunech pohybovali v sevřených tvarech. Mlčení bylo ovšem přijímáno s velkou nelibostí, protože se přiči lidské podstatě a přirozenosti a má především traumatizující účinky. Za jakékoliv nedodržení vězeňského řádu zde byly běžně udílány tělesné tresty, nebo trest vězení, ve vězení dnešní terminologií bychom mohli hovořit o samovazbě, při výkonu vazby a o umístění v oddělení kázeňských trestů, při výkonu trestu odnětí svobody. Takovýto trest znamenal pro vězně totální izolaci.

Reforma, která probíhala na přelomu 19 a 20 století vycházela z teorie, která chápala trestnou činnost jako projev patologických úchylek, psychických nemocí a zděděných dispozic, které se daly napravit či vyléčit nějakým terapeutickým nebo rehabilitačním zákrokem. Prvním nápravným zařízením, podle kterého byl i tento systém pojmenován, byla věznice Elmira (Elmírský systém) ve státě New York. Toto zařízení se specializovalo na mladistvé a mladé dospělé vězně převážně nastupující svůj první trest odnětí svobody. Již samotné architektonické řešení věznice svědčilo o tom, že zde byl kladen důraz na hygienické a speciálně psychohygienické faktory. Věznice byla vybavena moderním hygienickým zařízením, hodně přirozeného i umělého světla, přísné dodržování čistoty v celém objektu,

péče o zevnějšek vězňů, jednotný, avšak nedegradující vězeňský oděv, tělocvik a sport, všeobecné vzdělávání a profesní příprava, dobře vybavená knihovna, vydávání vlastních novin. Toto byly nejdůležitější znaky prosazovaného programu, který se sice nepodařilo jako celek uvést do praxe, nicméně v dalších desetiletích se z něj mohlo čerpat, a to nejen v americké teorii a praxi vězeňství. Elmírský systém zahrnoval i tu skutečnost, že zde byli umístěni odsouzení bez vyměřené délky trestu a o odchodu vězně z výkonu trestu rozhodoval soud na návrh zprávy věznice, jednalo se o jakési hodnocení o chování. Na tomto základě soud rozhodl o zkrácení nebo prodloužení výkonu trestu odnětí svobody.

Historický vývoj vězeňského systému USA po různých peripetiích dospěl v současnosti k rozlišování několika typů vězení. Z hlediska zabezpečení jsou nejdokonalejší železobetonové pevnosti, nazývané věznice s maximální bezpečností, vybavené důmyslnou technikou, které slouží k umístění nejagresivnějších a nejméně napravitelných zločinců. Většinou se jedná o vícekrát trestané recidivisty, u nichž je možnost nápravy a znovuzařazení do společnosti obzvláště ztížena. Tito jedinci odmítají resocializaci a sklony k útěkům jsou velmi časté. Druhou skupinu tvoří věznice se střední úrovní bezpečnosti, jež jsou určeny méně nebezpečným pachatelům s nižšími sklony k útěku. Ve věznicích s minimální bezpečností je již poměrně značná osobní svoboda vězňů. Zacházení s vězni se vyznačuje programy vzdělávacími, přípravou na budoucí zaměstnání po propuštění z výkonu trestu. Volný čas je zaměřen na uvolnění napětí z uvěznění, snižování deprese, nepřátelství a asociálního přístupu. Jako nejlehčí typ vězení jsou zřízeny tzv. otevřené ústavy, jedná se o vězeňské farmy nebo ranče, střediska odborného vzdělávání. V těchto střediscích dominuje pracovní či vzdělávací činnost v prostředí, které více napomáhá pozitivním změnám v chování odsouzených.

Vedle věznic, sloužících k výkonu trestu, je třeba v současném vězeňském systému USA odlišit vazební věznice, určené pro umístění obviněných do vyšetřovací vazby a rovněž k výkonu krátkodobých trestů za méně závažné trestné činy. Ve věznicích pro výkon vazby se dle průzkumu nacházejí především osoby mladé, chudé a nevzdělané, ostatní v hojné míře využívají kauce, kterou americký právní řád umožňuje. Další průzkum realizovaný v sedmdesátých letech prokázal, že podkladem rostoucího počtu sebevražd a dalších mimořádných vězeňských událostí je především přeplněnost těchto věznic, kdy v nehygienickém prostředí velkých klecí žijí vězňové v absolutním nedostatku soukromí. Tato nevládná situace je v současnosti řešena výstavbou moderních a humánnějších vazebních

věznic a také rozsáhlejším využitím možnosti propuštění z vazby na slib, přednostní realizace soudního řízení osob nacházejících se ve vazbě. Převratným prostředkem, kterým se snaží američtí penologičtí odborníci odlehčit přeplněnost vazebních věznic je využití takzvané elektronické vazby. Na těle osoby v domácím vězení je umístěn monitor, který vysílá signál do kontrolního počítače. Pracovníci vězeňské správy tak mohou snadno sledovat, zda vězněná osoba nepřekračuje a plní stanovený program. Tento systém je velice ekonomicky atraktivní a s psychologického hlediska je nesporně pozitivní neodloučenost vězně od rodiny a domácího prostředí.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Popište trestání ve starověku.
2. Popište základní principy trestu ve středověku.
3. Čím se vyznačoval trest v kapitalistické společnosti?

1.5 Historie vězeňství v českých zemích

Cílem kapitoly je seznámení se se stručnými dějinami trestání na území České republiky a několika základními údaji o vývoji názorů na zacházení s pachateli trestných činů.

Trest odnětí svobody je relativně novou institucí lidské civilizace. Prakticky až do konce středověku bylo trestání za přestoupení proti platným zákonům vykonáváno pouze tresty fyzickými (mezi které patřilo například i mrzačení), či trestem absolutním (z dnešního hlediska i za prohřešky relativně méně významné).

Moderní dějiny vězeňství na území Čech, Moravy a Slezska se až do vzniku samostatného Československa vyvíjely převážně v souladu s dějinami Habsburské monarchie, jejíž součástí byly i české země. Až Marie Terezie, která byla pod vlivem francouzského osvícenství, zakázala používat při výslechu mučení. Přes toto ustanovení spali vězni na

holých, neohoblovaných prknech (slamníky dostávali až po roce 1815), v nevyhovujících hygienických podmínkách a s nedostatečnou stravou. Málokterý vězeň v této době přežil ve vězení více jak tři roky. Jako v jiných oblastech společenského života zasáhl vězeňství významně svými reformami až Josef II.

Na přelomu 17. – 18. století byli pachatelé lehčích trestných činů izolováni v obecních domech, které sloužily současně jako chudobince, starobince, nemocnice či ústavy pro choromyslné. Společnost té doby ještě nerozlišovala mezi naprosto odlišnými typy klientů těchto tzv. sociálních zařízení – podstatná pro ni byla pouhá izolace a potřeba umravňovat. Až teprve mnohem později se vyvinul trest odnětí svobody v přibližné podobě, v jaké ho známe dnes. V roce 1823 byla v Praze založena první státní (dnes již neexistující) Svatováclavská trestnice, kde poprvé došlo k řádnému rozlišení vězňených osob, tj. oddělení mužů od žen a mladistvých a více narušených osob od méně narušených.

Významnou postavou v historii českého vězeňství byl páter František Josef Řezáč (06. 01. 1819 – 25. 12. 1879), kněz, pedagog a vlastenec, který působil ve věznicích. Při nápravě zločinců i při předcházení zločinům věřil F. J. Řezáč především v moc výchovy a vzdělání. Vězeň má přestat být pouhým nástrojem pomsty společnosti, významná úloha má připadnout především učiteli, který má využívat poznatků pedagogiky a nikoliv užívat náhodného praktikizmu. F. J. Řezáč psal i o příčinách zločinnosti, za ně považoval nízký stupeň vzdělání, poměry rodinné, občanské, státní a církevní. Neopomněl ale ni příčiny vnitřní, spočívající v osobnosti pachatele. Uvažoval i o systému trestání a dokonce přemýšlel o alternativních trestech.

1.5.1 Vězeňství habsburské monarchie (1850 – 1918)

V roce 1850 dochází na území habsburské monarchie včetně Čech, Moravy a Slezska k zestátnění soudnictví a vězeňství. Ve 2. polovině 19. století se rozvíjí vzdělávání vězňů, zejména mladistvých a sociální pomoc při propuštění, kterou poskytovaly dobrovolné spolky. Podle trestního zákona č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích byl odstupňován trest odnětí svobody na těžký žalář, žalář, tuhé vězení a vězení. Rozdíl spočíval zejména v poutání, stravování, odívání a zařazování trestanců do pracovní činnosti.

K výkonu trestu byli trestanci umisťováni po určitou dobu v samovazbě (na samostatné cele) a pro zbytek trestu ve vazbě společné (na společné ložnici). Podle stupně zločinnosti a

dosažené nápravy byli dále rozdělováni do 3 kázeňských tříd, kterým odpovídala různá míra přiznávaných zvýhodnění (např. nákup zboží, dopisování, návštěvy aj.). Chování a činnost trestanců upravoval tzv. Domácí řád a jeho porušování bylo kázeňsky trestáno. Nejpřísnějšími tresty bylo uložení půstu, tvrdého lože, samovazby nebo temnice. Všichni trestanci byli povinni vykonávat přidělenou práci, navštěvovat bohoslužby a negramotní nebo nedostatečně vzdělaní trestanci do 35 let věku byli povinni se zúčastňovat školního vyučování. Trestní ústavy byly sřeženy vojskem až do vydání zákona č. 16/1914 ř.z., o sboru stráže vězeňské. Dohled nad výkonem trestu prováděl domácí komisař, příslušný vrchní státní zástupce a v nejvyšší instanci generální inspektor pro vězeňství se sídlem v Praze.

1.5.2 Vězeňství Československé republiky (1918 – 1939)

Po vzniku Československé republiky v roce 1918 byl převzat justiční a vězeňský systém rakouské monarchie. Základní legislativní úprava, organizace a správa vězeňství byla postupně zdokonalována počínaje rokem 1919. Zejména byl prohlubován progresivní systém výkonu trestu, založený na postupném zmírňování vězeňského režimu v závislosti na průběhu nápravy trestanců, rozdělených zpravidla do 3 disciplinárních tříd. Převedení do I. třídy bylo předpokladem k návrhu na podmíněné propuštění z výkonu trestu, které bylo uzákoněno již v roce 1919. V roce 1928 existovalo v ČSR 6 mužských trestnic k výkonu trestů od 1 roku až po doživotí. Vedle toho existovala samostatná ženská trestnice s oddělením pro mladistvé. Mužští trestanci s dlouhodobými tresty bez možnosti podmíněného propuštění byli po dvou třetinách vykonaného trestu přemísťováni do tzv. přechodného ústavu v Leopoldově. Mladiství vykonávali trest zavření v polepšovnicích nebo v určených trestních ústavech. Vězeňství bylo centrálně řízeno příslušným odborem na ministerstvu spravedlnosti, který úzce spolupracoval s Mezinárodní komisí pro trestní právo a vězeňství. Dohled nad výkonem trestu prováděli domácí komisaři (příslušní okresní prokurátoři), občanskí kontrolóři (poslanci Národního shromáždění) a od roku 1921 pověřeni úředníci ministerstva spravedlnosti.

1.5.3 Vězeňství v Protektorátu Čechy a Morava (1939 - 1945)

Po rozpadu Československé republiky a vzniku tzv. Protektorátu Čechy a Morava zůstal v podstatě zachován dosavadní justiční a vězeňský systém včetně základní legislativní úpravy, organizace a správy vězeňství. Každá norma (vyhlášky, výnosy, oběžníky a pokyny) vydávaná protektorátní vládou byla schvalována říšským protektorem. V protektorátním ministerstvu spravedlnosti působil pověřenec Úřadu říšského protektora, který měl sledovat a koordinovat činnost ministerstva s německými úřady. Vězeňská zařízení (soudní věznice a trestnice) byla využívána zcela nebo zčásti pro potřeby německé justice a tajné státní policie – gestapa. Tyto orgány nacistické okupační správy měly výhradní pravomoc řešit tzv. trestné činy proti Velkoněmecké říši a v této souvislosti spadaly pod jejich jurisdikci i občané protektorátu. V jednotlivých soudních věznicích a trestnicích často existovalo jednak protektorátní vedení (české), které zpravidla zajišťovalo provozní činnost, jednak říšské vedení (německé), které zajišťovalo jejich využívání pro vazební účely nacistických soudů a vyšetřovací účely gestapa. Personál protektorátní správy ve vězeňství na všech stupních byl nucen složit slib věrnosti vůdci Velkoněmecké říše Adolfu Hitlerovi a zkoušku z německého jazyka. V souvislosti s protinacistickým odporem bylo v letech 1939 – 1942 vyšetřováno gestapem celkem 72 zaměstnanců protektorátního vězeňství, nejčastěji dozorců. Dohled nad výkonem trestu nadále vykonávali domácí komisaři, zejména však úředníci nově zřízené Generální inspekce vězeňství pro výkon nejvyššího dozoru nad soudními věznicemi a trestními ústavami. Působnost dozoru, všeobecná správa a řízení soudních věznic a trestnic se po dobu protektorátu několikrát měnila. V roce 1943 přešla na vrchní soudy a v roce 1945 se vrátila zpět do působnosti ministerstva spravedlnosti.

1.5.4 Obnova československého vězeňství (1945 – 1952)

Bezprostředně po osvobození od německé nacistické okupace rozhodovaly o umístění do vězeňských zařízení revoluční národní výbory. Teprve koncem roku 1945 se řízení a správa soudních věznic a trestních ústavů vrátila do kompetence ministerstva spravedlnosti. Další vězeňská zařízení včetně internačních, sběrných a pracovních táborů k soustředění německého obyvatelstva k odsunu byla v působnosti ministerstva vnitra a ministerstva národní obrany. Mimořádné lidové soudy odsuzovaly nacistické zločince, zrádce a kolaboranty, kteří byli ve výkonu trestu nazýváni retribučními vězni. V roce 1948 vzniká kategorie tzv. protistátních vězňů, odsouzených státním soudem na základě zákona

č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky. Podle vězeňského řádu z roku 1951 měli výrazně více omezení než kriminální vězni. Zákonem č. 321/1948 Sb., o uniformovaném Sboru vězeňské stráže (SVS) došlo k reorganizaci vězeňského personálu podle vzoru Sboru národní bezpečnosti. V krajských soudních věznicích a trestních ústavech byli jmenováni velitelé oddílů SVS, kterým podléhali.

1.5.5 Československé vězeňství dle sovětského vzoru (1953 – 1965)

V letech 1953 – 1955 vrcholil tzv. třídní výkon trestu, uplatňující nejtvrďší podmínky u politických vězňů, nazývaných protistátními. Dnem 01. 01. 1953 bylo vězeňství jako celek převedeno do působnosti ministerstva národní bezpečnosti, které koncem roku zaniklo a plnění úkolů vězeňství převzalo ministerstvo vnitra. V témže roce byl vydán Řád nápravných zařízení, který novým způsobem a podle vzoru Sovětského svazu stanovil strukturu tzv. nápravných zařízení (NZ), která byla členěna na 6 typů podle stupně střežení. Do jednotlivých typů NZ byli odsouzení zařazováni podle povahy trestného činu (státně bezpečnostní, kriminální) a podle závažnosti provinění. Odsouzení mladiství vykonávali trest ve zvlášť určených NZ nebo oddělených částech NZ. Podmínky výkonu trestu z hlediska stupně omezení nebo zvýhodnění se měnily v závislosti na zařazení odsouzeného do I. až IV. klasifikační skupiny. Při nástupu do výkonu trestu byli odsouzení zařazováni do I. nebo II. skupiny, přičemž rozhodující byl třídní původ a povaha trestného činu. K další diferenciaci odsouzených ve výkonu trestu byl v roce 1955 vydán Řád pro nápravně pracovní tábory (NPT), který rovněž vycházel ze sovětských zkušeností a stanovil 4 typy táborů k využívání vězeňské práce. Uvnitř NPT byly jednotlivé kategorie odsouzených odděleně ubytovány a zaměstnávány. Ještě v roce 1961 obsahoval Řád pro výkon trestu odnětí svobody v NZ kategorii tzv. třídních nepřátel, kteří vykonávali trest v nejpřísnějších podmínkách a byli zásadně zařazováni na fyzicky namáhavé a méně placené práce. Zvlášť nebezpeční odsouzení byli umísťováni do zvláštního oddělení, které bylo zřízeno v Leopoldově, Valdčicích, Plzni a Pardubicích. Kontrolní a inspekční činnost mohli vykonávat jen funkcionáři správy NZ a příslušní prokurátoři.

1.5.6 Reforma československého vězeňství (1965 – 1989)

V polovině 60. let se stal dosavadní československý vězeňský systém již politicky neudržitelným z hlediska mezinárodních požadavků na vězeňství. K zásadní úpravě výkonu trestu odnětí svobody podle Standardních minimálních pravidel pro zacházení s vězni, doporučených OSN již v roce 1957, byl vydán zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. V souladu s tímto zákonem zařazovaly soudy odsouzené k výkonu trestu odnětí svobody do 3 nápravně výchovných skupin (NVS), kterým odpovídaly typy nápravně výchovných ústavů (NVÚ). Do ústavu I. NVS byli zařazováni prvotrestaní za trestné činy nejméně společensky nebezpečné, do II. NVS prvotrestaní za závažnější trestné činy a ti, kteří v posledních 10 letech spáchali úmyslný trestný čin. Do III. NVS byli zařazováni pachatelé společensky nejzávažnějších trestných činů včetně tzv. trestných činů proti republice (vlastizrada, rozvracení republiky, teror, záškodnictví, sabotáž, vyzvědačství nebo trestný čin proti státu světové socialistické soustavy) a zvláště nebezpeční recidivisté. Trest mohl být soudně zpřísněn umístěním do tzv. zostřené izolace. Podle nového zákona mohli do vězeňství vstupovat středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaní odborníci jako vychovatelé, sociální pracovníci, pedagogové a psychologové. V roce 1968 bylo vězeňství převedeno z působnosti ministerstva vnitra do kompetence národních ministerstev spravedlnosti (českého a slovenského). V rámci reformy vězeňství začal rozvíjet svojí činnost Výzkumný ústav penologický se sídlem v Praze, který se zabýval studiem osobnosti vězněného pachatele a možnostmi jeho nápravy. Na počátku 80. let vyvrcholila ve vězeňství normalizační opatření, což se projevilo zrušením Výzkumného ústavu penologického a úpadkem rozvíjené odbornosti. Kontrolní činnost ve věznicích a NVÚ byla svěřena správě Sboru nápravné výchovy (SNV) a nadále ji vykonávali okresní a krajské dozorní prokurátoři.

1.5.7 Reforma českého vězeňství (1990 – 1992)

Prvním důležitým krokem k odstraňování důsledků tzv. normalizace ze 70. a 80. let bylo udělení amnestie za tzv. trestné činy proti republice a některé další trestné činy, při které bylo propuštěno dne 08. 12. 1989 celkem 52 vězňů. K řešení nepokojů ve většině nápravně výchovných ústavů (NVÚ) byly vytvořeny komise České národní rady (ČNR), které spolu se zástupci Občanského fóra, Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných a odborníků navštěvovaly jednotlivé NVÚ a prošetřovaly stížností vězňů, související s ústavním režimem.

Dnem 01. 01. 1990 vyhlásil nový prezident Václav Havel velmi širokou amnestií, po které zůstalo ve věznicích a NVÚ přibližně 6000 vězňů z předchozího stavu 22 000 vězněných osob. I v průběhu amnestie pokračovalo šetření komisí ČNR, které se promítlo do prozatímní úpravy práv a povinností vězňů v ústavních rádech. Se zrušením trestu smrti byl zaveden doživotní trest. V letech 1990 – 1991 probíhalo ve Sboru nápravné výchovy (SNV) ověřování odborné a morální způsobilosti na základě zákona č.169/1990 Sb., kterého se zúčastnilo přibližně 5500 příslušníků SNV, z nichž pouze 400 nevyhovělo požadavkům. V roce 1992 byla zpracována nová koncepce českého vězeňství v duchu Evropských vězeňských pravidel, ale i vlastních humanistických tradic, na jejímž základě byl vydán zákon č.555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráž, který zásadním způsobem reformoval organizaci, řízení a výkon českého vězeňství. Vznikly 3 skupiny zaměstnanců: vězeňská stráž a justiční stráž (k ochraně výkonu justice), jejichž služební poměr se řídil zákonem č.186/1992 Sb., o služebním poměru Policie ČR a dále správní služba s civilními zaměstnanci v pracovním poměru podle zákoníku práce. V reformním období provádělo kontrolní činnost ve vězeňství Ředitelství SNV a komise pro vězeňství ČNR. Dozorová činnost prokurátorů zanikla transformací prokuratury na státní zastupitelství.

1.5.8 Činnost Vězeňské služby ČR (1993 – 2009)

Dnem 01. 01. 1993 zanikl Sbor nápravné výchovy a k plnění úkolů státní správy ve vězeňství byla zřízena Vězeňská služba (VS) ČR, zbavená přímého vlivu politických stran, zbytečných militantních prvků, neúměrné centralizace a byrokracie. Odpovědnost za její činnost byla svěřena generálnímu řediteli, který byl jmenován ministrem spravedlnosti. Byly posíleny pravomoci ředitelů vazebních věznic a věznic, zejména v oblasti personální a ekonomické. V souladu s požadavky na dodržování základních lidských práv a občanských svobod byl vydán zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, který stanovil, že obvinění mohou být podrobena jen těm omezením, která jsou nutná pro trestní řízení. K prohloubení humanizace a odborného zacházení s odsouzenými byl vydán zákon č.294/1994 Sb., který pozměnil a doplnil zákon č.59/1956 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Podle této úpravy došlo k novému pojmenování a členění zařízení pro výkon trestu na věznice s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou. O umístování odsouzených do jednotlivých typů a přeřazování rozhodoval soud. Odsouzení mladiství byli zařazováni do zvlášť vyčleněné

věznice. K systémové a tvůrčí aplikaci požadavků Evropských vězeňských pravidel na základě nových poznatků a zahraničních zkušeností byl vydán zákon č.169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, avšak základní typy věznic se nezměnily. Vnitřní kontrolní činnost ve vězeňství se stala jedním z důležitých úkolů generálního ředitelství VS ČR a odboru generální inspekce ministerstva spravedlnosti. Dohled nad výkonem vazby a trestu začali vykonávat příslušní státní zástupci, poslanci a inspekční instituce při Radě Evropy a Organizaci spojených národů.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Uveďte důležité historické skutečnosti, které zásadně měnily charakter českého vězeňství.
2. Uveďte jméno kněze, pedagoga a vlastence, který se jako první na území české republiky systematicky věnoval zacházení s vězňenými, jejich výchově a vzdělání.
3. Které hlavní nedostatky můžeme vytknout z dnešního pohledu vězeňství od 60. let do konce 80. let 20. století?

1.6 Humanizace českého vězeňství

V této kapitole je probrána potřeba humanizace v českých věznicích, její principy a koncepce humanizace.

Jedná se o pojem velmi úzce spjatý s reformou českého vězeňského systému po roce 1989. Humanizace se dá vymezit jako vytváření důstojných lidských podmínek ve výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody. V širším smyslu je to soubor činností a opatření, jejichž výsledkem by mělo být začlenění českého vězeňství do řady nejprogresivnějších evropských i světových trendů vytyčených v minimální podobě Evropskými vězeňskými pravidly.

Byla zahájena v roce 1992 započítím systémových změn, kdy zásadním cílem bylo splňovat podmínky odpovídající požadavkům Evropských vězeňských pravidel a s tím neustálé zlepšování materiálních podmínek života v českých věznicích.

Důvody, které vedly k vypracování koncepce:

- ✓ demokratické proměny v roce 1989,
- ✓ potřeba zásadních změn ve vězeňství z důvodu jeho katastrofálního stavu,
- ✓ realizace systému Evropských vězeňských pravidel.

Cíl koncepce rozvoje vězeňství:

- ✓ vytvoření moderního vězeňského systému zakotveného v širším systému sociální péče a v systému represivních orgánů,
- ✓ účelem trestu je společenská rehabilitace jedinců,
- ✓ zajištění kontinuity procesu integrace propuštěného do civilního života,
- ✓ úkolem trestu je jeho regulativní funkce.

Pro transformaci vězeňství byly určeny tyto etapy:

- ✓ rozchod s minulostí a zmapování reálného stavu vězeňství (1990),
- ✓ vypracování projektu „Koncepce rozvoje vězeňství“ (1991),
- ✓ započítím systémových změn v pojetí obsahu systému (1992),
- ✓ modernizace vězeňských zařízení (dlouhodobý úkol),
- ✓ vytvoření účinného systému zacházení s odsouzenými (stále aktuální),
- ✓ profesionální zkvalitnění personálu (stále aktuální).

V praxi se humanizace projevuje především:

- ✓ diferencovaným zacházením s vězni,
- ✓ snižováním agresivity, nepřátelství či nenávisti mezi vězni a vězeňským personálem, kladením důrazu na korektnost ve vzájemných vztazích,
- ✓ nepřipouštěním toho, aby mohl vězeňský personál dávat najevo svým klientům v jakékoliv formě svou nadřazenost či vytvářet nebo prohlubovat ve věznicích jejich pocit bezmocnosti nebo bezvýchodnosti,
- ✓ prokazováním nezbytnosti návaznosti další postpenitenciární péče společnosti, po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody,
- ✓ provádění omezení občanských práv vězňů jen stanovenými postupy a prostředky, tedy:
 - ✓ zákonem č. 555/1992 Sb., o Vězeňské a justiční strážce ČR (stavěný na demokratických principech),
 - ✓ zákonem č. 293/1993 Sb., o Výkonu vazby.

✓ **KONTROLNÍ OTÁZKY**

Kontrolní otázky

1. Vymezte pojem humanizace vězeňství.
2. Které důvody vedly k humanizaci vězeňství?

1.7 Vězeňský systém v ČR

V následujícím textu se seznámíte s hlavními úkoly Vězeňské služby České republiky, co spravuje, zajišťuje, provádí a zabezpečuje, pochopíte její organizační strukturu, budete znát, kdo odpovídá za její činnost, rovněž tak kdo ji kontroluje a kdo ji metodicky řídí.

Vězeňská služba České republiky je ozbrojený bezpečnostní sbor, který zajišťuje výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody, jakož i ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu soudnictví a správě soudů, při činnosti státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti. Má postavení správního úřadu a účetní jednotky. Vězeňská služba byla zřízena s účinností od 1. ledna 1993 zákonem č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky. Vznikla transformací někdejšího Sboru nápravné výchovy, který nahradila.

Posláním Vězeňské služby ČR je zajišťovat výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody a bezpečnost a pořádek v soudních budovách. Vězeňská služba spravuje a střeží věznice a detenční ústavy. Dále střeží, předvádí a eskortuje vězněné osoby. K dalším úkolům patří výzkum v oboru penologie, jehož výsledky aplikuje v praxi.

Důležitou součástí činnosti je rovněž vytváření podmínek pro zaměstnávání, vzdělávání a rekvalifikaci vězňů.

1.7.1 Úkoly Vězeňské služby České republiky

- ✓ spravuje a střeží vazební věznice a věznice a odpovídá za dodržování zákonem stanovených podmínek výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody,
- ✓ spravuje a střeží ústavy pro výkon zabezpečovací detence,
- ✓ střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody,
- ✓ prostřednictvím programů zacházení soustavně působí na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a obdobně i na některé skupiny osob ve výkonu vazby s cílem vytvořit předpoklady pro jejich řádný způsob života po propuštění,
- ✓ provádí výzkum v oboru penologie a využívá jeho výsledky a vědecké poznatky při výkonu vazby a při výkonu trestu odnětí svobody,
- ✓ zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství a ministerstva a v jiných místech jejich činnosti a v rozsahu stanoveném tímto

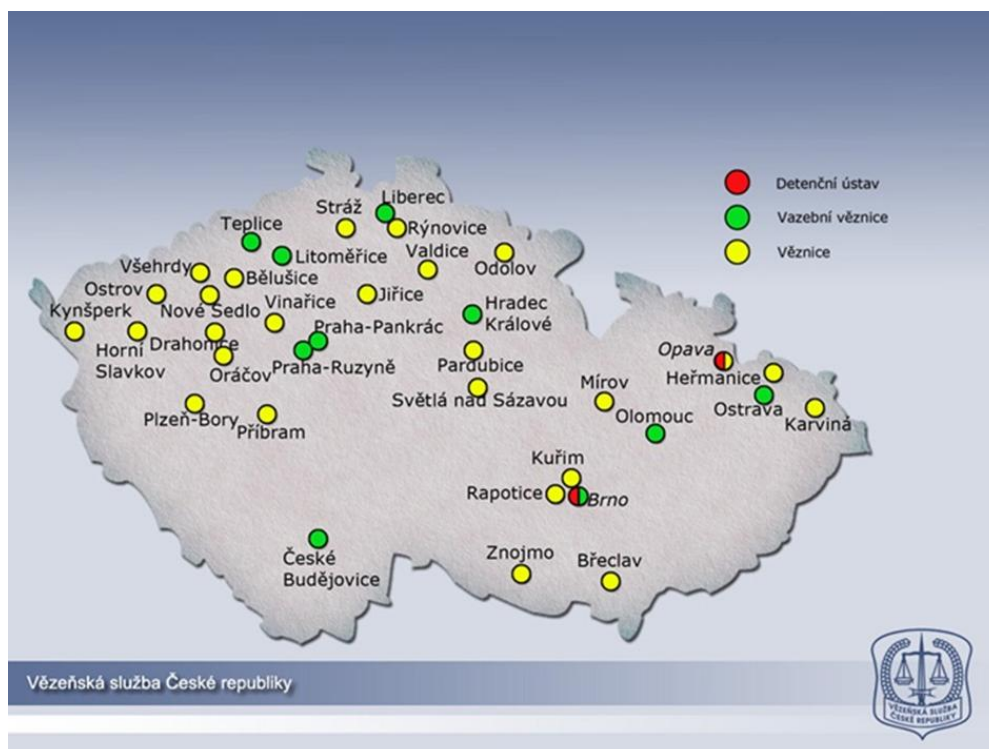
zákonem zajišťuje pořádek a bezpečnost při výkonu pravomoci soudů a státních zastupitelství,

- ✓ vytváří podmínky pro pracovní a jinou účelnou činnost osob ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody,
- ✓ provozuje hospodářskou činnost za účelem zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody, případně i osob ve výkonu vazby,
- ✓ vede evidenci osob ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody na území České republiky,
- ✓ plní úkoly, které pro ni vyplývají z vyhlášených mezinárodních smluv, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána,
- ✓ zabezpečuje vzdělávání příslušníků Vězeňské služby a občanských zaměstnanců Vězeňské služby, které provádí Institut vzdělávání, a vzdělávání osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody, které provádí Střední odborné učiliště, učiliště a odborné učiliště Vězeňské služby,
- ✓ poskytuje zdravotní péči ve svých zdravotnických zařízeních osobám ve výkonu vazby, osobám ve výkonu zabezpečovací detence a osobám ve výkonu trestu odnětí svobody, příslušníkům a občanským zaměstnancům Vězeňské služby; v případě potřeby zabezpečuje specializovanou zdravotní péči v mimovězeňských zdravotnických zařízeních,
- ✓ prošetřuje vlastními pověřenými orgány trestnou činnost příslušníků; ve spolupráci s Policií České republiky se podílí na předcházení a odhalování trestné činnosti osob ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody.
- ✓ Organizační jednotky Vězeňské služby
 - ✓ generální ředitelství,
 - ✓ vazební věznice,

- ✓ věznice,
- ✓ ústavy pro výkon zabezpečovací detence,
- ✓ Institut vzdělávání.
- ✓ Střední odborná učiliště
- ✓ Zotavovny vězeňské služby

Vězeňskou službu řídí generální ředitel, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti, jemuž také odpovídá za činnost Vězeňské služby. Generální ředitelství zabezpečuje plnění společných úkolů ostatních organizačních jednotek, které metodicky řídí a kontroluje. V čele vazebních věznic, věznic a Institutu vzdělávání jsou ředitelé, které jmenuje a odvolává generální ředitel.

V České republice je v současnosti 36 věznic, z toho 10 vazebních a dva detenční ústavy. Pro názornost si uvedeme, jaký byl počet vězněných osob k počtu obyvatel České republiky a to ke dni 31. prosince 2010.

Obrázek 1 - Mapa věznic, vazebních věznic a detenčních ústavů ČR.

Odsouzení - výkon trestu		
	ženy	muži
dospělí	1 138	18 246
mladiství	9	140
celkem	19 533	

Vězněné osoby		
	ženy	muži
dospělí	1 289	20 547
mladiství	12	197
chovanci	0	8
celkem	22 053	

Obvinění - výkon vazby		
	ženy	muži
dospělí	151	2 301
mladiství	3	57
celkem	2 512	

Chovanci - detenční ústav		
	ženy	muži
Opava	0	0
Brno	0	8
celkem	8	

Tabulka 1 - Stavby vězněných osob ke dni 31. 12. 2010.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Kdo řídí vězeňskou službu ČR?
2. Jaké jsou úkoly vězeňské služby?
3. Vyjmenujte organizační jednotky VS ČR.

2 EVROPSKÁ VĚZEŇSKÁ PRAVIDLA A NOVÉ TRENDY VE VĚZEŇSTVÍ

2.1 Evropská vězeňská pravidla

V kapitole je uveden stručný obsah a principy Evropských vězeňských pravidel, jejich základní pravidla.

Evropská vězeňská pravidla přijal výbor ministrů 12. února 1987 na 404. zasedání delegátů ministrů a jsou členěna do 5 základních částí:

Obsah Evropských vězeňských pravidel:

- ✓ základní principy aplikace,
- ✓ správa vězeňských ústavů - soubor pravidel, které musí vězeňská služba splnit a plnit ke každé odsouzené osobě,

personálu – Rada Evropy připisuje význam kvalitě personálu (osobnost, osobnostní vyzrállost, profesionalita, týmový spolupráce),

- ✓ filosofický a hodnotový koncept výchovného zacházení, jeho cíle a jeho komponenty (výchova, práce, sportovní aktivity),
- ✓ specifické kategorie odsouzených.

2.1.1 Základní principy

Se všemi osobami zbavenými svobody bude zacházeno tak, aby byla respektována jejich lidská práva.

Výkon trestu bude zajišťován tak, aby umožnil osobám zbaveným svobody jejich opětné začlenění do svobodné společnosti.

Ve všech věznicích musí probíhat pravidelné státní inspekce a nezávislé kontroly.

2.1.2 Rozsah a působnost

Tato pravidla musí být uplatňována nestranně. Nelze diskriminovat na základě pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, náboženství, politického nebo jiného přesvědčení, národnostního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní menšině, podle majetku, narození nebo jiného postavení.

2.1.3 Podmínky pro výkon trestu - Umístění a ubytování

Ubytování zajišťované pro vězně, zejména pak veškeré prostory určené pro spaní, musí respektovat lidskou důstojnost a co možná nejvíce potřebu soukromí, a musí odpovídat zdravotnickým a hygienickým požadavkům s patřičným ohledem na klimatické podmínky, zejména s ohledem na plošnou výměru, počet metrů krychlových vzduchu, osvětlení, vytápění a větrání.

Vězni musí mít volný přístup k hygienickým zařízením, které jsou zdravotně nezávadné a respektují právo na soukromí.

2.1.4 Oděv

Vězňům, kteří nemají dostatečné vlastní ošacení, musí být poskytnuto oblečení odpovídající klimatickým podmínkám.

Takový oděv v nich nesmí vyvolávat pocit ponížení nebo degradace.

Pokud vězeň obdrží povolení opustit věznici, nesmí být nucen mít na sobě oděv, ze kterého je patrné, že se jedná o vězně.

2.1.5 Stravování

Vězněům musí být poskytována strava s přihlédnutím k jejich věku, zdravotnímu a tělesnému stavu, náboženskému přesvědčení, kulturním zvyklostem a charakteru vykonávané práce.

Denně se musí podávat tři jídla s rozumně stanoveným časovým intervalem. Každý vězeň musí mít stálý přístup k čisté pitné vodě.

2.1.6 Právní poradenství

Vězni mohou konzultovat jakoukoli právní záležitost s právním poradcem, kterého si sami zvolí na své vlastní náklady.

Konzultace a jiná komunikace včetně korespondence týkající se právních záležitostí mezi vězni a jejich právními poradci, musí být považovány za důvěrné.

Vězni musí mít přístup k dokumentům nebo jim musí být umožněno mít v držení dokumenty související s jejich soudním řízením.

2.1.7 Styk s vnějším světem

Vězněům musí být dovoleno komunikovat co možná nejčastěji, písemně, telefonicky nebo jinými formami komunikace s jejich rodinami, jinými osobami a zástupci externích organizací, a přijímat návštěvy těchto osob.

V národní legislativě budou vyjmenovány národní a mezinárodní orgány a představitelé, na které se nesmí vztahovat omezení komunikace ze strany vězňů.

Vězni musí mít možnost získávat pravidelné informace o veřejných záležitostech předplacením a četbou novin, časopisů nebo jiných publikací, poslechem rozhlasu nebo sledováním televizních přenosů s výjimkou jednotlivých případů, kdy soudní orgán vydal v tomto ohledu konkrétní zákaz na určité časové období.

Vězeňská správa musí zajistit účast vězňů ve volbách, referendu a účast na dalších aspektech veřejného života, pokud národní legislativa toto jejich právo neomezuje.

2.1.8 Vězeňský režim

Je nutno věnovat zvláštní pozornost potřebám vězňů, kteří byli vystaveni tělesnému, psychickému nebo sexuálnímu zneužití.

2.1.9 Práce

Ve všech takových případech musí být za práci vězňů vyplacena odpovídající mzda.

Vězni musí mít možnost vydat alespoň část svých výdělků za povolené předměty osobní spotřeby a část svých výdělků zasílat svým rodinám.

Vězni musí být dostatečně chráněni zavedenými předpisy týkajícími se bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, které musí odpovídat podmínkám, v nichž pracují občané na svobodě.

Vězni musí mít v týdnu nejméně jeden den pracovního klidu a dostatečný čas pro vlastní vzdělávání a jiné činnosti.

2.1.10 Svoboda myšlení, svědomí a víry

Právo vězňů na svobodu myšlení, svědomí a víry musí být respektováno.

V rámci možností musí být vězeňský režim zorganizován tak, aby vězni měli možnost praktikovat své náboženství a víru, zúčastňovat se bohoslužeb nebo náboženských setkání konaných schválenými zástupci takových církví nebo náboženských směrů, přijímat soukromé návštěvy takových zástupců církve nebo náboženského vyznání a mít možnost vlastnit knihy a literaturu týkající se jejich náboženství nebo vyznání.

2.1.11 Informovanost

Při příjmu, a kdykoli je to nutné i později, musí být všichni vězni informováni písemně i ústně v jazyce, kterému rozumějí, o předpisech upravujících vězeňskou kázeň a o svých právech a povinnostech ve věznici.

Vězni musí být informováni o veškerých soudních řízeních, jichž se účastní, a pokud jsou odsouzeni k výkonu trestu, i o době výkonu trestu a možnostech předčasného propuštění.

2.1.12 Přemístování vězňů

Jsou-li vězni převáženi nebo odvázeni z věznice nebo přemístováni na jiná místa, jako jsou například soud nebo nemocnice, musí být co nejméně vystavováni zrakům veřejnosti. Je nutné učinit vhodná opatření, aby byla zajištěna jejich anonymita.

2.1.13 Cizí státní příslušníci

Vězni, kteří jsou cizími státními příslušníky, musí být neprodleně informováni o svém právu obracet se na diplomatické nebo konzulární představitele státu, jehož jsou příslušníky; je nutno jim poskytnout přiměřené možnosti pro komunikaci s těmito úřady.

Vězně pocházející z cizích zemí je nutno informovat o možnosti, že mohou požádat o to, aby byl výkon jejich trestu převeden do jiné země.

2.1.14 Etnické nebo jazykové menšiny

Je nutno učinit speciální opatření pro zajištění potřeb vězňů, kteří patří k etnickým nebo jazykovým menšinám.

Pokud je to možné, je třeba, aby odlišné skupiny mohly i ve vězení praktikovat své kulturní zvyklosti.

Jazykové potřeby je nutno zajišťovat pomocí kvalifikovaných tlumočnicků a poskytováním psaných materiálů v těch jazycích, kterými se hovoří v konkrétní věznici.

2.1.15 Osobní prohlídky a kontroly

Vězeňský personál bude vyškolen pro provádění prohlídek takových způsobem, aby zjistil a zabránil veškerým pokusům o útěk a ukrytí propašovaných věcí, aby však zároveň respektoval důstojnost prohlížených osob a aby nedošlo k poškození jejich osobních věcí.

Prohlížené osoby nesmějí být v průběhu prohlídek ponižovány.

Prohlídky osob mohou vykonávat pouze pracovníci stejného pohlaví.

2.1.16 Práce ve věznici jako veřejná služba

Věznice musí být řízeny se zřetelem k etickému kodexu uznávajícímu závazek zacházet se všemi vězni humánně a s respektem pro důstojnost, která je vlastní každému člověku.

Pracovníci věznice musí dávat jasně najevo svou znalost účelu vězeňství. Vedení věznice musí vést pracovníky v jejich úsilí o co možná nejlepší dosažení tohoto účelu.

Povinnosti personálu obsahují více než pouhý výkon dozorcí činnosti a musí přihlížet k potřebě umožnit opětné začlenění vězňů do společnosti po vykonání trestu odnětí svobody prostřednictvím programů pozitivní péče a pomoci.

Vězeňský personál musí pracovat na vysoké profesionální i osobní úrovni.

Jednou z největších priorit vězeňské správy musí být dodržování pravidel týkajících se vězeňského personálu.

Zvláštní pozornost je nutno věnovat řízení vztahů mezi dozorcí a vězni v jejich péči.

Personál se musí vždy chovat a vykonávat své povinnosti tak, aby ovlivnil vězně svým dobrým příkladem a aby si získal jejich respekt.

2.1.17 Informovanost veřejnosti

Vězeňská správa musí průběžně informovat veřejnost o účelu vězeňství a o práci vykonávané vězeňským personálem, aby u veřejnosti přispěla k lepšímu pochopení role, kterou mají věznice ve společnosti.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. O čem hovoří Evropská vězeňská pravidla?
2. Jaké jsou hlavní principy Evropských vězeňských pravidel?

2.2 Praktická aplikace evropských vězeňských pravidel v českém vězeňství

V kapitole je uveden souhrn změn po roce 2004, které byly zapracovány do novelizace zákona o výkonu trestu odnětí svobody

Dnem 1. června 2004 nabyla účinnosti novela zákona o výkonu trestu odnětí svobody, dále upřesněna doplňkem v roce 2007. Tyto novely mimo jiné rozšířily výčet případů, ve kterých jsou odsouzení osvobozeni od povinnosti hradit náklady výkonu trestu, zpřesnily dosavadní úpravy rozsahu práva na přijetí návštěvy, umožnily, aby odsouzení mohli přijímat návštěvy zásadně bezkontaktním způsobem. Nově zavedené legislativní změny umožnily odsouzeným používat až polovinu peněz zaslaných jim do věznice k nákupu a k úhradě nadstandardní zdravotní péče a významně změnilo pojetí účelu a podmínky výkonu doživotních trestu odnětí svobody.

Spolu s novelami zákona byl novelizován i řád výkonu trestu odnětí svobody. V návaznosti na novelu zákona o výkon trestu změnil řád některé podmínky výkonu doživotního trestu odnětí svobody. Řád výkonu trestu odnětí svobody nově stanoví, že doživotně odsouzení vykonávají trest zásadně v odděleních se zesíleným stavebně technickým zabezpečením, v průběhu vycházek mohou být poutání pouze ve zvlášť odůvodněných případech a jejich návštěvy se uskutečňují zpravidla kontaktním způsobem.

Přestože jak zákon o výkonu trestu odnětí svobody, tak řád výkonu trestu odnětí svobody v současné době umožňují provádění bezkontaktních návštěv u všech odsouzených pouze výjimečně, na základě individuálního rozhodnutí. Platný vnitřní předpis Vězeňské služby ČR stanoví, že návštěvy odsouzených k doživotnímu trestu odnětí svobody, kteří jsou zařazeni do 3. prostupné skupiny vnitřní diference, jsou vždy bezkontaktní a u odsouzených, zařazených do 2. prostupné skupiny vnitřní diference jsou návštěvy zpravidla bezkontaktní.

Řád výkonu trestu odnětí svobody také nově stanoví minimální ubytovací plochu 4 m², která musí připadnout na jednoho odsouzeného v ubytovací místnosti určené pro ubytování více osob. Cely nebo ložnice o ubytovací ploše menší než 6 m² přitom nelze k ubytování odsouzených používat. Řád výkonu trestu ovšem zároveň povoluje výjimku z tohoto pravidla pro případ, že celkový počet odsouzených vykonávajících trest ve věznicích téhož základního typu v rámci republiky překročí kapacitu věznic stanovenou tak, aby na jednoho odsouzeného připadala ubytovací plocha alespoň 4 m². Analogické ustanovení platí i pro výkon vazby.

Novela řádu výkonu trestu dále mj. rozšířila výčet věcí, které mohou mít odsouzení u sebe, umožnila častější nákupy odsouzených a rozšířila možnosti odsouzených dočasně opouštět věznici s ostrahou v souvislosti s návštěvou nebo akcí pořádanou věznicí. Změny řádu výkonu trestu se týkají rovněž podmínek výkonu trestu matek nezletilých dětí, zařazování odsouzených do prostupných skupin vnitřní diference, používání elektrických spotřebičů a ubytování v odděleních se zesíleným stavebně technickým zabezpečením.

Novela zákona o výkonu trestu odnětí svobody rozšířila výčet případů, ve kterých jsou odsouzení osvobozeni od povinnosti hradit náklady výkonu trestu odnětí svobody. Jedná se například o odsouzené, kteří nezaviněně nemohou ve výkonu trestu pracovat, pokud nemají jiný příjem nebo jinou hotovost. Toto může mít na ostatní vězně demotivující vliv.

U některých pracujících odsouzených, kteří jsou odměňováni např. úkolově, totiž může podle tohoto ustanovení dojít k situaci, že jejich výdělek je za kalendářní měsíc i nižší než náklady výkonu trestu za stejné období. Odsouzený, který má být zařazen na pracoviště, o němž ví, že průměrný výdělek na něm nemusí dosahovat ani výše měsíčních nákladů výkonu trestu, se pak bude práci spíše vyhýbat. Zároveň je tento pracující odsouzený určitým způsobem znevýhodněn v porovnání s nepracujícími odsouzenými, neboť rozdíl mezi částkou, která mu zbude po odečtení nákladů výkonu trestu a tzv. kapesným u nepracujících odsouzených, které činí 100,- Kč na měsíc, je minimální.

Dále o odsouzené mladší 18 let, odsouzené zařazené do vzdělávacích nebo terapeutických programů s dobou výuky nebo terapie nejméně 21 hodin týdně a odsouzené, kteří se účastní soudního jednání v postavení svědka nebo poškozeného. Další změna spočívá v tom, že stát již nepožaduje u pohledávky za náklady výkonu trestu odnětí svobody úroky z prodlení. K další změně zákona došlo u nákupu, novelizace zákona stanoví, že odsouzený, který neuhradil škodu způsobenou trestným činem, pohledávky spojené s trestním řízením a škodu, kterou způsobil Vězeňské službě České republiky během výkonu trestu, může použít k nákupu a úhradě nadstandardní zdravotní péče polovinu zasláné částky. Z druhé poloviny se hradí výše uvedené pohledávky.

V návaznosti na novelizaci zákona o výkonu trestu odnětí svobody přijala Vězeňská služba České republiky taková opatření, která ve své podstatě připravují odsouzeného na plynulý přechod z věznice do civilního života. Těmito opatřeními jsou právě extramulární aktivity nejen vedené odbornými zaměstnanci (viz obr. č. 1 Vnitřní členění jednotlivých věznic), ale i různými civilními subjekty, kteří se společně podílejí a vzájemně doplňují na přípravě a zajištění plynulého přechodu odsouzeného na svobodu.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Uveďte některé změny v novele zákona o výkonu trestu odnětí svobody.
2. Vyjmenujte právní předpisy, které upravují výkon trestu odnětí svobody.

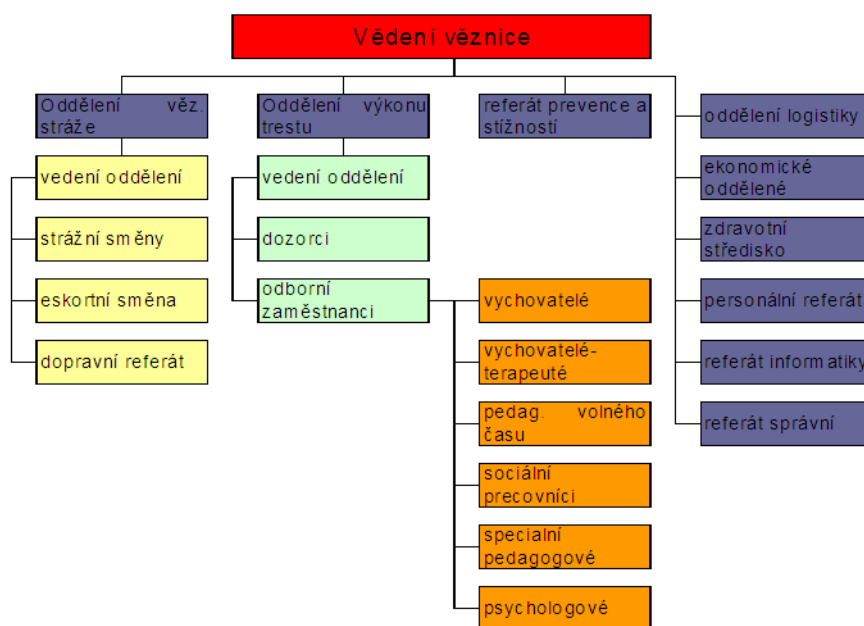
3 ZÁKONY O VÝKONU VAZBY, O VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY, O VĚZEŇSKÉ A JUSTIČNÍ STRÁŽI ČR

3.1 Vězeňská služba České republiky

V následující kapitole je uvedena struktura a organizační uspořádání vězeňské služby, její členění a popis pracovních povinností personálu, který je v přímém kontaktu s vězňnými osobami.

3.1.1 Organizační struktura

Struktura věznice

Obrázek 2 - Vnitřní členění jednotlivých věznic.

Vězeňská stráž – tato složka střeží, předvádí a eskortuje osoby, střeží jak zevnitř tak i zevnitř budovy a objekty vězeňské služby a v uvedených místech zajišťuje kázeň a pořádek, kontroluje osoby na vrátnicích, eskortuje odsouzené mimo věznici např. k lékaři, soudu nebo výslechu.

Justiční stráž – jde o ozbrojenou složku, která zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství, Ministerstva spravedlnosti a na jiných místech jejich činnosti, ochraňuje pracovníky soudů při výkonu soudních rozhodnutí.

Správní služba - rozhoduje ve správním řízení, zabezpečuje organizační, ekonomickou, vzdělávací, výchovnou, zdravotnickou a další odbornou činnost. Jejími odděleními jsou:

- ✓ logistika – stará se o stravování, oděv, ubytování, údržbu atd.,
- ✓ zdravotní – je zde lékař, specialisté do věznic docházejí,
- ✓ personální – oddělení pro zaměstnance,
- ✓ oddělení výkonu trestu,
- ✓ ekonomické – kontroluje finance nejen věznic, ale i odsouzených (plat, výživné), zajišťuje zaměstnávání vězněných osob
- ✓ oddělení správní – hlídá spisy, termíny propuštění, termíny trestu,
- ✓ pověřené orgány Vězeňské služby - mají postavení a plní úkoly policejního orgánu v řízení o trestných činech příslušníků Vězeňské služby.

3.1.2 Vězeňský personál

Evropská vězeňská pravidla připisují velkou vážnost personálu. Je jisté, že kvalita penitenciárního procesu se odvíjí právě od kvality personálu, zejména od jeho osobní vyzrálosti, etické úrovně, sociální citlivosti, včetně motivačních zaměření pro různý výkon služby na jednotlivých odděleních. Ve věznicích pracují dva druhy zaměstnanců. Jsou to příslušníci vězeňské služby a občanskí pracovníci. Kromě občanských pracovníků, kteří tvoří potřebný a nezbytný inventář jakékoli organizace zejména ve vztahu k zajišťování logistických a hospodářských služeb, údržby, personální politiky, správních záležitostí, existují také vězeňští zaměstnanci v přímém výkonu služby.

Zde kromě strážných, dozorců a jejich nadřízených, hovoříme zejména o pracovnících, kteří se bezprostředně dostávají do každodenních interakcí s odsouzenými a podílejí se na tvorbě a realizaci programu zacházení, jejichž základní prioritou je snaha prosociálního působení na změnu dosavadních vadných postojů a hodnot jednotlivých odsouzených.

Zaměstnanci vězeňské služby jsou povinni jednat s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody vážně, rozhodně, respektovat jejich práva, zabraňovat krutému nebo důstojnost ponižujícímu zacházení s těmito osobami. Vystupování vězeňského personálu by mělo být příkladem vysoce socializovaného chování, které poskytuje podněty pro sociální rehabilitaci odsouzených a dává předpoklady pro optimálnější sociální klima věznic, ve kterých může probíhat účinnější penitenciární proces. Profesionální sociální pracovníci poskytují informace a rady, zastupující, pracující s klienty a poskytují jim jiné obdobné odborné služby. Odbornost sociálního pracovníka se vyznačuje tím, že je schopen se znalostí základů sociologie, psychologie, zdravotní péče, práva a sociální politiky diagnostikovat konkrétní potřeby konkrétního člověka a navrhnout řešení.

V minulosti byli do vězeňské služby přijímáni jedinci na základě náboru, který tak ve své zjednodušené podstatě znamenal přijetí každého, kdo o toto pracovní uplatnění projevil zájem, přičemž důsledky tohoto neuváženého personálního hazardu odstraňujeme zejména v rovině důvěryhodnosti občanů, ale i odsouzených dodnes. Naštěstí se ale doba změnila.

S neustále se zvyšujícími požadavky na kvalitu a progresivní vývoj vězeňského systému tak, aby se co nejvíce přiblížil evropským ale i světovým trendům, postupně stoupaly i požadavky na kvalifikaci, odbornost a osobní předpoklady pro přijetí do pracovního či služebního poměru jednotlivých zaměstnanců. V současné době můžeme opravdu hovořit o výběru zaměstnanců.

3.1.3 Osobnostní předpoklady vychovatelů a odborných pracovníků

Vězeňské prostředí se od prostředí jiných sociálních institucí poskytujících sociální služby odlišuje zejména skladbou svých odběratelů. Je nutné si uvědomit, že klienty jsou v těchto případech různým způsobem narušení jedinci, v naprosté většině těžko resocializovatelní, s četnými poruchami osobnosti, anomáliemi, psychopatiem, poruchou

intelektu, sexuálními deviacemi, variabilními závislostmi a dalšími negativními osobnostními a charakterovými handicapy.

Z předchozích řádků vyplývá, že všichni zainteresovaní zaměstnanci pracují ve zvýšeném rizikovém a stresovém prostředí, které byt' nevědomě postupně ovlivňuje i je samotné. V této souvislosti je zřejmé, že zdravé osobnostní předpoklady patří k těm stěžejním a nejdůležitějším atributům, kterými by měl být vybaven každý zaměstnanec vězeňské služby. Efektivní a kvalitní práce vězeňského personálu ve smyslu realizace plnohodnotných resocializačních programů žádá vybraný, profesionálně zdatný personál s rozvinutými sociálními dovednostmi v jednání s narušenými jedinci. Je zapotřebí odborníků, kteří jsou schopni realizovat nikoli manipulativní, ale komunikativní výchovu, která by u odsouzených navazovala motivaci ke změně jejich dosavadního protispolečenského jednání.

Vliv pedagoga nenahradí ani učebnice, ani mravní poučování, ani soustava trestů a povzbuzování. Osobní příklad učitele a kouzlo jeho osobnosti jsou nenahraditelné. Výběr, příprava a stabilizace vězeňského personálu by tedy měla být základní prioritou kvalitní penitenciární péče. Proto jsou postoje, motivace, znalosti a dovednosti považovány za klíčový problém, jehož řešení je spatřováno v profesionalizaci, spočívající ve vysoké úrovni potřebných znalostí, dovedností a optimálních motivací k výkonu povolání. Zkušený a odborně způsobilý profesionál by tedy měl být skutečným a současně celoživotním vlastníkem osobnostního, charakterového a odborného kapitálu.

V každé věznici a vazební věznici přicházejí do přímého styku s vězňenými zejména tito zaměstnanci:

- ✓ Vedení věznice (ředitel a jeho zástupci).
- ✓ Výchovní pracovníci (vychovatelé, vrchní dozorcí a dozorcí).
- ✓ Specialisté (psychologové, speciální pedagogové, sociální pracovníci, sociologové, kaplani a učitelé ve školských vzdělávacích střediscích).
- ✓ Duchovní (jak kaplani, kteří jsou zaměstnanci, tak externí duchovní).
- ✓ Pracovníci strážní a eskortní služby.

- ✓ Občanští zaměstnanci.
- ✓ Zdravotnický personál.
- ✓ Pracovníci oddělení prevence a stížnosti.

Speciální pedagog – je odborný zaměstnanec oddělení, který garantuje u svěřených odsouzených odbornou úroveň realizace programu zacházení a vnitřní diferenciaci. Metodicky usměřňuje výkon práce vychovatelů. Odpovídá, ve spolupráci s ostatními odbornými zaměstnanci, za úroveň odborného zacházení s jednotlivými odsouzenými v návaznosti na jejich komplexní zprávy. Speciální pedagog musí mít úplné vysokoškolské vzdělání – magisterský program pedagogického zaměření.

Psycholog – je odborný zaměstnanec, který garantuje u odsouzených odbornou psychologickou činnost a odbornou úroveň realizace programu zacházení. Psycholog přitom provádí psychologickou diagnostiku vězňů, zpracovává jejich psychologické posouzení v rámci komplexní zprávy, včetně doporučení pro program zacházení. Podílí se na zpracování konkrétních programů zacházení jednotlivých odsouzených, na vyhodnocování jejich úspěšnosti a na navrhování změn programu zacházení. Pro práci psychologa je povinné úplné vysokoškolské vzdělání psychologického zaměření.

Sociolog – je odborný zaměstnanec, který zajišťuje analytickou a poradenskou činnost na úseku personální práce, výkonu trestu a vnějších vztahů v rámci dislokace věznice. Provádí průběžné i cílené sledování a analýzu sociálních vztahů mezi odsouzenými, se zaměřením na neformální struktury odsouzených, mezi odsouzenými a zaměstnanci a mezi zaměstnanci navzájem, zjišťuje úroveň spolupráce vybraných zástupců odsouzených a zaměstnanců.

Vychovatel – úkolem vychovatele je komplexní výchovná, vzdělávací, diagnostická a preventivní činnost zaměřená na celkový rozvoj osobnosti a na socializaci, resocializaci a reedukaci včetně cílených opatření k optimalizaci vzdělávacího procesu odsouzených a realizaci protidrogové prevence v rámci věznice. Vychovatel denně pracuje s vězňovými, řeší jejich problémy a požadavky. Odpovídá za stav kázně, pořádku, dodržování zákonnosti i realizaci programů zacházení. Z hlediska výchovné práce s vězňovými jej lze považovat za ústřední postavu tohoto procesu. Kvalifikační předpoklad, které musí splňovat vychovatel je

bakalářský studijní program s pedagogickým zaměřením (před rokem 1990 stačilo pouze úplné středoškolské vzdělání bez nutnosti pedagogického zaměření).

Sociální pracovník

Kvalifikační předpoklady pro funkci sociálního pracovníka je bakalářský studijní program nebo vyšší odborné vzdělání sociálního zaměření. Sociální pracovník je odborný zaměstnanec oddělení, jehož základním úkolem je samostatná sociální práce, která je zaměřena zejména na plynulý přechod odsouzených do řádného občanského života. Při její realizaci dbá na zajištění a dodržení standardů kvality poskytovaných sociálních služeb. Je podřízen vedoucímu oddělení výkonu trestu a současně je odborným poradcem ředitele věznice v oblasti sociálně právních aspektů výkonu trestu a v oblasti přechodu odsouzených do řádného občanského života.

Vychovatel – terapeut – je odborný zaměstnanec, který realizuje individuální a skupinové terapie, je metodicky usměrňován psychologem. V rámci celkové koncepce zacházení s odsouzenými se podílí na zpracování projektů pro jednotlivé kategorie odsouzených při zachování zásad vnější a vnitřní diferenciaci, na tvorbě skladby programu zacházení a jednotlivých speciálních výchovných aktivit. Kvalifikačním předpokladem je bakalářský studijní program sociálního, pedagogického nebo psychologického zaměření, nebo ucelený sebezkušenostní sociálně psychologický nebo psychoterapeutický výcvik v rozsahu minimálně 200 hodin.

Duchovní – činnost duchovních se řídí zákonem č.3/2002 Sb. o církvích a náboženských společnostech. V podmínkách vězeňství ji zajišťují až na výjimky ti, kteří jsou členy občanského sdružení „Vězeňská duchovenská péče“ (založeno 1994). Duchovní se podílejí na plnění programu zacházení s vězňými nejen v oblasti pastorační, ale i dalších aktivit, při kterých spolupracují se specialisty a vychovateli oddělení výkonu vazby a trestu. Zachování zpovědního tajemství se řídí zvláštními ustanoveními.

Institut vzdělávání - je resortním vzdělávacím zařízením a organizační jednotkou Vězeňské služby České republiky s celorepublikovou působností. V souladu s koncepcí vzdělávání a Programem celoživotního vzdělávání ve Vězeňské službě ČR v součinnosti s řediteli organizačních jednotek zabezpečuje, aby příslušníci a občanskí zaměstnanci Vězeňské služby ČR byli náležitě vycvičeni a vyškoleni pro výkon služby nebo práce a zvyšovala se

jejich odborná úroveň. Za tímto účelem Institut vzdělávání vytváří potřebné podmínky pro soustavné prohlubování odborné úrovně zaměstnanců, organizuje a zabezpečuje zejména základní profesní přípravu, specializační kurzy a další formy odborného vzdělávání v Programu celoživotního vzdělávání.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Vyjmenujte jednotlivá oddělení ve věznicích.
2. Který z odborných zaměstnanců oddělení výkonu trestu je garantem programů zacházení?
3. Co zabezpečuje sociální pracovník ve věznici?

3.2 Typy věznic a jejich charakteristika

V následující kapitole se seznámíte se základním rozdělením věznic v České republice, kdy tyto jsou uvedeny v Zákoně o výkonu trestu odnětí svobody v § 8 odstavci 1,2 a 3 a budete vědět, jaké další věznice jsou v České republice mimo základních typů.

3.2.1 Rozdělení věznic v ČR

V České republice se jednotlivé typy věznic liší příslušností režimu a to rozsahem stanovených práv a povinností vězňů, rozsahem možnosti udělování odměn, míry kontroly odsouzených a zabezpečení střežení věznic. Záměrem je oddělovat méně narušené odsouzené od více narušených a vytvářet podmínky pro uplatňování účinnějších prostředků resocializačního působení vzhledem k jednotlivým skupinám odsouzených. Známe čtyři základní dělení a to:

Věznice s dohledem

Zde vykonávají trest osoby, které byly odsouzeny za přečin spáchaný z nedbalosti a které dosud nebyly ve výkonu trestu odnětí svobody pro úmyslný trestný čin.

Odsouzení se ve věznici mohou pohybovat bez omezení, většinou pracují na pracovištích mimo věznici, kde dohled nad jejich činností provádí vychovatel minimálně jednou týdně, v mimopracovní době jim ředitel může povolit volný pohyb mimo věznici, a to k účasti na akcích kulturně výchovných a osvětových, sportovních, bohoslužbách a k návštěvám zdravotnických a obdobných zařízení, nosí vlastní oděv a obuv.

Věznice s dozorem

Zde se zařazují osoby, které byly odsouzeny za přečin spáchaný z nedbalosti a které již byly ve výkonu trestu odnětí svobody pro úmyslný trestný čin, a dále osoby, kterým byl za úmyslný trestný čin uložen trest odnětí svobody nepřevyšující tři léta a které dosud nebyly ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin.

Odsouzení se v prostorách věznice pohybují zpravidla organizovaně pod dohledem zaměstnance Vězeňské služby, ředitel může odsouzeným, u nichž lze předpokládat, že toho nezneužijí, povolit volný pohyb uvnitř věznice, odsouzení pracují zpravidla na nestřežených pracovištích mimo věznici, kde nad nimi vykonává dohled určený zaměstnanec Vězeňské služby nejméně jedenkrát za hodinu, odsouzeným může ředitel povolit při plnění pracovních úkolů i volný pohyb mimo věznici, dohled nad jejich pracovní činností provádí určený zaměstnanec Vězeňské služby nejméně jedenkrát týdně, vlastní oděv mohou nosit v době návštěv, při účasti na bohoslužbách a akcích mimo věznici pořádaných v rámci programu zacházení a ve výstupním oddělení, vlastní sportovní oděv při tělovýchovných a sportovních aktivitách.

Věznice s ostrahou

Zde vykonávají trest osoby odsouzené pro úmyslný trestný čin, a zároveň, u nichž nejsou splněny podmínky pro zařazení do věznice s dozorem nebo zvýšenou ostrahou, a pachatelé, kteří byli odsouzeni pro přečin spáchaný z nedbalosti a nebyli zařazení do výkonu trestu odnětí svobody do věznice s dohledem nebo s dozorem.

V prostorách věznice se odsouzení pohybují organizovaně pod dohledem zaměstnance Vězeňské služby, volný pohyb po věznici může ředitel povolit jen výjimečně při plnění pracovních povinností, odsouzení pracují zpravidla na pracovištích uvnitř věznice nebo na střežených pracovištích mimo věznici, dohled nad pracovní činností odsouzených se provádí nejméně jedenkrát za 45 minut, jsou zde uplatněny stavebně-technické prostředky střežení, odsouzení jsou uzamykáni.

Věznice se zvýšenou ostrahou

Tady se zařazují odsouzení, kterým byl uložen výjimečný trest a kterým byl uložen trest odnětí svobody za trestný čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny, zvláště nebezpeční recidivisté, osoby odsouzené za zvlášť závažný zločin k trestu ve výměře nejméně osmi let a osoby odsouzené za úmyslný trestný čin, které v posledních pěti letech uprchly z vazby nebo z výkonu trestu. Neukládá se tak často jako ostatní, tento režim je ve věznicích na Mírově, Valdicích, a Karviné. Pro ženy je tato věznice se zvýšenou ostrahou ve Světlé nad Sázavou.

V prostorách věznice se odsouzení pohybují organizovaně pod dohledem příslušníka Vězeňské služby. Volný pohyb po věznici se jim nepovoluje ani při plnění pracovních úkolů, odsouzení pracují na pracovištích uvnitř věznice nebo vhodnou práci vykonávají přímo ve svých celách. Dohled nad jejich pracovní činností provádí zaměstnanec Vězeňské služby jedenkrát za 30 minut, stavebně – technické prostředky jsou uplatněny v maximálním rozsahu. Vězni jsou v každé době uzamykáni na celách a to i přes den.

O tom, do kterého typu vězení je odsouzený zařazen, rozhoduje zásadně soud podle závažnosti spáchaného trestného činu a podle osoby pachatele. Snahou také je umístit odsouzené co nejbližší místa trvalého bydliště, kdy však v současné době vzhledem k přeplněným věznicím toto není možné. U obviněných se dále dodržuje zásada principu presumpce nevin, tedy se s nimi zachází, jako kdyby byli nevinní až do doby pravomocného odsouzení.

3.2.2 Zacházení se specifickými skupinami vězňů

Ve věznicích a vazebních věznicích jsou zřízená oddělení pro zacházení se specifickými skupinami vězňů:

- ✓ oddělení specializované pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním návykových látek, v těchto odděleních zachází s vězni specializovaně připravený personál, cílem je tlumení negativních projevů těchto vězňů zejména pracovní terapií, individuální nebo skupinovou psychoterapií apod., jsou zde také vězni, kteří se chovají agresivně k sobě nebo svému okolí nebo jsou jinak nebezpeční,
- ✓ oddělení specializované pro výkon ochranného léčení protitoxikomanického, protialkoholního na léčení pro patologické hráčství, zde vykonávají trest ti vězni, kteří mají soudem nařízeno ochranné ústavní protialkoholní nebo protitoxikomanické léčení nebo ti, kteří se do léčby přihlásí dobrovolně,
- ✓ oddělení specializované pro výkon trestu odsouzených trvale pracovně nezařaditelných, kterými jsou např. vězni v důchodovém věku nebo vězni vážně nemocní, popř. upoutání na lůžko nebo vážně tělesně postižení,
- ✓ oddělení specializované pro výkon trestu odsouzených s mentální retardací – tato nikoliv malá skupina vězňů vyžaduje specializované zacházení nejen z důvodů vyplývajících z jejich specifik, ale zejména proto, že tito vězni bývají často předmětem šikany jak fyzické tak psychické,
- ✓ oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením, zde vykonávají trest odnětí svobody vězni odsouzení na doživotí, výjimečným nebo k dlouhodobým trestům, tito vězni jsou z penologického hlediska velmi rozdílnou skupinou, najdeme zde vězně s vážnými psychickými poruchami, pachatele nájemných vražd, pachatele závažné hospodářské kriminality a další skupiny, zacházení s těmito vězni, kteří jsou osobnostmi s vážnými psychickými poruchami a problémy až po relativně psychicky „normální“ musí být vysoce individuální a profesionální.

- ✓ oddělení specializované pro výkon ochranného léčení sexuologického, jsou zde umístěni odsouzení, u nichž byla diagnostikována některá ze sexuálních deviací, odsouzení jsou zde podrobováni sexuologické ochranné léčbě a specializovanému působení odborníků.

Některé věznice zabezpečují výkon trestu dalších specifických skupin, např. Věznice Všehrady zajišťuje výkon trestu odnětí svobody u mladistvých, Věznice světlá nad Sázavou je věznice pro výkon trestu odnětí svobody u odsouzených žen, výkon doživotních trestů ve zvýšené ostraze zajišťuje, Věznice Mírov, Valdice a Karviná a v ostraze jsou to Věznice Rýnovice a Horní Slavkov.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Jaké znáte typy věznic v ČR?
2. Vyjmenujte specializovaná oddělení zřízená v některých věznicích.
3. Uveďte specifika věznice s dozorem.

3.3 Právní úprava výkonu vazby

Cílem kapitoly je podrobné uvedení do problematiky výkonu vazby, kapitola obsahuje seznam práv a povinností obviněných a také výčet sankcí a odměn, které mají stimulovat jejich žádoucí chování.

Vazba je opatření v trestním řízení, které slouží k zajištění osoby obviněného pro účely trestního řízení a výkonu trestu. Účelem vazby je zabránit obviněnému, aby se vyhýbal trestnímu řízení nebo trestu, aby mařil či ztěžoval provádění důkazů, aby dokonal trestný čin či páchal další trestnou činnost. Podstatou vazby je dočasné (nicméně zpravidla delší, řádově trvající týdny, měsíce, výjimečně i roky) omezení osobní svobody obviněného rozhodnutím soudu ve specializované vazební věznici či ve vazebním oddělení věznice běžné. Vazba má

pouze zajišťovací funkci, nelze ji pokládat za trestní sankci či prostředek nápravy, zároveň také nijak dopředu neurčuje výsledek trestního stíhání (budoucí odsouzení obviněného).

3.3.1 Důvody vzetí do vazby

Podmínky, kdy smí být obviněný vzat do vazby, striktně stanoví § 67 zák. č.. 141/1961 Sb. Podmínky jsou naplněny jen tehdy, jestliže z jeho jednání nebo dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava,

- a) že uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak trestnímu stíhání nebo trestu vyhnul, zejména nelze-li jeho totožnost hned zjistit, nemá-li stálé bydliště anebo hrozí-li mu vysoký trest,
- b) že bude působit na dosud nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, nebo
- c) že bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil,

Další podmínkou je, že dosud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, byl spáchán, má všechny znaky trestného činu, jsou zřejmé důvody k podezření, že tento trestný čin spáchal obviněný, a s ohledem na osobu obviněného, povahu a závažnost trestného činu, pro který je stíhán, nelze v době rozhodování účelu vazby dosáhnout jiným opatřením.

3.3.2 Délka vazby

Vazba je ochranným, opatřením při kterém je dočasně omezena některá zákonná lidská a občanská práva (volného pohybu, shromažďování). Ve výkonu vazby nesmí být ponižována lidská důstojnost obviněného, vazba nesmí sloužit jako prostředek nátlaku na obviněného, aby se např. přiznal ke spáchání stíhaného trestného činu, aby spolupracoval s orgány činnými v trestním řízení či aby vypovídal proti dalším osobám. Je zde uplatňován princip presumpce

nevinu. Délka vazby je striktně stanovena v § 71 ods. 8 zák. č. 141/1961 Sb. a v trestním řízení nesmí přesáhnout:

- ✓ jeden rok, je-li vedeno trestní stíhání pro trestný čin, o kterém je příslušný konat řízení samosoudce,
- ✓ dva roky, je-li vedeno trestní stíhání pro trestný čin, o kterém je příslušný v prvním stupni konat řízení senát okresního nebo krajského soudu, nejde-li o trestný čin uvedený v písmenech c) a d),
- ✓ tři roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zvlášť závažný zločin, nejde-li o trestný čin uvedený v písmenu d),
- ✓ čtyři roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zločin, za který lze podle trestního zákona uložit výjimečný trest.

Vazba se vykonává ve vazebních věznicích a je upravena zákonem o výkonu vazby (zák. č. 293/1993 Sb.). Tento zákon je dále rozvíjen dalšími předpisy, kterými jsou Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 (Řád výkonu trestu) a vnitřní normativní akty Vězeňské služby České republiky. Tyto předpisy stanoví práva a povinnosti obviněných a způsob zacházení v průběhu výkonu vazby.

3.3.3 Práva obviněných

Obviněný má v průběhu výkonu vazby právo:

Na pravidelnou stravu za podmínek a v hodnotách, které odpovídají udržení zdraví a přihlížejí k jejich zdravotnímu stavu a věku; přitom přihlíží k požadavkům kulturních a náboženských tradic obviněných, používat ve výkonu vazby vlastní oděv, prádlo a obuv za předpokladu, že splňují podmínky hygienické a estetické nezávadnosti a že má zajištěnu jejich výměnu na vlastní náklady. Nejsou-li splněny tato podmínky je obviněný povinen používat vězeňský oděv, prádlo a obuv, přijímat a na svůj náklad odesílat korespondenci bez omezení. Korespondence podléhá kontrole, která zahrnuje seznámení se s obsahem písemností a provádí jí zaměstnanci věznice. Je-li důvodem koluzní vazba (§ 67 písm. b)

kontrolu provádí příslušný orgán činný v trestním řízení, kontrola korespondence je však nepřípustná mezi obviněným a jeho obhájcem, mezi obviněným a státními orgány České republiky nebo diplomatickou misí anebo konzulárním úřadem cizího státu anebo mezi obviněným a mezinárodní organizací, která je podle mezinárodní úmluvy, jíž je Česká republika vázána, příslušná k projednávání podnětů týkajících se ochrany lidských práv. Tato korespondence se adresátu odesílá a obviněnému doručuje neprodleně.

Obviněný má právo na přijetí návštěvy v počtu nejvýše 4 osob jednou za 2 týdny v trvání devadesáti minut. U obviněných, u nichž je důvodem vazby obava, že budou mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, bez zbytečného odkladu stanoví podmínky pro uskutečnění návštěvy, kterými jsou zejména termín návštěvy, okruh osob a přítomnost orgánu činného v trestním řízení, v přípravném řízení státní zástupce, v řízení před soudem příslušný soudce:

- ✓ na duchovní a sociální služby,
- ✓ na nákup potravin a věcí osobní potřeby, přijímání balíčků a peněz,
- ✓ na uspokojování kulturních potřeb,
- ✓ obviněný má právo na nepřetržitý osmihodinový čas ke spánku,
- ✓ má právo účastnit se denně vycházky ve vymezeném prostoru věznice v trvání nejméně jedné hodiny,
- ✓ obviněný má právo na zdravotní péči v rozsahu obdobném jako každý jiný občan ČR, zdravotní péče je poskytována v zařízeních VS ČR i mimo ně.

3.3.4 Povinnosti obviněných

Obviněný je povinen dodržovat řád výkonu vazby a vnitřní řád věznice, plnit příkazy a pokyny Vězeňské služby, šetřit majetek věznice a ostatních obviněných a chovat se slušně ke všem osobám, se kterými přijde do styku, obviněný nesmí navazovat nedovolené styky s jinými obviněnými nebo s osobami na svobodě, vyrábět, přechovávat a konzumovat

alkoholické nápoje a jiné návykové látky, vyrábět a přechovávat předměty, které by mohly být použity k ohrožení bezpečnosti osob a majetku nebo k útěku, nebo které by svým množstvím nebo povahou mohly narušovat pořádek nebo škodit zdraví, tetovat sebe nebo jinou osobu, anebo nechat se tetovat, obviněný je povinen se podrobit osobní prohlídce při přijetí do vazby, při přemístění mimo věznici nebo při podezření, že má u sebe věc, jejíž držení je ve vazbě zakázáno, obviněný je povinen strpět úkony, které souvisejí s jeho identifikací, dále je povinen podrobit se opatřením, která jsou nezbytná k zamezení případné výroby, držení nebo zneužívání omamných a psychotropních látek a jedů ve věznici, dodržovat zásady hygieny.

3.3.5 Kázeňské přestupky, kázeňské tresty

Zaviněné porušení povinností obviněným v průběhu výkonu vazby je kázeňským přestupkem, za nějž může být obviněnému uložen kázeňský trest. Méně závažný kázeňský přestupek lze vyřídit napomenutím nebo převedením obviněného z oddělení pro výkon vazby se zmírněným režimem do oddělení s běžným režimem.

Kázeňskými tresty jsou:

- ✓ důtka,
- ✓ pokuta do výše 1000 Kč,
- ✓ zákaz nákupu potravin a věcí osobní potřeby (s výjimkou hygienických potřeb) až na dobu jednoho měsíce,
- ✓ propadnutí věci,
- ✓ umístění do samovazby až na 10 dní.

Uložený kázeňský trest musí být úměrný závažnosti kázeňského přestupku. Není-li stanoveno jinak, lze obviněnému za kázeňský přestupek uložit jen jeden kázeňský trest.

Samovazbou se rozumí umístění obviněného do zvláštní cely. K uložení tohoto kázeňského trestu je nezbytné předchozí posouzení lékaře, že obviněný je zdravotně způsobilý podrobit se jeho výkonu. Po dobu umístění v samovazbě nesmí obviněný přijímat návštěvy s výjimkou obhájce a advokáta zastupujícího obviněného v jiné věci, nemá právo na přijetí balíčku, nákup potravin a věcí osobní potřeby (s výjimkou hygienických potřeb), není mu dovoleno čtení časopisů a knih (s výjimkou právnické, vzdělávací nebo náboženské literatury), jakož i hraní společenských her a používání vlastního přenosného radiopřijímače a televizoru. Obviněný však smí přijímat a odesílat korespondenci a je mu dovoleno čtení denního tisku. Doba výkonu kázeňského trestu umístění do samovazby se nezapočítává do doby rozhodné pro vznik nároku na přijetí návštěvy.

3.3.6 Dozor nad výkonem vazby

Dozor nad dodržováním právních předpisů při výkonu vazby provádí pověřený státní zástupce krajského státního zastupitelství, v jehož obvodu je vazba vykonávána. Při výkonu dozoru je státní zástupce oprávněn:

- ✓ v kteroukoliv dobu navštěvovat místa, kde se provádí výkon vazby,
- ✓ nahlížet do dokladů, podle nichž jsou obvinění drženi ve vazbě, hovořit s obviněnými bez přítomnosti třetích osob,
- ✓ prověřovat, zda příkazy a rozhodnutí Vězeňské služby ve věznici týkající se výkonu vazby odpovídají zákonům a jiným právním předpisům,
- ✓ žádat od zaměstnanců Vězeňské služby ve věznici potřebná vysvětlení, předložení spisů, dokladů, příkazů a rozhodnutí, týkajících se výkonu vazby,
- ✓ vydávat příkazy k zachování předpisů platných pro výkon vazby,
- ✓ nařídit, aby osoba, která je ve vazbě v rozporu s příslušným rozhodnutím orgánu činného v trestním řízení nebo bez takového rozhodnutí, byla ihned propuštěna.

Kontrolní otázky

1. Vyjmenujte důvody vazby.
2. Vyjmenujte povinnosti obviněných.

3.4 Zákon o výkonu trestu odnětí svobody

V kapitole jsou podrobně popsány povinnosti a práva odsouzených.

Veškeré náležitosti týkající se výkonu trestu odnětí svobody jsou uvedeny v zákoně č. 169/1999 Sb. a následně v zák. č. 555/92 Sb. Výkonem trestu se sleduje dosažení účelu trestu odnětí svobody a to ve smyslu trestního zákona. Výkonem trestu se podle tohoto zákona rozumí též výkon trestního opatření odnětí svobody uloženého mladistvému; jeho výkonem se sleduje dosažení účelu stanoveného zákonem o soudnictví ve věcech mládeže.

Výňatky z § 1 až § 10

Hlavní zásady výkonu trestu - § 2

Trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti. S odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, aby se podporovaly takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.

Střežení odsouzených, dozor nad nimi, metody zacházení s odsouzenými a stanovené podmínky výkonu trestu zajišťuje Vězeňská služba České republiky (viz předchozí kapitola), kdy tato je oprávněna vydávat pokyny a příkazy a používat vůči nim jen taková omezení

a donucovací prostředky, které tento zákon připouští (zák. č. 555/1992 Sb., o vězeňské službě).

Poradní sbor - § 4

K uplatňování poznatků, forem a metod zacházení s odsouzenými, které napomáhají k dosažení účelu výkonu trestu, zřizuje ředitel věznice poradní sbor, jehož členové nejsou zaměstnání v této věznici a kteří s tímto písemně souhlasí.

Místo výkonu trestu a umístění mladistvých - § 5

Trest se vykonává ve věznici nebo ve zvláštním oddělení vazební věznice. Věznice zřizuje a zrušuje ministr spravedlnosti a jejich správu vykonává Vězeňská služba. Vyžaduje-li zdravotní stav odsouzeného zdravotní péči, kterou nelze zajistit ve zdravotnickém zařízení Vězeňské služby, a výkon trestu nelze přerušit, trest se na nezbytně nutnou dobu vykonává ve zdravotnickém zařízení mimo objekty spravované Vězeňskou službou.

Trestní opatření odnětí svobody u mladistvých, kteří nepřekročili 19. rok svého věku, se vykonává odděleně od ostatních odsouzených, a to ve věznicích nebo zvláštních odděleních pro mladistvé.

Přijímání odsouzených do výkonu trestu - § 6,

Do výkonu trestu lze přijmout odsouzeného jen na základě písemného nařízení výkonu trestu vyhotoveného soudem. Není-li k nařízení výkonu trestu připojeno písemné vyhotovení pravomocného rozsudku, soud je věznici zašle dodatečně. Při přijetí do výkonu trestu musí být odsouzený prokazatelně seznámen se svými právy a povinnostmi podle tohoto zákona a řádu výkonu trestu a s vnitřním řádem věznice.

Umístování odsouzených - § 7

Odděleně se umísťují odsouzení muži od odsouzených žen a dále zpravidla odsouzení:

- ✓ mladiství od dospělých,

- ✓ recidivisté od odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu poprvé,
- ✓ za úmyslně spáchané trestné činy od odsouzených za trestné činy z nedbalosti,
- ✓ trvale pracovně nezařaditelní,
- ✓ s poruchami duševními a poruchami chování a
- ✓ s uloženým ochranným léčením a zabezpečovací detencí.

V rámci jedné věznice mohou být zřízena oddělení různých typů, avšak pokud tím nebude ohrožen účel výkonu trestu.

Zařazování odsouzených do typů věznic - § 9

O tom, do jakého typu věznice bude odsouzený zařazen k výkonu trestu, rozhoduje vždy jen soud. Odsouzený nastupuje výkon trestu ve věznici, kterou soud ve výzvě k nástupu trestu určil. Z důležitých důvodů může odsouzeného k nástupu výkonu trestu přijmout i jiná věznice. Další umístování odsouzených do jednotlivých věznic v souladu s rozhodnutím soudu o zařazení do určitého typu věznice provádí generální ředitelství Vězeňské služby ve spolupráci s ředitelem věznice, ve které odsouzený nastoupil k výkonu trestu. O přeřazení odsouzeného do věznice jiného typu během výkonu trestu rozhoduje opět soud a to na návrh ředitele věznice. K tomuto návrhu připojí ředitel vždy vyhodnocení průběhu a účinnosti programu zacházení s odsouzeným, zhodnocení průběhu a úspěšnosti výkonu ochranného léčení, pokud bylo odsouzenému uloženo, a uvede i další skutečnosti, které mohou mít význam pro rozhodnutí soudu. Současně označí důkazy, které navrhuje provést, pokud to soud bude považovat za potřebné.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Uveďte základní zásady trestu.
2. Které skupiny odsouzených se umísťují odděleně?

3. Kdo rozhoduje o umístění odsouzeného do typu věznice?

Výňatky z § 14 až § 20

Práva odsouzených

Sociální podmínky odsouzených a poskytování zdravotní péče - § 16

(1) Odsouzeným se poskytuje pravidelná strava za podmínek a v hodnotách, které odpovídají požadavku udržení zdraví a přihlížejí k jeho zdravotnímu stavu, věku a obtížnosti vykonávané práce. V rozsahu, v jakém to umožňuje provoz věznice, se přitom přihlíží k požadavkům kulturních a náboženských tradic odsouzených. (2) Každý odsouzený musí mít zabezpečeno lůžko a prostor pro uložení osobních věcí. (3) Odívání odsouzených musí odpovídat klimatickým podmínkám a musí dostatečně chránit jejich zdraví. (4) Odsouzeným se zabezpečuje denně osmihodinová doba ke spánku, doba potřebná k osobní hygieně a úklidu, stravování, nejméně jednogodinová vycházka a přiměřené osobní volno. (5) Odsouzený má právo na zdravotní péči v rozsahu a za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem s přihlédnutím k omezením vyplývajícím z účelu trestu. (6) Odsouzený s těžkým zdravotním postižením má právo na zajištění přiměřených podmínek umožňujících důstojný výkon trestu. (7) Odsouzenému, který není zařazen do práce, poskytuje věznice sociální kapesné v případě, že neodmítl bez závažného důvodu práci a neměl v období jednoho kalendářního měsíce jiný příjem nebo jinou hotovost ve výši alespoň 100 Kč. (8) Výše sociálního kapesného podle odstavce 7 činí 100 Kč za období jednoho kalendářního měsíce. (9) O závažném onemocnění odsouzeného nebo o jeho úrazu, vyžadujícím hospitalizaci, vyrozumí věznice bez odkladu manželku, družku nebo rodiče odsouzeného, anebo jeho děti, pokud to odpovídá jejich věku, jestliže tak odsouzený nemůže učinit sám. Není-li těchto osob, vyrozumí věznice osobu, kterou odsouzený určí. Věznice vždy vyrozumí bez odkladu některou z těchto osob v případě, že dojde k úmrtí odsouzeného.

Korespondence - § 17

(1) Odsouzený má právo přijímat a na svůj náklad odesílat písemná sdělení bez omezení, pokud zákon nestanoví jinak. (2) Vězeňská služba je oprávněna provádět kontrolu

korrespondence uvedené v odstavci 1; přitom je oprávněna seznámit se s obsahem zasílaných písemností. Pokud obsah korespondence zakládá podezření, že je připravován nebo páčán trestný čin, Vězeňská služba korespondenci zadrží a předá ji orgánu činnému v trestním řízení. Odsouzenému, který neumí nebo nemůže číst anebo psát, Vězeňská služba zajistí, aby mu byla došlá korespondence přečtena, nebo mu poskytne písařskou pomoc při sepisování žádostí, podání a stížností státním orgánům a mezinárodním organizacím uvedeným v odstavci 3 a při dopisování s advokátem.

Užívání telefonu - § 18

(1) Odsouzenému se v odůvodněných případech umožní použití telefonu ke kontaktu s osobou blízkou. (2) V zájmu nápravy odsouzeného nebo z jiného závažného důvodu lze odsouzenému povolit použití telefonu ke kontaktu s jinou osobou, než je osoba blízká. (3) Náklady spojené s použitím telefonu hradí odsouzený. (4) Nejde-li o telefonáty s osobou uvedenou v § 17 odst. 3 nebo § 61 odst. 9, je Vězeňská služba oprávněna se seznamovat formou odposlechu s telefonáty uvedenými v odstavcích 1 a 2 a pořizovat jejich záznam.

Návštěvy - § 19

(1) Odsouzený má právo přijímat v čase určeném ředitelem věznice návštěvy blízkých osob na dobu celkem 3 hodiny během jednoho kalendářního měsíce. (2) Návštěvy probíhají zpravidla v místnostech k tomu určených. Návštěvy odsouzených umístěných v lůžkové části zdravotnického zařízení jsou možné jen tehdy, jestliže s tím ošetřující lékař s ohledem na zdravotní stav odsouzeného souhlasí. Je-li odsouzený umístěn ve zdravotnickém zařízení mimo objekty spravované Vězeňskou službou, projedná podmínky uskutečnění návštěvy Vězeňská služba se zdravotnickým zařízením. (3) Nestanoví-li vnitřní řád věznice počet vyšší, mohou odsouzeného současně navštívit nejvýše 4 osoby včetně nezletilých dětí. Nezletilé děti ve věku do 15 let se mohou zúčastnit návštěvy pouze v doprovodu osoby starší 18 let. (4) V zájmu nápravy odsouzeného nebo z jiného závažného důvodu lze odsouzenému povolit návštěvu jiných než blízkých osob. Ředitelé věznic mohou ve zvlášť odůvodněných případech povolit návštěvu mezi odsouzenými, kteří jsou blízkými osobami. Náklady předvedení hradí v takovém případě odsouzení rovným dílem, nedohodnou-li se jinak. (5) Ředitel věznice může povolit uskutečnění návštěvy odsouzeného bez zrakové a sluchové kontroly zaměstnanců Vězeňské služby v prostorách k tomu určených. (6) V odůvodněných případech může ředitel věznice rozhodnout, že z bezpečnostních důvodů se návštěva

uskuteční v místnosti, kde je návštěvník od odsouzeného oddělen přepážkou. (7) Odsouzenému může ředitel věznice povolit v souvislosti s návštěvou opuštění věznice, lze-li mít důvodně za to, že tím nebude ohrožen účel výkonu trestu. (8) Zaměstnanec Vězeňské služby je oprávněn návštěvu přerušit nebo předčasně ukončit, jestliže odsouzený nebo návštěvníci přes upozornění porušují pořádek, kázeň nebo bezpečnost věznice.

Duchovní a sociální služby - § 20

(1) Odsouzenému se zajišťuje právo na poskytování duchovních a dalších obdobných služeb sledujících humanitární cíle v rozsahu vyplývajícím ze zvláštních právních předpisů. (2) Věznice umožňují konat zpravidla v době pracovního klidu společné náboženské obřady odsouzených. Účast na náboženských obřadech je dobrovolná. Dobu konání společných náboženských obřadů vymezi vnitřní řád věznice. (3) K výkonu duchovní služby v místech, kde se vykonává trest odnětí svobody, jsou oprávněny pouze ty registrované církve a náboženské společnosti, kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu tohoto práva podle zvláštního právního předpisu. (4) Církev se může podílet na naplňování účelu výkonu trestu poskytováním duchovní služby zejména: konáním bohoslužeb pro zájemce z řad odsouzených, individuálními rozhovory, pastoračními návštěvami a umožněním individuálního přístupu k náboženským úkonům, vedením studijních hodin k výkladu náboženských textů, zajišťováním duchovní a náboženské literatury a zpěvníků, pořádáním přednášek a besed, zejména s etickou tematikou, popřípadě koncertů hudebních skupin a jednotlivců, při přípravě odsouzených k jejich propuštění, dalšími vhodnými formami přispívajícími k dosažení účelu výkonu trestu.

(5) Věznice informuje odsouzené o poskytování duchovní služby ve vnitřním řádu věznice nebo jiným vhodným způsobem. (6) Odsouzený nesmí být k účasti na bohoslužbách a jiných obřadech nebo k rozhovoru s osobami pověřenými církví nucen. Požádá-li odsouzený o umožnění návštěvy církvi pověřené osoby, je věznice povinna jí tuto skutečnost neprodleně oznámit. (7) Církvi pověřené osoby správa věznice poučí o povinnosti dodržovat právní předpisy pro výkon trestu a vnitřní řád věznice. (8) Věznice je oprávněna odepřít možnost výkonu duchovní služby osobám, které se dopustily porušení povinností vyplývajících z právních předpisů pro výkon trestu nebo vnitřního řádu věznice. (9) Věznice umožňují příslušným orgánům sociálního zabezpečení poskytovat odsouzeným služby sociální péče

mající za cíl pomáhat odsouzeným při vytváření příznivých podmínek pro jejich budoucí samostatný život na svobodě.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Jaké znáte základní práva odsouzených?
2. Která korespondence podléhá kontrole?
3. Na kolik hodin návštěv v měsíci má odsouzený nárok?

Výňatky z § 21 až § 30

Uspokojování kulturních potřeb - § 21

(1) Odsouzený má právo objednat si na svůj náklad knihy, denní tisk a časopisy, včetně zahraničních, pokud jsou rozšiřovány v České republice; tím není dotčeno právo Vězeňské služby odebrat odsouzenému věc, kterou by se narušoval účel výkonu trestu. (2) Odsouzený si může bezplatně půjčovat z vězeňské knihovny knihy včetně odborných publikací a právních předpisů.

Používání dalších věcí - § 22

(1) Odsouzený má právo půjčovat si a hrát společenské hry, které jsou ve věznicích k dispozici. (2) Odsouzenému lze v odůvodněných případech umožnit zakoupení, zaslání, případně dovezení a používání dalších věcí, majících vztah k zajištění jeho dalšího vzdělávání, programu zacházení s odsouzeným podle § 41, případně zájmové činnosti, pokud tyto věci nebudou v rozporu s účelem výkonu trestu a jejich množstvím, povahou nebo užíváním nebudou narušovat pořádek v ubytovacím prostoru nebo škodit na zdraví anebo omezovat ostatní odsouzené.

Nákup potravin a věcí osobní potřeby - § 23

(1) Odsouzený má právo nakupovat v prodejně věznice potraviny a věci osobní potřeby, případně věci pro zájmovou a vzdělávací činnost nebo k realizaci programu zacházení. Nákup se uskutečňuje zpravidla formou bezhotovostní platby z té části peněžních prostředků, s níž může volně disponovat. (2) Ve věznici se pro odsouzené zřizují prodejny s potravinářským, drogistickým a průmyslovým zbožím. Minimální sortiment zboží stanoví vnitřní řád věznice. Nelze-li nákup tohoto zboží provádět v prodejně věznice, zajišťuje se prostřednictvím Vězeňské služby. (3) Ředitel věznice je oprávněn stanovit nejvyšší peněžní částku, za kterou může odsouzený jednorázově nakoupit.

Přijetí balíčku - § 24

(1) Odsouzený má právo dvakrát ročně, zpravidla u příležitosti narozenin a vánočních svátků, přijmout balíček s potravinami a věcmi osobní potřeby do hmotnosti 5 kg. (2) Balíčky podléhají kontrole zaměstnanců Vězeňské služby. Odsouzenému se nepředají věci, které odporují účelu výkonu trestu nebo které není dovoleno mít u sebe, zejména věci, kterými by mohl ohrozit život a zdraví vlastní nebo jiných osob. Nepředané věci se odešlou zpět odesílateli na náklady odsouzeného. (3) Na balíčky obsahující prádlo, oděv a potřeby k realizaci programu zacházení, pro vzdělávání nebo zájmovou činnost se nevztahují omezení uvedená v odstavci 1.

Příjem peněz a nakládání s nimi - § 25

(1) Pokud byly odsouzenému do věznice zaslány peníze, převedou se na jeho účet zřízený a vedený věznicí a odsouzený se o tom vyrozumí. Nesouhlasí-li odsouzený s přijetím peněz, peníze se vrátí odesílateli na náklady odsouzeného. (2) K nákupu může odsouzený použít též peníze, které mu byly do věznice během výkonu trestu zaslány nebo které předal věznicí k úschově při nástupu do výkonu trestu. (3) Má-li však odsouzený v úschově věznice menší částku peněz, než je předpokládaná cena jízdného do místa bydliště a výše stravného na jeden den v době propuštění z výkonu trestu, nákup potravin a dalších věcí nebo jiná dispozice s těmito penězi se mu neumožní. (4) Neuhradí-li odsouzený rozsudkem stanovenou škodu způsobenou trestným činem, pro který se nachází ve výkonu trestu, pohledávky spojené s trestním řízením, soudní a správní poplatky a škodu, kterou způsobil Vězeňské službě během výkonu trestu, může k úhradě nadstandardní zdravotní péče a nákupu podle § 23 použít pouze polovinu peněžních prostředků podle odstavce 1 věty první. Zbývající část těchto peněžních prostředků může použít jen na úhradu pohledávek podle věty první.

Ochrana práv odsouzených včetně prostředků právní ochrany - § 26

(1) Odsouzený smí k uplatnění svých práv a oprávněných zájmů podávat stížnosti a žádosti orgánům příslušným k jejich vyřízení; stížnost, případně žádost musí být orgánu, jemuž je adresována, neprodleně odeslána. Ředitel věznice určí okruh zaměstnanců Vězeňské služby pověřených přebíráním a odesíláním stížností a žádostí a jejich evidencí; vytvoří takové podmínky pro podávání stížností a žádostí odsouzených, aby bylo vyloučeno, že s nimi budou zacházet jiné než oprávněné osoby. (2) Zaměstnanci Vězeňské služby bez odkladu vyrozumí ředitele věznice, státního zástupce, soudce nebo orgán, který provádí kontrolu věznice, o žádosti odsouzeného o rozmluvu a na jejich pokyn takovou rozmluvu ve věznici umožní. (3) Odsouzený má právo na poskytování právní pomoci advokátem, jenž má oprávnění v mezích svého zmocnění vést s odsouzeným korespondenci a hovořit s ním bez přítomnosti třetí osoby. (4) Zaměstnanci Vězeňské služby jsou povinni dbát na zachovávání práv, která odsouzení mají ve výkonu trestu.

Omezení a zbavení některých práv a svobod - § 27

(1) Po dobu výkonu trestu jsou odsouzení povinni podrobit se omezením některých práv a svobod, jejichž výkon by byl v rozporu s účelem výkonu trestu nebo která nemohou být vzhledem k výkonu trestu uplatněna. (2) Z důvodů uvedených v odstavci 1 jsou omezena práva a svobody na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, svobodu pohybu a pobytu, zachování listovního tajemství a tajemství jiných písemností, záznamů a zpráv a právo svobodné volby povolání. (3) Po dobu výkonu trestu odsouzeným nepřísluší právo na stávku, výkon práva sdružovat se ve spolcích, společnostech a jiných sdruženích, zakládat odborové organizace a výkon práva sdružovat se v nich, právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost, právo svobodné volby lékaře a zdravotnického zařízení. Odsouzení nemohou ve výkonu trestu zakládat politické strany nebo politická hnutí, vykonávat právo sdružovat se v nich a nemohou vykonávat volené a jiné veřejné funkce. (4) O omezeních, jež budou uplatněna vůči odsouzenému ve výkonu trestu, proti němuž je vedeno trestní stíhání, a jsou-li splněny důvody vazby, rozhoduje soud podle zvláštního zákona.

Základní povinnosti odsouzených - § 28

(1) Odsouzený je ve výkonu trestu povinen dodržovat stanovený pořádek a kázeň, plnit pokyny a příkazy zaměstnanců Vězeňské služby, pracovat, pokud je mu přidělena práce

a není uznán dočasně práce neschopným nebo není po dobu výkonu trestu uznán zdravotně nezpůsobilým k výkonu práce, plnit úkoly vyplývající z programu zacházení, šetrně zacházet se svěřenými věcmi, nepoškozovat cizí majetek, dodržovat zásady slušného jednání s osobami, s nimiž přichází do styku, a i jinak zachovávat ustanovení vnitřního řádu věznice. Dále je povinen dodržovat opatření a pokyny podle zvláštních právních předpisů k zajišťování bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a požární ochrany. (2) Odsouzený je dále povinen:

- ✓ podrobit se osobní prohlídce v zájmu zajišťování vnitřního pořádku ve věznici a vyloučení toho, aby u sebe neměl věc, kterou by narušoval účel výkonu trestu,
- ✓ umožnit zaměstnancům Vězeňské služby kontrolu svých osobních věcí,
- ✓ podrobit se preventivní vstupní, periodické, mimořádné a výstupní lékařské prohlídce v rozsahu určeném lékařem nebo zvláštním právním předpisem, včetně nezbytných diagnostických a laboratorních vyšetření a očkování a opatřením stanoveným orgány hygienické služby,
- ✓ strpět úkony, které souvisejí s jeho identifikací, a podrobit se úkonům nezbytným pro zpracování komplexní zprávy,
- ✓ pokud onemocní, stane se mu úraz nebo je zraněn, tyto skutečnosti neprodleně ohlásit zaměstnanci Vězeňské služby,
- ✓ oznámit neprodleně zaměstnanci Vězeňské služby okolnosti, které mohou způsobit vážné ohrožení bezpečnosti jemu samotnému, spoluodsouzeným nebo věznici, pokud se o nich dozví nebo je zjistil,
- ✓ podrobit se opatřením, která jsou nezbytná k potlačení výroby, držení nebo zneužívání omamných a psychotropních látek a jedů ve věznici,
- ✓ dodržovat zásady hygieny,
- ✓ oznámit neprodleně věznici skutečnost, že je poživitelem důchodu, výsluhového příspěvku, příspěvku za službu nebo má příjem podléhající dani z příjmu,

- ✓ odevzdat do úschovy věznice věci, jejichž držení s ohledem na jejich cenu, množství nebo způsob používání je zakázáno nebo je v rozporu s účelem výkonu trestu,
- ✓ uhradit náklady zdravotní péče provedené v zájmu zachování nebo zlepšení jeho zdravotního stavu nad rámec péče hrazené z veřejného zdravotního pojištění nebo ze státního rozpočtu nad rámec mezinárodních dohod, kterými je Česká republika vázána.

Odsouzeným je zakázáno:

- ✓ navazovat styky s jinými osobami v rozporu s tímto zákonem nebo s pokynem vydaným na základě tohoto zákona,
- ✓ vyrábět, přechovávat a konzumovat alkoholické nápoje a jiné návykové látky, vyrábět a přechovávat předměty, které by mohly být použity k ohrožení bezpečnosti osob a majetku nebo k útěku, nebo které by svým množstvím nebo povahou mohly narušovat pořádek anebo poškodit zdraví,
- ✓ přechovávat a rozšiřovat tiskoviny nebo materiály propagující národnostní, etnickou, rasovou, náboženskou nebo sociální nesnášenlivost, fašismus a podobná hnutí směřující, k potlačení práv a svobod člověka, násilí a hrubost, jakož i tiskoviny nebo materiály obsahující popis výroby a použití návykových látek, jedů, výbušnin, zbraní a střeliva,
- ✓ hrát hry o peníze, věci, služby nebo o jiné úkony; účastnit se loterií a jiných podobných her,
- ✓ tetovat sebe nebo jinou osobu anebo nechat se tetovat,
- ✓ předstírat poruchu zdraví nebo se úmyslně poškozovat na zdraví,
- ✓ bez souhlasu Vězeňské služby prodávat, směňovat a darovat věci, které má v držení ve věznici.

Vůči odsouzenému, který neoprávněně odmítá plnit své povinnosti a k nápravě nestačí výzva nebo napomenutí, užije Vězeňská služba v nezbytném rozsahu prostředky povolené zákonem.

Zaměstnávání a vzdělávání odsouzených - § 29

(1) Odsouzený, který byl zařazen do práce, je povinen pracovat, pokud je k práci zdravotně způsobilý. (2) Při zaměstnávání a vzdělávání odsouzených věznice zajišťuje:

Zařazování odsouzených do práce odpovídající jejich zdravotní způsobilosti s přihlédnutím k jejich odborným znalostem a dovednostem, odměňování odsouzených za práci, vytváření podmínek pro to, aby odsouzení mohli získat a zvyšovat si svoji pracovní kvalifikaci a rozšiřovat si svoji všeobecnou informovanost.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Vyjmenujte základní povinnosti odsouzených.
2. Jaká práva a omezení má odsouzený ve výkonu trestu?
3. Je odsouzený povinen pracovat?

Výňatky z § 31 až 39

Zařazování odsouzených do práce - § 30

(1) Věznice vytvářejí podmínky pro zaměstnávání odsouzených buď v rámci svého provozu, vlastní výroby nebo podnikatelské činnosti anebo smluvně u jiných subjektů. (2) Smlouva mezi věznicí a jiným subjektem, na jejímž základě se uskutečňuje zařazení odsouzených do práce, stanoví podrobnější podmínky, za nichž budou odsouzení pracovat, případně i postup při zaškolení odsouzených k výkonu určených prací a způsob zvyšování jejich pracovní kvalifikace. Při vytváření podmínek k bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a

dodržování protipožárních a hygienických předpisů má jiný subjekt stejné povinnosti, jaké by měl podle zvláštních právních předpisů vůči svým zaměstnancům v pracovním poměru. (3) Jiné subjekty uvedené v odstavcích 1 a 2 poskytují věznicím za práci odsouzených dohodnuté plnění. (4) K zaměstnávání odsouzeného u jiného subjektu, jehož zřizovatelem nebo většinovým vlastníkem není stát, je třeba jeho předchozího písemného souhlasu. Odsouzený může tento souhlas odvolat prohlášením učiněným vůči Vězeňské službě. Pokud prohlášení nemá písemnou formu, zaměstnanec Vězeňské služby o prohlášení odsouzeného učiní bezodkladně zápis, který předloží odsouzenému k podpisu. Účinky odvolání souhlasu nastávají uplynutím posledního dne měsíce následujícího po prohlášení odsouzeného o odvolání souhlasu. Odvolání souhlasu odsouzeným nelze považovat za odmítání práce.

Zákaz některých prací - § 31

Je zakázáno školit a zařazovat odsouzené k výkonu prací s výbušninami. Jestliže odsouzený při práci přichází do styku s omamnými a psychotropními látkami nebo jedy anebo s jinými látkami, které mohou vyvolat zvýšené nebezpečí újmy na zdraví nebo škody na majetku, je třeba nad ním zajistit zvýšenou kontrolu. Zákaz některých prací pro odsouzené ženy a mladistvé je stanoven zvláštními právními předpisy.

Pracovní postavení a podmínky odsouzených - § 32

(1) Pracovní podmínky, pracovní doba a podmínky pro uložení přesčasové práce u odsouzených se řídí zvláštními právními předpisy vztahujícími se na zaměstnance v pracovním poměru. Ředitel věznice může nařídit odsouzeným práci přesčas v rozsahu a za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem. (2) Do pracovní doby se nepočítá úklidová a další obdobná činnost potřebná k zajištění každodenního provozu věznice, kterou provádějí zpravidla všichni odsouzení, a pracovní terapie, pokud je součástí programu zacházení; tyto práce jsou odsouzení povinni provádět bez nároku na pracovní odměnu a nesmějí být nařízeny na úkor doby nutné k odpočinku odsouzených. (3) Odsouzeným se zajišťuje formou připomínek a námětů účast na řešení otázek týkajících se bezpečnosti a ochrany zdraví při jejich práci. (4) Odsouzení pracují pod dohledem zaměstnanců Vězeňské služby.

Pracovní odměna odsouzených - § 33

(1) Odsouzeným přísluší odměna podle vykonané práce. Vláda stanoví nařízením výši této odměny a podmínky pro její poskytování. (2) Pracovní odměna odsouzeného se pro účely srážek daní a pojistného na sociální zabezpečení nebo zdravotní pojištění považuje za příjem ze závislé činnosti. Z této odměny se po srážce zálohy na daň a pojistného provedou i další srážky jednak k úhradě výživného pro děti, kterým je odsouzený povinen poskytovat výživu, včetně příspěvku na úhradu nákladů při péči o dítě v ústavní nebo ochranné výchově, a jednak k úhradě nákladů výkonu trestu. Rozsah a pořadí dalších srážek z pracovní odměny odsouzeného stanoví Ministerstvo spravedlnosti vyhláškou. Přitom přihlédne zejména k zabezpečení výživy dětí odsouzeného a oprávněným nárokům poškozených trestným činem. (3) Je-li však soudem nařízen výkon rozhodnutí srážkami z pracovní odměny odsouzeného, postupuje se podle občanského soudního řádu a předpisů vydaných na jeho základě. (4) Část pracovní odměny odsouzeného, která zbývá po provedení srážek podle odstavce 2, případně podle odstavce 3, se rozdělí na kapesné a úložné. Odmítne-li odsouzený bez závažného důvodu pracovat, kapesné mu nenáleží. (5) Ministerstvo stanoví vyhláškou způsob rozdělení části pracovní odměny na kapesné a úložné podle odstavce 4 a stanoví rozsah a podmínky, za nichž odsouzený může úložné použít. Nevyčerpané úložné se odsouzenému vyplátí při propuštění z výkonu trestu, pokud se věznice s odsouzeným nedohodne jinak.

Vzdělávání odsouzených - § 34

(1) Odsouzeným, u nichž jsou pro to předpoklady, se obvykle umožní, aby získali vzdělání na základní nebo i střední škole, anebo se zúčastnili dalších forem vzdělávání, které jim umožní získat a zvyšovat si svoji pracovní kvalifikaci. (2) Odsouzení zařazení do denní formy studia jsou pro účely tohoto zákona posuzováni jako odsouzení zařazení do práce.

Povinnost hradit náklady výkonu trestu - § 35

(1) Odsouzený je povinen hradit náklady výkonu trestu. Nelze-li tyto náklady srazit z odměny za práci, může věznice k jejich úhradě použít peněžní prostředky, které má odsouzený uloženy ve věznici. Výši nákladů výkonu trestu a podrobnosti její úhrady stanoví ministerstvo vyhláškou. (2) Od povinnosti podle odstavce 1 je osvobozen odsouzený:

- ✓ nebyl nezaviněně zařazen do práce a neměl v období kalendářního měsíce jiný příjem nebo jinou hotovost,
- ✓ který nedovršil 18. rok věku,
- ✓ po dobu poskytování ústavní (nemocniční) péče, je-li zdravotně pojištěn podle zvláštního právního předpisu, s výjimkou případů uvedených v § 36 odst. 1,
- ✓ po dobu zařazení do vzdělávacího nebo terapeutického programu s dobou výuky nebo terapie nejméně 21 hodin týdně,
- ✓ po dobu přerušení výkonu trestu,
- ✓ po dobu účasti na soudním jednání v postavení svědka nebo poškozeného,
- ✓ po dobu dočasného předání do ciziny,
- ✓ je-li na útěku.

(3) Od vymáhání nákladů výkonu trestu se upustí vždy, jestliže odsouzený zemřel a nezanechal majetek, ze kterého by bylo možno pohledávku uspokojit v rámci vypořádání dědictví, jestliže byl vydán do ciziny nebo předán k výkonu trestu do ciziny nebo po propuštění z výkonu trestu vyhoštěn a ze všech okolností je zřejmé, že další vymáhání pohledávky by bylo neúspěšné. Upuštění od vymáhání pohledávky musí být písemné a dlužník se o něm nevyrozumívá. Upuštěním od vymáhání pohledávka nezaniká. (4) Ředitel věznice může na základě písemné a potřebnými doklady doložené žádosti odsouzeného prominout zcela nebo zčásti povinnost uhradit náklady výkonu trestu, ze kterého byl odsouzený propuštěn, odůvodňují-li to tíživé sociální poměry odsouzeného. (5) U pohledávky za náklady výkonu trestu se nepožadují úroky z prodlení.

Povinnost nahradit další náklady - § 36

(1) Odsouzený je povinen též nahradit zvýšené náklady střežení a náklady na dopravu a předvedení do zdravotnického zařízení vynaložené Vězeňskou službou, jestliže: si úmyslně způsobil nebo jinému úmyslně umožnil způsobil mu újmu na zdraví anebo se opakovaně dopustil porušování léčebného režimu, zneužil zdravotní péče předstíráním poruchy zdraví,

nebo, z vlastního rozhodnutí se nepodrobil lékařskému zákroku, ke kterému dal předchozí souhlas, nebo o který požádal. (2) Rozhodnutí o povinnosti nahradit náklady uvedené v odstavci 1 vydá ředitel věznice. Proti rozhodnutí ředitele věznice může odsouzený do 3 dnů od oznámení podat stížnost, o níž rozhoduje generální ředitel Vězeňské služby nebo jím zmocněný zaměstnanec Vězeňské služby. (3) Výkon rozhodnutí, kterým byla odsouzenému uložena povinnost nahradit škodu způsobenou během výkonu trestu, náklady výkonu trestu nebo zvýšené náklady střežení, náklady na dopravu a předvedení do zdravotnického zařízení provádí po dobu výkonu trestu srážkami z pracovní odměny, peněz uložených ve věznici nebo příkázáním pohledávky podle zvláštních právních předpisů ta věznice, která pohledávku spravuje. (4) Podle odstavce 3 se postupuje i při náhradě neuhrazených nákladů spojených s výkonem vazby, předcházející tomuto výkonu trestu.

Odpovědnost odsouzeného za škodu způsobenou při plnění pracovních úkolů - § 38

(1) Odsouzený odpovídá za škodu, kterou způsobil Vězeňské službě nebo jinému subjektu, u něhož byl zařazen do práce, zaviněným porušením povinností při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s tím v rozsahu a za podmínek stanovených zvláštními právními předpisy vztahujícími se na zaměstnance v pracovním poměru

Odpovědnost za škodu způsobenou odsouzenému - § 39

(1) Za škodu způsobenou odsouzenému při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s plněním těchto úkolů odpovídá podle zvláštního zákona Vězeňská služba nebo jiný subjekt, u něhož je odsouzený zařazen do práce. obdobně odpovídá odsouzenému Vězeňská služba nebo jiný subjekt, u něhož je odsouzený zařazen do práce, za škodu vzniklou pracovním úrazem nebo nemocí z povolání, za škodu způsobenou na odložených věcech a při odvracení škody. (2) Práce při úklidu, jiné obdobné práce potřebné k zajištění běžného provozu věznice a pracovní terapie se z hlediska odpovědnosti za škodu nepovažují za plnění pracovních úkolů.

Kontrolní otázky

1. Je odsouzený povinen hradit náklady trestu?
2. Mohou odsouzení ve výkonu trestu pracovat nebo se vzdělávat?
3. Je jim zajištěna zdravotní péče?

Výňatky z § 40 až 50

V následujících pasážích vám bude mimo jiné objasněno, jak se s odsouzenými zachází, zda mají nárok na odměnu či mohou být postiženi nějakým trestem, co znamená výraz „samovazba“, jak lze přerušit výkon trestu a co je to ochranné léčení.

Zacházení s odsouzenými - § 40 a další

Během výkonu trestu je odsouzený povinen podrobit se vnitřnímu řádu věznice, který kromě jiného vymezuje druh a obsah činností, které jsou pro jednotlivé skupiny odsouzených buď povinné, nebo dobrovolné. Okruh konkrétních činností, kterých je odsouzený povinen se zúčastnit nebo které může vykonávat, jsou stanoveny v programu zacházení. K dosažení účelu výkonu trestu věznice stanoví pro každého odsouzeného program zacházení jako základní formu cílevědomého a komplexního působení na odsouzeného. Program se nezpracovává v případech, kdy odsouzený má vykonat trest nebo jeho zbytek ve výměře nepřesahující 3 měsíce. Komplexní zpráva je shrnutím výsledků psychologického, pedagogického, případně lékařského posouzení a jiných dostupných materiálů k osobě odsouzeného; její obsah je důvěrný. Program zacházení obsahuje konkrétně formulovaný cíl působení na odsouzeného, metody zacházení s odsouzeným směřující k dosažení cíle a způsob a četnost hodnocení. Pravidelnou součástí programu zacházení je určení způsobu zaměstnávání odsouzeného, jeho účasti na pracovní terapii, vzdělávání anebo jiné náhradní činnosti, směřující k vytvoření předpokladů pro jeho samostatný způsob života. Pokud u odsouzeného přichází v úvahu více variant programu zacházení, umožní se mu výběr. V rámci programu zacházení se pro

odsouzeného nejméně 3 měsíce před propuštěním vytvářejí podmínky pro jeho samostatný způsob života a při vypracování programu zacházení věznice podle potřeby spolupracuje s příslušnými orgány sociálního zabezpečení.

Odměny - § 45

(1) Jestliže odsouzený svým chováním a jednáním nebo příkladným činem projevuje odpovědný přístup k plnění stanovených povinností a spolupracuje při naplňování účelu výkonu trestu, lze mu udělit odměnu. (2) Odměnami jsou:

- ✓ pochvala,
- ✓ mimořádné zvýšení doby trvání návštěv během jednoho kalendářního měsíce až na 5 hodin,
- ✓ povolení jednorázového nákupu potravin a věcí osobní potřeby odsouzenému, který jinak tyto nákupy nemůže provádět,
- ✓ zvýšení kapesného nejvýše o jednu třetinu až na dobu 3 kalendářních měsíců,
- ✓ věcná nebo peněžitá odměna až do výše 1 000 Kč,
- ✓ rozšíření osobního volna na sportovní, kulturní nebo jiné zájmové aktivity až na dobu 1 měsíce,
- ✓ povolení opustit věznici až na 24 hodin v souvislosti s návštěvou nebo s programem zacházení,
- ✓ přerušování výkonu trestu.

Kázeňské tresty - § 46

(1) Kázeňským přestupkem je zaviněné porušení zákonem stanovené nebo na jeho základě uložené povinnosti, pořádku nebo kázně během výkonu trestu. (2) Za kázeňský přestupek lze odsouzenému uložit kázeňský trest. Kázeňský trest se neuloží, jestliže

samotným projednáním kázeňského přestupku s odsouzeným lze dosáhnout sledovaného účelu. (3) Kázeňskými tresty jsou:

- ✓ důtka,
- ✓ snížení kapesného nejvýše o jednu třetinu až na dobu 3 kalendářních měsíců,
- ✓ zákaz přijetí jednoho balíčku v kalendářním roce,
- ✓ pokuta až do výše 1 000 Kč,
- ✓ propadnutí věci,
- ✓ umístění do uzavřeného oddělení až na 28 dnů, s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení,
- ✓ celodenní umístění do uzavřeného oddělení až na 20 dnů,
- ✓ umístění do samovazby až na 20 dnů,
- ✓ odnětí výhod vyplývajících z předchozí kázeňské odměny.

(4) Výkon kázeňských trestů uvedených v odstavci 3 písm. f) a g) lze uložit též podmíněně se zkušební dobou až na 6 měsíců. Zkušební doba počíná běžet právní mocí rozhodnutí o kázeňském přestupku. Nespáchá-li odsouzený během zkušební doby jiný kázeňský přestupek, kázeňský trest se zahradí. V opačném případě odsouzený kázeňský trest vykoná; tím není dotčena jeho odpovědnost za kázeňský přestupek spáchaný ve zkušební době.

Ukládání kázeňských trestů - § 47

(1) Kázeňský trest lze uložit, jen jsou-li náležitě objasněny okolnosti kázeňského přestupku a prokázána vina odsouzeného. Před uložením kázeňského trestu musí být odsouzenému umožněno, aby se k věci vyjádřil. (2) Uložený kázeňský trest musí být úměrný závažnosti spáchaného kázeňského přestupku a musí být v souladu se zájmem na dosažení účelu trestu. Za kázeňský přestupek lze uložit jen jeden kázeňský trest. Trest propadnutí věci

lze uložit i vedle jiného kázeňského trestu. (3) Kázeňský trest nelze uložit, jestliže od spáchání kázeňského přestupku uplynula doba jednoho roku.

Propadnutí věci - § 48

(1) Kázeňský trest propadnutí věci lze uložit, jde-li o věc: již bylo použito ke spáchání kázeňského přestupku, která byla určena ke spáchání kázeňského přestupku, kterou odsouzený získal kázeňským přestupkem nebo jako odměnu za něj, nebo kterou odsouzený nabyl za věc uvedenou pod písmenem. (2) Kázeňský trest propadnutí věci je možno uložit samostatně nebo s jiným kázeňským trestem, patří-li věc pachateli kázeňského přestupku. Vlastníkem propadlé věci se stává stát. (3) Kázeňský trest propadnutí věci nelze uložit, pokud by vzhledem k vyšší hodnotě věci bylo vyslovení jejího propadnutí v nápadném nepoměru k povaze kázeňského přestupku

Umístění do uzavřeného oddělení a samovazby - § 49

(1) K uložení kázeňského trestu celodenního umístění do uzavřeného oddělení a umístění do samovazby je nezbytné předchozí posouzení lékaře, že odsouzený je zdravotně způsobilý podrobit se tomuto kázeňskému trestu. (2) Před nástupem kázeňského trestu celodenního umístění do uzavřeného oddělení nebo umístění do samovazby a nejméně jednou týdně v průběhu jeho výkonu musí být odsouzený prohlédnut lékařem, který posoudí, zda je zdravotně způsobilý k výkonu tohoto kázeňského trestu. Tím není dotčeno právo odsouzeného na poskytnutí zdravotní péče i v jiné době během výkonu kázeňského trestu. (3) Při kázeňském trestu umístění do samovazby odsouzený nepracuje, neúčastní se programu zacházení, není mu dovoleno kouřit, číst denní tisk, knihy nebo jiné publikace, kromě právnické, vzdělávací nebo náboženské literatury, a nakupovat potraviny a věci osobní potřeby s výjimkou hygienických potřeb. Není mu dovoleno odpočívat na lůžku mimo dobu k tomu vnitřním řádem určenou. Stejně se postupuje i při kázeňském trestu celodenního umístění do uzavřeného oddělení s tím rozdílem, že odsouzený je povinen vykonávat úklidové práce a práce nezbytné k zajištění běžného provozu ve věznici. (4) S výkonem znovu uloženého kázeňského trestu celodenního umístění do uzavřeného oddělení nebo umístění do samovazby nelze začít dříve než po uplynutí alespoň 10 dnů od výkonu některého z těchto kázeňských trestů. Jestliže však kázeňský trest celodenního umístění do uzavřeného oddělení nebo umístění do samovazby byl znovu uložen ještě v průběhu výkonu některého z těchto kázeňských trestů, lze vykonat oba takové kázeňské tresty bezprostředně za sebou.

Zabrání věci - § 50

(1) Pokud nebylo rozhodnuto o propadnutí věci, lze rozhodnout o tom, že se taková věc zabírá: jestliže pachatele nelze za kázeňský přestupek stíhat nebo kázeňsky potrestat, jestliže mu věc nepatří, nebo jestliže to vyžaduje bezpečnost osob, majetku, pořádek ve věznici, případně jiný obdobný obecný zájem. (2) Rozhodnutí o zabrání věci je třeba písemně oznámit pachateli kázeňského přestupku a osobě, které se přímo týká, pokud je známa. Vlastníkem zabrané věci se stává stát. (3) O zabrání věci nelze rozhodnout, jestliže od spáchání kázeňského přestupku uplynula doba jednoho roku.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Jaké znáte druhy odměn?
2. Vyjmenujte kázeňské tresty.

Výňatky z§ 51 až § 59

Kázeňská pravomoc - § 51

(1) Kázeňskou pravomoc nad odsouzenými vykonávají generální ředitel Vězeňské služby a ředitelé věznic. Jiní zaměstnanci Vězeňské služby mohou kázeňskou pravomoc vykonávat, pokud k tomu byli zmocněni generálním ředitelem Vězeňské služby nebo s jeho souhlasem ředitelem věznice. (2) Generální ředitel Vězeňské služby rozhoduje v kázeňském řízení jen o stížnosti proti uložení kázeňského trestu.

Stížnost proti rozhodnutí o uložení kázeňského trestu - § 52

(1) Odsouzený má právo do 3 dnů ode dne oznámení rozhodnutí o uložení kázeňského trestu podat proti němu stížnost. Odkladný účinek má jen stížnost proti uložení kázeňského trestu propadnutí věci. (2) Proti rozhodnutí o zabrání věci má pachatel kázeňského přestupku

a osoba, které se rozhodnutí o zabrání věci přímo týká, právo do 3 dnů ode dne oznámení tohoto rozhodnutí podat stížnost, která má odkladný účinek. (3) O stížnosti rozhodne do 5 pracovních dnů od jejího podání ředitel věznice nebo k tomu zmocněný zaměstnanec Vězeňské služby. K rozhodnutí o stížnosti nelze zmocnit zaměstnance, který kázeňský trest uložil nebo který rozhodl o zabrání věci. O stížnosti proti rozhodnutí ředitele věznice rozhodne generální ředitel Vězeňské služby. (4) Přezkoumání rozhodnutí o propadnutí nebo zabrání věci soudem se lze domáhat za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem ve stejném rozsahu, v jakém je takový přezkum možný v řízení o přestupku.

Prominutí kázeňského trestu a upuštění od výkonu zbytku kázeňského trestu - § 53

(1) Jestliže výkon kázeňského trestu, proti jehož uložení již nelze podat stížnost, není vzhledem k dalšímu chování a jednání odsouzeného potřebný, lze tento trest prominout. (2) Jestliže další výkon kázeňského trestu není potřebný, protože odsouzený projevuje účinnou snahu po nápravě, lze od výkonu jeho zbytku upustit. (3) Prominutím kázeňského trestu a upuštěním od výkonu jeho zbytku se kázeňský trest považuje za vykonaný.

Zahlazení kázeňského trestu - § 54

(1) Jestliže po výkonu kázeňského trestu odsouzený splní podmínky pro udělení kázeňské odměny, lze mu místo jejího udělení zahladit kázeňský trest. (2) Zahlazením kázeňského trestu se na odsouzeného hledí, jako by mu nebyl kázeňský trest uložen.

Kázeňské vyřízení jiného protispolečenského jednání - § 55

(1) Uložením kázeňského trestu se vyřizují též jednání, která mají znaky přestupků, pokud byly spáchány během výkonu trestu. (2) Uložením kázeňského trestu odsouzenému se nevylučuje jeho trestní stíhání, je-li skutek trestným činem.

Přerušení výkonu trestu - § 56

(1) V případě úspěšného plnění programu zacházení a dosahování účelu výkonu trestu může ředitel věznice formou odměny přerušit výkon trestu odsouzenému až na 20 dnů během kalendářního roku. Doba přerušení se počítá do výkonu trestu. (2) Pro naléhavé rodinné důvody může ředitel věznice přerušit odsouzenému výkon trestu až na 10 dnů během

kalendářního roku. (3) Je-li třeba odsouzenému neodkladně poskytnout zdravotní péči, kterou nelze zajistit ve věznici nebo ve specializovaném zdravotnickém zařízení Vězeňské služby, může ředitel věznice na nezbytně nutnou dobu výkon trestu odsouzenému přerušit. Pokud si odsouzený újmu na zdraví nezpůsobil úmyslně, doba přerušení výkonu trestu nepřesahující 30 dnů v kalendářním roce se započítává do doby výkonu trestu.

Výkon ochranného léčení - § 57

(1) Během výkonu trestu lze též vykonávat uložené ochranné léčení. (2) Umožňuje-li to výměra uloženého trestu nebo jeho zbytku, započne se s výkonem ochranného léčení uloženého v ambulantní formě bezprostředně po nástupu výkonu trestu. (3) Pokud soudem uložené ochranné léčení v ústavní formě, jež bylo uloženo vedle výkonu trestu, nebylo vykonáno před nástupem výkonu trestu, a s ohledem na kapacitu věznice je možné takové léčení v podmínkách výkonu trestu provádět, učiní věznice opatření potřebná k tomu, aby s výkonem takového ochranného léčení bylo započato co nejdříve po nástupu výkonu trestu. (4) Pokud je třeba ve výkonu ochranného léčení v ústavní formě pokračovat i po propuštění z výkonu trestu, nebo nebylo-li ve výkonu trestu takové ochranné léčení zahájeno, věznice poskytne včas potřebné informace zdravotnickému zařízení, ve kterém se má ochranné léčení vykonávat. Je-li zajištěno zahájení nebo pokračování ve výkonu ochranného léčení bezprostředně po výkonu trestu, dodá dnem ukončení výkonu trestu Vězeňská služba odsouzeného do příslušného zdravotnického zařízení. (5) Nebylo-li v průběhu výkonu trestu ochranné léčení ukončeno a není-li zajištěn jeho další výkon ve zdravotnickém zařízení, zašle věznice zprávu o jeho dosavadním průběhu a výsledku soudu.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Jaké podmínky musí být splněny, aby byl odsouzený umístěn do samovazby?
2. Dokážete vysvětlit pojem „Výkon ochranného léčení“?

Výňatky z § 60 až 71

Dále budete po prostudování následujícího textu umět odpovědět na otázku, zda je rozdíl ve výkonu trestu dospělého a mladistvého odsouzeného, poznáte, zda má osoba mladistvá, cizinec, osoba duševně nemocná či odsouzená žena stejná práva a povinnosti jako dospělý, jaká existují specifika při výkonu jejich trestu a čím se od sebe odlišují, budete seznámeni s pojmem „doživotní trest odnětí svobody“ a naopak se zásadami při propuštění z něj.

Výkon trestu u mladistvých - § 60 a další

(1) Během výkonu trestu odsouzeného, který nedovršil 18. rok věku, se věznice především zaměří na jeho výchovu a zabezpečení jeho přípravy na budoucí povolání. (2) Mladistvému, který má plnit povinnou školní docházku, věznice zabezpečí její plnění vyučováním místo výkonu práce. (3) Má-li ředitel věznice za to, že u mladistvého, který ve výkonu trestu dovršil 19. rok věku, bude dosaženo účelu trestu jeho výkonem ve věznici pro ostatní odsouzené, podá soudu návrh na přearažení mladistvého. Přitom přihlíží zejména k dosaženému stupni jeho výchovy a k délce nevykonaného zbytku trestu. (4) I když soud rozhodl o ponechání mladistvého po dovršení 19. roku věku ve věznici pro mladistvé, může ředitel věznice podat návrh na jeho přearažení podle odstavce 3, jestliže odsouzený soustavně porušuje nebo závažným způsobem porušil stanovené povinnosti, pořádek nebo kázeň. (5) Při stanovení obsahu programu zacházení s mladistvým se vždy sleduje zabezpečení jeho pracovní kvalifikace a samostatný způsob života. (6) K formě a obsahu přípravy mladistvého na budoucí povolání věznice požádá o vyjádření zákonného zástupce mladistvého, pokud s mladistvým ve výkonu trestu udržuje styk, a příslušný orgán sociálněprávní ochrany dětí. K zařazení mladistvého do práce se vyjádření zákonného zástupce mladistvého ani orgánu sociálněprávní ochrany nevyžaduje; tím není dotčena povinnost věznice úzce spolupracovat s rodiči nebo jinými zákonnými zástupci mladistvých. (7) Pro mladistvého je účast na stanovené formě vzdělávání a dalších určených aktivitách programu zacházení povinná; po dobu výuky se mladistvý nezařazuje do práce a jeho vzdělávání se uskutečňuje formou denního studia. (8) Mladistvý má právo přijímat návštěvy na dobu 5 hodin během jednoho kalendářního měsíce. (9) Věznice umožní zaměstnanci obce s rozšířenou působností zařazenému do obecního úřadu pověřenému zajišťováním sociálněprávní ochrany dětí při výkonu jeho oprávnění navštěvovat mladistvého a hovořit s ním bez přítomnosti třetí osoby. Tyto návštěvy se nezapočítávají do návštěv podle odstavce 8.

Balíčky - § 62

Mladistvý má právo čtyřikrát ročně přijmout balíček s potravinami a věcmi osobní potřeby do hmotnosti 5 kg.

Odměny u mladistvých - § 63

Odměnami u mladistvých jsou:

- ✓ pochvala,
- ✓ mimořádné zvýšení doby trvání návštěv během jednoho kalendářního měsíce až na 8 hodin,
- ✓ povolení jednorázového nákupu potravin a věcí osobní potřeby mladistvému, který jinak tyto nákupy nemůže provádět,
- ✓ zvýšení kapesného nejvýše o jednu třetinu až na dobu 3 kalendářních měsíců, věcná nebo peněžitá odměna až do výše 1 000 Kč,
- ✓ mimořádné povolení balíčku,
- ✓ rozšíření osobního volna na sportovní, kulturní nebo jiné zájmové aktivity až na dobu 1 měsíce,
- ✓ povolení opustit věznici až na 24 hodin v souvislosti s návštěvou nebo s programem zacházení s mladistvým, přerušení výkonu trestu.

Kázeňské tresty ukládané mladistvým - § 64

Za kázeňský přestupek lze mladistvému uložit jen některý z těchto kázeňských trestů:

- ✓ důtku,
- ✓ snížení kapesného nejvýše o jednu třetinu až na dobu 2 kalendářních měsíců,
- ✓ zákaz přijetí jednoho balíčku v kalendářním roce,

- ✓ propadnutí věci, umístění do uzavřeného oddělení až na 14 dnů, s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení s mladistvými,
- ✓ celodenní umístění do uzavřeného oddělení až na 10 dnů,
- ✓ umístění do samovazby až na 10 dnů, odnětí výhod vyplývajících z předchozí kázeňské odměny.

Přerušení výkonu trestu u mladistvých - § 65

(1) Ředitel věznice mladistvému umožní přerušení výkonu trestu z důvodů uvedených v § 56 odst. 1, pokud lze mít důvodně za to, že mladistvý bude v prostředí, které jej nebude negativně ovlivňovat. Přerušení výkonu trestu mu zpravidla neumožní, jestliže mladistvý musel být do výkonu trestu dodán. (2) Jestliže byla mladistvému uložena ochranná výchova a je-li zajištěn její výkon, dodá dnem ukončení výkonu trestu Vězeňská služba odsouzeného do příslušného školského zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy.

Výkon trestu u odsouzených žen

Kázeňské tresty ukládané odsouzeným ženám - § 66

Těhotné ženě a ženě, u níž od porodu dítěte neuplynula doba delší než 6 měsíců, lze uložit za kázeňský přestupek jen některý z těchto kázeňských trestů: důtku, propadnutí věci, odnětí výhod vyplývajících z předchozí kázeňské odměny.

Výkon trestu u matek nezletilých dětí - § 67

(1) V případech hodných zvláštního zřetele, jestliže takový postup umožňují podmínky ve věznici a osobnostní předpoklady odsouzené ženy, může být odsouzené ženě na její žádost povoleno, aby ve výkonu trestu měla u sebe a starala se o své dítě zpravidla do 3 let jeho věku, pokud takové dítě nebylo soudem svěřeno do výchovy jiné osoby. Před rozhodnutím si ředitel věznice vyžádá posouzení lékaře a klinického psychologa a orgánu sociálněprávní ochrany dětí, zda je takový postup ve prospěch dítěte. (2) Proti rozhodnutí ředitele věznice podle odstavce 1 může odsouzená žena podat do 3 dnů od jeho oznámení stížnost, jež má odkladný účinek. O stížnosti rozhoduje generální ředitel Vězeňské služby nebo k tomu zmocněný zaměstnanec Vězeňské služby. (3) Byla-li žádost podle odstavce 1 zamítnuta, může

ji odsouzená žena opakovat nejdříve po 3 měsících od právní moci rozhodnutí. (4) Věznice umožní příslušnému orgánu sociálněprávní ochrany dětí pravidelně sledovat vývoj dítěte, o které odsouzená žena pečuje ve věznici.

Přerušení výkonu trestu u odsouzených žen - § 68

Odsouzené ženě, která před nástupem výkonu trestu řádně pečovala o své nezletilé dítě, lze po vyjádření příslušného orgánu sociálněprávní ochrany dětí prodloužit dobu, po kterou je přerušen výkon trestu, až o 10 dnů v kalendářním roce k návštěvě dítěte, které se nachází v péči jiné osoby.

Výkon trestu odsouzených trvale pracovní nezařaditelných - § 69

(1) Odsouzeným trvale pracovní nezařaditelným je odsouzený: který je starší 65 let, pokud sám nepožádá o zařazení do práce, který byl uznán plně invalidním, jehož zdravotní stav neumožňuje trvalé pracovní zařazení. (2) Trvale pracovní nezařaditelným odsouzeným lze ukládat jen takové kázeňské tresty, které lze jinak uložit mladistvým.

Výkon trestu odsouzených s poruchami duševními a s poruchami chování - § 70

U odsouzených s poruchou duševní a poruchou chování, s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním psychotropních látek, nebo s mentální retardací se ve vnitřním řádu věznice, zejména při volbě obsahu a forem programu zacházení, přihlíží k závěrům odborného lékařského posouzení těchto odsouzených a k nutnosti individuálního nebo skupinového terapeutického působení.

Výkon doživotního trestu - § 71

(1) Vnitřní řád věznice, jakož i obsah a formy zacházení s odsouzenými k doživotnímu trestu musí přihlížet též k povaze tohoto trestu a nebezpečnosti odsouzených, kterým je takový trest uložen. (2) Návštěvy, vycházky a výkon kázeňských trestů probíhají zpravidla odděleně od ostatních odsouzených. (3) Odsouzenému k doživotnímu trestu nelze přerušit výkon trestu nebo mu udělit kázeňskou odměnu spočívající v povolení dočasně opustit věznici v souvislosti s návštěvou nebo s programem zacházení. (4) Odsouzení k doživotnímu trestu jsou ubytováni zpravidla po jednom.

Kontrolní otázky

1. Jaké tresty jsou ukládány mladistvým?
2. Jaké tresty jsou ukládány odsouzeným ženám?
3. Vysvětlete pojem přerušení výkonu trestu.

Výňatky z § 72 až 78

Výkon trestu u odsouzených cizinců - § 72

(1) Při umístění odsouzených, kteří nejsou státními občany České republiky do věznice se podle možností postupuje tak, aby cizinci téhož státního občanství nebo hovořící stejným nebo podobným jazykem spolu mohli komunikovat, pokud to není v rozporu s účelem trestu. (2) Cizincům se podle možností umožní přístup k četbě knih v jazyce, který ovládají, popřípadě v závislosti na výměře trestu se jim vytvoří vhodné podmínky pro výuku českého jazyka. (3) Cizinec se bezprostředně po přijetí do výkonu trestu poučí o právu obracet se na diplomatickou misi a konzulární úřad státu, jehož je státním občanem. Uprchlíci a osoby bez státního občanství se poučí o právu obracet se na diplomatickou misi státu pověřeného chránit jejich zájmy nebo na mezinárodní orgány a mezinárodní organizace, jejichž posláním je tyto zájmy chránit. (4) Cizinci se poučí o právu na přijetí konzulární návštěvy. Taková návštěva se nezapočítává do návštěv podle § 19. (5) Cizinci se bezprostředně po přijetí do výkonu trestu poučí o možnosti podat žádost o předání k výkonu trestu do státu, jehož jsou státními občany, jakož i o právních důsledcích tohoto předání, pokud takový postup umožňuje mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána. (6) Věznice poučí cizince o jejich právech a povinnostech v mateřském jazyce nebo v jazyce, jemuž rozumí; o poučení se vyhotoví záznam, který cizinec podepíše.

Propuštění z výkonu trestu - § 73 a další

Důvody propuštění. Věznice propustí odsouzeného z výkonu trestu, jestliže: uplynula doba trestu stanovená v pravomocném a vykonatelném rozhodnutí soudu a Vězeňské službě nebylo doručeno nařízení soudu k výkonu dalšího trestu, obdržela písemný příkaz, aby odsouzený byl propuštěn na svobodu, vydaný soudem na základě jeho rozhodnutí, propuštění nařídil státní zástupce při výkonu dozoru nad výkonem trestu, nebo propuštění rozhodl prezident republiky při udělování milosti nebo ministr při výkonu svých oprávnění podle trestního řádu.

Dozor nad výkonem trestu - § 78

(1) Dozor nad dodržováním právních předpisů při výkonu trestu provádí pověřený státní zástupce krajského státního zastupitelství, v jehož obvodu se trest vykonává. (2) Při výkonu dozoru je státní zástupce oprávněn: v kteroukoliv dobu navštěvovat místa, kde se provádí výkon trestu, nahlížet do dokladů, podle nichž byli odsouzení zbaveni svobody, hovořit s odsouzenými bez přítomnosti jiných osob, prověřovat, zda příkazy a rozhodnutí Vězeňské služby ve věznici týkající se výkonu trestu odpovídají zákonům a jiným právním předpisům, žádat od zaměstnanců Vězeňské služby ve věznici potřebná vysvětlení, předložení spisů, dokladů, příkazů a rozhodnutí týkajících se výkonu trestu, vydávat příkazy k zachování předpisů platných pro výkon trestu, nařídít, aby osoba, která je ve výkonu trestu držena nezákonně, byla ihned propuštěna. (3) Vězeňská služba je povinna příkazy státního zástupce podle odstavce 2 bez odkladu provést. (4) Ustanovením o dozoru není dotčena povinnost Vězeňské služby v rozsahu své působnosti provádět vlastní kontrolní činnost a oprávnění ministra, případně orgánů nebo osob jím k tomu zmocněných stanovené zvláštním zákonem.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Je možné, aby v České republice vykonával trest odnětí svobody cizinec?
2. Jaké znáte důvody, pro které může být vězeň propuštěn na svobodu?

3.5 Řád výkonu trestu odnětí svobody

Dalším důležitým nástrojem v životě odsouzených je, jak shora uvedeno, řád VTOS. Ve věznicích všech základních typů pracují s odsouzenými stabilní týmy zaměstnanců VS, kdy po prostudování tohoto textu budete znát názvy jako speciální pedagog a psycholog, sociální pracovník, vychovatel, dozorce apod. Budete schopni vysvětlit, jak skutečně tráví vězni svůj čas, co mohou a co je naopak zakázáno a další podrobnosti z jejich vězeňského života. Veškeré náležitosti jsou uvedeny ve vyhlášce č. 345/1999 Sb. ze dne 21. 12. 1999, kdy pro naše studium bude stačit vybrat pouze ty základní, se kterými se nejčastěji v dennodenním životě setkáváme.

Výňatky z § 1 až § 10

Přijímání do výkonu trestu - § 3

Odsouzený může být přijat do výkonu trestu odnětí svobody pouze na základě pravomocného a vykonatelného rozhodnutí soudu a nařízení výkonu trestu, popřípadě na jejich základě vydané výzvy soudu k nastoupení výkonu trestu anebo příkazu soudu k dodání odsouzeného do výkonu trestu.

Při přijetí do věznice je nutno ověřit totožnost odsouzeného, aby byla s ohledem na všechny dostupné doklady vyloučena jeho záměna s jinou osobou. Nemá-li odsouzený, dodaný do výkonu trestu orgánem Policie České republiky, u sebe žádný doklad totožnosti, lze odsouzeného přijmout do věznice pouze v případě, že totožnost již byla ověřena dříve a je o tom na dokladech učiněn záznam příslušným orgánem soudu nebo policejním orgánem.

Při přijetí do věznice se u odsouzeného provede osobní prohlídka, a to osobou stejného pohlaví; též se provedou potřebná hygienická a protiepidemická opatření.

Odsouzený si může u sebe ponechat písemnosti související s trestním řízením, které bylo nebo je proti němu vedeno, a další úřední písemnosti; v množství přiměřeném možnostem jejich uložení v poskytnuté skříňce fotografie, dopisy, právní předpisy, vlastní knihy, časopisy a noviny. Odsouzený může mít u sebe též kapesní nebo náramkové hodinky, psací potřeby, věci potřebné k vedení běžné korespondence, ruční mlýnek na kávu, elektrický holicí strojek a základní hygienické potřeby.

O ponechání jiných věcí rozhoduje ředitel věznice nebo jím pověřený zaměstnanec Vězeňské služby. Ostatní věci, včetně peněz a cenností, které má odsouzený u sebe, mu správa věznice na jeho žádost uloží. Doklady osobní totožnosti odsouzeného přebírá věznice do úschovy vždy. Není-li uložení některých věcí zejména vzhledem k jejich povaze nebo množství možné, správa věznice na náklady odsouzeného zabezpečí jejich odeslání osobě, kterou odsouzený určí.

Přijímací oddělení - § 6

Po nástupu do výkonu trestu se nově přijatí odsouzení ubytují v přijímacím oddělení věznice, a to odděleně, kdy dále jsou tito povinni podrobit se preventivní vstupní lékařské prohlídce včetně nezbytných diagnostických a laboratorních vyšetření, a teprve po tomto zašle správa věznic Generálnímu ředitelství Vězeňské služby hlášení, obsahující všechny údaje nezbytné k rozhodnutí o umístění odsouzeného do konkrétní věznice.

Umíst'ování odsouzených - § 7

Při rozhodování o umíst'ování odsouzených se Generální ředitelství Vězeňské služby řídí zejména druhem programů zacházení s odsouzenými realizovaných v jednotlivých věznicích a podle možností též přihlíží k tomu, aby odsouzený vykonával trest odnětí svobody co nejblíže místu trvalého bydliště či pobytu blízkých osob.

Rozhodnutí o umístění do konkrétní věznice se bez odkladu sdělí odsouzenému, aby o něm mohl informovat blízké osoby. Pokud odsouzený nemá prostředky na to, aby informoval blízké osoby, odešle informaci o svém pobytu na náklady věznice.

Nástupní oddělení - § 8

Odsouzené přijímají v příslušné věznici vedoucí oddělení výkonu trestu (oddělení výkonu vazby a trestu), psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník, vychovatel, popřípadě další zaměstnanci Vězeňské služby určení ředitelem věznice. Tito odborní pracovníci nejprve zpracují komplexní zprávu o odsouzeném, včetně návrhu programu zacházení s odsouzeným, kdy poté se odsouzený podrobně seznamuje s obsahem zákona, této vyhlášky, vnitřního řádu a s prostředím, ve kterém bude trest vykonávat.

Po splnění těchto úkonů se odsouzený zpravidla do tří dnů opětovně předvolá před tyto odborné zaměstnance, kteří s ním projednají obsah programu zacházení a určí vychovatele, jemuž je svěřen do péče. Odborní zaměstnanci přitom dbají, aby diferencovaným výkonem trestu méně narušení odsouzení vykonávali trest odděleně od více narušených odsouzených a aby se uplatňovaly účinnější prostředky k dosažení účelu trestu. V oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením se zpravidla ubytuje odsouzený, který v posledních pěti letech uprchl z vazby nebo z výkonu trestu, odsouzený, proti němuž bylo zahájeno trestní stíhání pro zvlášť závažný trestný čin spáchaný během výkonu vazby nebo výkonu trestu, a odsouzený, u něhož to vyžadují výjimečné okolnosti, například hrozí-li z jeho strany vážné ohrožení bezpečnosti v případě úspěšného útěku, terorizování jiných vězňů či vyhrožování personálu.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Jaké úkony se provádí s odsouzeným v nástupním oddělení?
2. Kdy se odsouzený umísťuje do výstupního oddělení?

Výňatky z § 11 až § 20

Opatření před propuštěním z výkonu trestu - § 13

Věznice dbá na to, aby odsouzení byli z výkonu trestu propouštěni s platnými doklady osobní totožnosti.

Před propuštěním z výkonu trestu se odsouzený podle okolností poučí o povinnosti přihlásit se neprodleně po propuštění k pobytu a upozorní se na zákonné podmínky osvědčení se ve zkušební době podmíněného propuštění a zahlazení odsouzení.

Odsouzený se rovněž prokazatelně poučí o právech a povinnostech uchazečů o zaměstnání a o tom, že je v jeho zájmu, aby se nejpozději do tří dnů dostavil ke

koordinátorovi péče o občany společensky nepřizpůsobené příslušnému podle místa pobytu. Odsouzenému se vydá potvrzení o jeho propuštění.

Při propuštění z výkonu trestu se u odsouzeného provede preventivní výstupní lékařská prohlídka a vydají se mu věci a doklady osobní totožnosti, které má v úschově věznice. Odsouzení se z výkonu trestu propouštějí denně v době od 08. 00 do 16. 00 hodin.

Ubytování - § 17

K uložení osobních věcí se každému odsouzenému poskytne uzamykatelná skříňka, kdy odsouzený je povinen kdykoliv umožnit zaměstnanci Vězeňské služby provést kontrolu svých osobních věcí. Místnosti, ve kterých jsou odsouzení ubytováni, musí být vybaveny stolkem a židlemi.

Způsobu úpravy ložnic, lůžek a prostorů na uložení osobních věcí odsouzených rozhoduje ředitel věznice. Odsouzeným lze povolit přiměřenou individuální estetickou úpravu místností, ve kterých jsou ubytováni.

K udržování pořádku, čistoty a hygieny v ložnicích a dalších prostorách ubytoven se odsouzeným vydávají podle potřeby běžné čisticí a dezinfekční prostředky.

Jsou-li ubytovacími místnostmi cely, musí být vybaveny hygienickým zařízením, které obsahuje záchod a umyvadlo, odděleným od zbývajících prostorů cely alespoň neprůhlednou zástěnou a signalizačním zařízením.

Vystrojování - § 18

Odsouzeným se poskytují oděvy a další výstrojní součástky podle ročního období, tito jsou povinni dbát o jejich čistotu a udržovat je ve stavu způsobilém k řádnému užívání.

Vlastní sportovní oděv a sportovní obuv mohou odsouzení používat pouze při tělovýchovných a sportovních aktivitách.

Všichni odsouzení mohou nosit vlastní spodní prádlo a ponožky, kdy tyto si udržují v čistotě na vlastní náklady.

Vycházky - § 20

Účelem vycházek je zabezpečit odsouzeným denní pobyt na čerstvém vzduchu a aktivní odpočinek; odsouzení se jich zúčastňují podle vlastního zájmu.

Vycházky se konají ve vycházkových prostorech. Vycházkovým prostorem je vymezený prostor věznice, který může být vybaven stavebně technickým zabezpečením přiměřeným typu věznice, kdy čas na vycházku se vymezí v časovém rozvrhu dne, který je součástí vnitřního řádu. Nemocní odsouzení konají vycházky se souhlasem ošetřujícího lékaře a podle jeho doporučení.

Vycházka může být omezena nebo zrušena pouze z vážného důvodu na základě rozhodnutí ředitele věznice nebo jím pověřeného zaměstnance Vězeňské služby.

V průběhu vycházek mohou odsouzení sportovat; na vycházce musejí mít oděv a obuv přiměřené povětrnostním podmínkám.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Jaké je vybavení cely?
2. Co je účelem vycházek?

Výňatky z § 21 až § 30

Osobní hygiena - § 21

Věznice je povinna vytvořit náležité podmínky pro dodržování osobní hygieny odsouzených tak, aby bylo zajištěno denní umývání, pravidelné holení a vykonávání běžných hygienických úkonů.

Koupání se odsouzeným umožní nejméně jednou týdně. Pokud to vyžaduje pracovní zařazení odsouzených nebo jiné okolnosti, umožní se koupání častěji. Za koupání se v podmínkách výkonu trestu považuje sprchování teplou vodou. Pokud z provozních nebo energetických důvodů nelze koupání přechodně zabezpečit, musí být vždy zajištěna možnost řádného umytí v teplé vodě.

Odsouzení jsou podle potřeby bezplatně stříháni. Vlasy a vousy odsouzení udržují čisté.

Odsouzenému, který nemá základní hygienické prostředky ani peněžní prostředky na jejich zakoupení, poskytne správa věznice základní hygienické potřeby v nutném množství a sortimentu.

Osobní volno - § 22

Osobním volnem se rozumí čas, který mají odsouzení k dispozici po splnění aktivit programu zacházení, doby potřebné k osobní hygieně, úklidu, stravování, jednohodinové vycházce, osmihodinové době ke spánku a činnostem vyplývajících z organizačního provozu věznice (např. prověrka početního stavu, úklidová a další obdobná činnost potřebná k zajištění každodenního provozu věznice).

V osobním volnu se odsouzený podle své volby v rámci časového rozvrhu dne věnuje sebevzdělávání, uspokojování svých duchovních a kulturních potřeb, zájmové činnosti nad rámec programu zacházení nebo odpočinku.

Činnosti konané v době osobního volna nesmějí být v rozporu s vnitřním řádem a účelem výkonu trestu.

Péče o zdraví - § 23

Zdravotní péči o odsouzeného zajišťuje především zdravotnické středisko ve věznici nebo jiné zdravotnické zařízení Vězeňské služby.

Preventivní vstupní, periodické, mimořádné a výstupní lékařské prohlídky odsouzených musí být prováděny mimo doslech, a pokud lékař nerozhodne jinak, i mimo dohled zaměstnanců Vězeňské služby s výjimkou zdravotnického personálu.

Pokud zdravotní stav odsouzeného vyžaduje poskytnutí neodkladné zdravotní péče a není-li možné ji zajistit ve věznici, musí být orgánem Vězeňské služby přivolán lékař lékařské služby první pomoci nebo zdravotnické záchranné služby nejbližšího zdravotnického zařízení, který po vyšetření odsouzeného rozhodne o dalším postupu.

V případě, že lékař lékařské služby první pomoci nebo zdravotnické záchranné služby nařídí převoz k ambulantnímu ošetření nebo hospitalizaci v nejbližším zdravotnickém zařízení umístěném mimo věznici nebo k hospitalizaci v některém nemocničním zařízení Vězeňské služby, jsou jeho pokyny k provedení tohoto postupu pro orgány Vězeňské služby závazné a musí být splněny neodkladně.

O odmítání stravy odsouzeným musí být neprodleně vyrozuměn lékař, který zdravotní stav odsouzeného soustavně kontroluje a rozhoduje o způsobu dohledu nad jeho zdravotním stavem, a státní zástupce, který vykonává dozor nad výkonem trestu.

Odsouzený nekuřák se na vlastní žádost umístí vždy odděleně od odsouzených kuřáků.

Korespondence - § 24

Ředitelem věznice pověřeni zaměstnanci Vězeňské služby (zpravidla vychovatelé) mohou bez souhlasu odsouzeného zkontrolovat obsah korespondence jednak adresované odsouzenému, ale také odesílané odsouzeným.

Pro korespondenci odsouzených se na přístupném místě zřizují uzamykatelné schránky, do kterých ji odsouzení mohou vložit, pokud ji neodevzdají vychovateli. Schránky se vybírají denně v pracovních dnech. Korespondence vedená v českém jazyce a cizojazyčná korespondence, kterou věznice může zkontrolovat vlastními prostředky a jež nezakládá podezření, že je připravován nebo páchán trestný čin, musí být odeslána neprodleně, nejpozději následující pracovní den.

U cizojazyčné korespondence bez odkladu učiní opatření potřebná k výkonu kontroly a urychlenému doručení, přičemž dbá na zachování tajemství obsažených zpráv. Odsouzený si může ponechat u sebe došlou korespondenci v množství odpovídajícím možnostem jejího uložení v přidělené skřínce. V případě, že o to požádá, je správa věznice povinna mu veškerou jemu adresovanou korespondenci uložit.

Užívání telefonu - § 25

Před povolením užívat telefon je zaměstnanec pověřený ředitelem věznice povinen zkontrolovat správnost údajů uvedených v žádosti odsouzeného.

O umožnění telefonického hovoru na povolené telefonní číslo odsouzený žádá vychovatele. Veškeré žádosti odsouzeného o umožnění telefonického hovoru se zakládají do jeho osobního spisu.

Oprávnění Vězeňské služby seznamovat se s obsahem telefonátů je realizováno zpravidla kontrolou záznamu telefonátů na záznamovém médiu, výjimečně přímým odposlechem ředitelem věznice pověřeným zaměstnancem Vězeňské služby. Pokud obsah telefonátu zakládá podezření, že je připravován nebo páčán trestný čin, Vězeňská služba předá záznam telefonátu orgánu činnému v trestním řízení, v případě přímého odposlechu hovor přeruší a událost oznámí.

Zjistí-li Vězeňská služba při kontrole záznamu telefonátů nebo přímém odposlechu, že odsouzený komunikuje se svým advokátem, je povinna odposlech ihned zrušit, záznam o jeho obsahu zničit a informace, které se v této souvislosti dozvěděla, nijak nepoužít.

V evidenční kartě užívání telefonu se evidují veškeré povolené telefonáty odsouzeného.

Návštěvy - § 26

Návštěvy odsouzených jsou organizovány v denní době zpravidla ve dnech pracovního volna nebo pracovního klidu.

Zaměstnanec Vězeňské služby před návštěvou poučí odsouzené a návštěvníky o stanovených pravidlech chování při návštěvě a oprávnění návštěvu přerušit nebo předčasně ukončit, jestliže odsouzený nebo návštěvníci přes upozornění porušují pořádek, kázeň nebo bezpečnost věznice.

Vstup do prostor věznice vyhrazených pro provádění návštěv odsouzených se návštěvníku staršímu 15 let umožní po předložení platného občanského průkazu nebo pasu. Vstup na základě potvrzení o ztrátě občanského průkazu se neumožní, pokud není opatřeno fotografií.

Při návštěvách jsou odsouzení povinni chovat se slušně a ohleduplně k ostatním osobám přítomným při návštěvách. Nesmějí odevzdávat nebo přijímat peníze, dopisy nebo jiné věci, s výjimkou věcí povolených ředitelem věznice nebo jím pověřeným zaměstnancem Vězeňské služby.

Před započítím a po skončení návštěvy se u odsouzeného provede osobní prohlídka, a to osobou stejného pohlaví. Přijetí, jakož i odmítnutí návštěvy odsouzeným nebo osobou, které byla návštěva povolena, se eviduje. Návštěvu z naléhavých rodinných nebo osobních důvodů může ředitel věznice nebo jím pověřený zaměstnanec Vězeňské služby povolit častěji i mimo původně určený čas.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Mohou odsouzení používat telefon?
2. Kontroluje se obsah korespondence?

Výňatky z § 31 až § 40

Nákup potravin a věcí osobní potřeby - § 31

Prodejní doba prodejny věznice se stanoví tak, aby odsouzení mohli využít práva nakupovat zpravidla dvakrát týdně. Ceny zboží v prodejně věznice nesmějí přesahovat ceny obvyklé v obci, v jejímž územním obvodu se věznice nachází.

Ochrana odsouzených proti neoprávněnému násilí a ponižování lidské důstojnosti - § 35.

Zjistí-li zaměstnanec Vězeňské služby, že je ohroženo právo odsouzeného na jeho ochranu před neoprávněným násilím, jakýmkoliv projevy ponižování lidské důstojnosti a urážkami nebo výhrůzkami nebo oznámí-li mu odsouzený takové jednání, je povinen učinit

neprodleně opatření nezbytná k zamezení takového jednání a současně oznámit tuto skutečnost řediteli věznice.

Každý odsouzený je povinen dbát na dodržování práv ostatních odsouzených a v případě, že se dozví o jejich porušování, neprodleně informovat zaměstnance Vězeňské služby nebo přímo ředitele věznice.

Ředitel věznice je povinen důsledně a neodkladně prošetřit každé hlášení, dopis nebo jinou informaci týkající se porušení práv odsouzených a přijmout účinná opatření k zabránění v pokračování porušování těchto práv.

Pokud bylo prokázáno nebo je důvodné podezření, že se jednání dopustil zaměstnanec Vězeňské služby, ředitel věznice zajistí, aby až do vyšetření případu nepřišel takový zaměstnanec do přímého styku s odsouzeným, pokud odsouzený, ředitel věznice přijme opatření, aby takový odsouzený nemohl v obdobném jednání pokračovat a aby byla zajištěna bezpečnost jak odsouzeného, jehož práva byla porušována, tak odsouzeného, který takové jednání oznámil.

Ředitel věznice je povinen dbát, aby odsouzení, kteří vzhledem k psychickým vlastnostem, věku, zdravotnímu a tělesnému stavu mohou být oběťmi násilí a ponižování lidské důstojnosti, byli ubytováni odděleně od odsouzených s agresivními sklony; přitom využívá zejména poznatky lékaře, psychologa, sociologa, speciálního pedagoga a vychovatelů.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Mohou si odsouzení ve výkonu trestu nakupovat?
2. Jak se mohou odsouzení bránit šikaně?

Výňatky z § 41 až § 50§

Zaměstnávání odsouzených - § 41

Odsouzený je zařazen do práce rozhodnutím ředitele věznice, a to zpravidla na základě doporučení odborných zaměstnanců. Povinnost pracovat se nevztahuje na odsouzeného

- ✓ staršího 65 let,
- ✓ plně invalidního,
- ✓ jehož zdravotní stav neumožňuje trvalé pracovní zařazení,
- ✓ dočasně práce neschopného,
- ✓ pokud z povahy překážky vyplývá, že je jeho pracovní povinnost vyloučena.

Odmítnutí práce odsouzeným, který byl zařazen do práce, je závažným porušením povinnosti odsouzeného, za něž se zpravidla odsouzenému uloží kázeňský trest. V případě odmítnutí práce se odsouzený zpravidla umístí v době, kdy by měl pracovat, odděleně od ostatních odsouzených, přičemž se mu neumožní zájmová činnost včetně sledování televizního a rozhlasového vysílání. Pracovní dobu odsouzených nařizuje ředitel věznice.

Před zařazením do práce musí být odsouzený prokazatelně seznámen se svými právy a povinnostmi, jakož i s předpisy k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a protipožárními předpisy, které je povinen při práci dodržovat, dále musí být zaškolen k výkonu prací, které mu byly přikázány, pokud to jejich povaha vyžaduje; délka a rozsah zaškolení jsou stejné jako u ostatních pracovníků zaměstnavatele. Pro odsouzené, kteří k tomu mají schopnosti, se organizuje odborné školení zaměřené na zvyšování jejich kvalifikace, trvalý dohled nad pracovní činností odsouzených konanou na všech pracovištích uvnitř i mimo věznici vykonává určený zaměstnanec Vězeňské služby.

Odsouzené, u nichž lze předpokládat, že toho nezneužijí, lze zařadit do nestřežených pracovních skupin, ředitel jim může při plnění těchto pracovních úkolů povolit i volný pohyb mimo věznici, kdy k tomu účelu se odsouzeným vydávají propustky s vyznačením prostoru, ve kterém se mohou ve stanovené době pohybovat.

Vzdělávání odsouzených - § 46

Vzdělávání odsouzených je součástí programů zacházení s odsouzenými. Vzdelávání zajišťují zpravidla odloučená pracoviště středního odborného učiliště, učiliště a odborného učiliště. Při zabezpečování povinné školní docházky mladistvých odsouzených spolupracují orgány Vězeňské služby s příslušnými školami a orgány státní správy a samosprávy ve školství.

Z dokladů o vzdělávání odsouzených nesmí být patrné, že byly získány ve výkonu trestu. Odsouzení, kteří nedokončí studium v době výkonu trestu, mají právo studium dokončit v příslušné škole. Odsouzeným, vykonávajícím trest ve věznici s dohledem, věznici s dozorem nebo věznici pro mladistvé, může ředitel věznice povolit volný pohyb mimo věznici k docházce do školy.

Zajišťování pořádku v místech výkonu trestu - § 47

Odsouzení jsou ve styku s jinými osobami povinni dodržovat zásady slušného chování užívané v běžném společenském styku. Ve styku se zaměstnancem Vězeňské služby, zaměstnancem státního orgánu nebo jiným občanem zdravit způsobem užívaným v běžném společenském styku, oslovovat je slovy "pane" nebo "paní" s připojením funkce nebo příjmení, jsou-li jim známy, a vykat jim.

Odsouzení jsou povinni chovat se slušně též k ostatním odsouzeným a oslovovat je způsobem užívaným v běžném společenském styku.

V prostorách věznice a v osobních věcech jsou odsouzení povinni udržovat pořádek a čistotu odpovídající hygienickým normám. Úklidové práce, úpravy prostředí, výpomocné práce pro kuchyni a další pomocné práce potřebné k zajištění každodenního provozu věznice odsouzení vykonávají bez nároku na pracovní odměnu.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Jak je zajištěno vzdělávání odsouzených?

2. Kdo ve výkonu trestu nemusí pracovat?

Výňatky z § 51 až § 60

Zajišťování vnitřní bezpečnosti ve věznici s dohledem - § 51

V prostorách věznice se pohybují odsouzení bez omezení, odsouzení pracují zpravidla na pracovištích mimo věznici, dohled nad jejich pracovní činností provádí vychovatel minimálně jedenkrát týdně. V mimopracovní době se odsouzeným umožňuje volný pohyb mimo věznici, a to k účasti na akcích kulturně výchovných a osvětových, sportovních, bohoslužbách a k návštěvám zdravotnických, rehabilitačních a obdobných zařízení, na základě povolení ředitele věznice, který rozhodne, zda budou doprovázeni zaměstnancem Vězeňské služby.

Návštěvy odsouzených se uskutečňují zpravidla bez dohledu zaměstnance Vězeňské služby. V souvislosti s návštěvou může ředitel věznice jednou za dva týdny povolit odsouzenému dočasně opustit věznici nejdéle na dobu 24 hodin; o povolení dočasného opuštění věznice se odsouzenému vydá potvrzení na předepsaném tiskopisu, ze kterého je zřejmé, kde a po jakou dobu se může zdržovat.

Zajišťování vnitřní bezpečnosti ve věznici s dozorem - § 52

V prostorách věznice se odsouzení pohybují zpravidla organizovaně pod dohledem zaměstnance Vězeňské služby. Odsouzeným, u nichž lze předpokládat, že toho nezneužijí, může ředitel věznice povolit volný pohyb uvnitř věznice.

Odsouzení pracují zpravidla na nestřežených pracovištích mimo věznici, dohled nad jejich pracovní činností provádí ředitelem věznice určený zaměstnanec Vězeňské služby nejméně jedenkrát za hodinu. Ti, u nichž lze předpokládat, že toho nezneužijí, může ředitel věznice povolit volný pohyb mimo věznici při plnění pracovních úkolů; dohled nad jejich pracovní činností provádí ředitelem věznice určený zaměstnanec Vězeňské služby nejméně jedenkrát týdně. V mimopracovní době lze organizovat též akce mimo věznici.

Návštěvy odsouzených se uskutečňují zpravidla bez dohledu zaměstnance Vězeňské služby. V souvislosti s návštěvou může ředitel věznice jednou za měsíc povolit odsouzenému dočasně opustit věznici nejdéle na dobu 24 hodin; o povolení dočasného opuštění věznice se odsouzenému opět vydá potvrzení na předepsaném tiskopisu, ze kterého je zřejmé, kde a po jakou dobu se může zdržovat.

Zajišťování vnitřní bezpečnosti ve věznici s ostrahou - § 53

Tito odsouzení se v prostorách věznice pohybují již jen organizovaně a vždy pod dohledem zaměstnance Vězeňské služby. Odsouzeným, u nichž lze předpokládat, že toho nezneužijí, může ředitel věznice při plnění pracovních úkolů výjimečně povolit volný pohyb v prostorách věznice. Jinak odsouzení pracují zpravidla na pracovištích uvnitř věznice nebo na střežených pracovištích mimo věznici. Dohled nad pracovní činností odsouzených provádí ředitelem věznice určený zaměstnanec Vězeňské služby nejméně jedenkrát za 45 minut.

Návštěvy odsouzených se uskutečňují zpravidla za dohledu zaměstnance Vězeňské služby. V souvislosti s návštěvou může odsouzeným ředitel věznice jednou za dva měsíce povolit dočasně opustit věznici nejdéle na dobu 24 hodin; o povolení dočasného opuštění věznice se odsouzenému vydá potvrzení na předepsaném tiskopisu, ze kterého je zřejmé, kde a po jakou dobu se může zdržovat.

Zajišťování vnitřní bezpečnosti ve věznici se zvýšenou ostrahou - § 54

V prostorách věznice se odsouzení pohybují organizovaně vždy jen pod dohledem příslušníka Vězeňské služby. Pracují na pracovištích uvnitř věznice nebo mohou vhodnou práci vykonávat v celách. Dohled nad pracovní činností odsouzených provádí ředitelem věznice určený zaměstnanec Vězeňské služby nejméně jedenkrát za 30 minut.

Odsouzeným se nepovoluje volný pohyb uvnitř věznice ani při plnění pracovních úkolů, návštěvy odsouzených se uskutečňují za dohledu příslušníka Vězeňské služby.

Zajišťování vnitřní bezpečnosti ve věznici pro mladistvé - § 55

V prostorách věznice se odsouzení pohybují organizovaně pod dohledem zaměstnance Vězeňské služby a pracují na pracovištích uvnitř věznice. Ti, u nichž lze předpokládat, že

toho nezneužijí, mohou být zaměstnání na nestřežených pracovištích mimo věznici. Dohled nad pracovní činností odsouzených provádí ředitelem věznice určený zaměstnanec Vězeňské služby nejméně jedenkrát za 30 minut.

Pro odsouzené lze organizovat akce i mimo věznici, přičemž se jich vždy účastní zaměstnanec Vězeňské služby. Návštěvy odsouzených se uskutečňují za dohledu zaměstnance Vězeňské služby.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Víte, jak je zajištěna bezpečnost a pořádek v místech výkonu trestu?

3.6 Programy zacházení s odsouzenými

V následující kapitole je podrobně rozebrán cíl a prostředky programu zacházení, jsou zde uvedeny tři standardizované programy zacházení ve vězeňské službě.

Program zacházení je výchovným prostředkem, prostřednictvím něhož jsou odsouzení vedeni k přijetí odpovědnosti za spáchaný trestný čin, a zároveň slouží k naplňování účelu výkonu trestu. Hlavním cílem programu zacházení s odsouzenými je vytvoření předpokladů pro návrat do civilní společnosti tak, aby jedinec odstranil ze svého života vzorce chování vedoucí k páčání trestné činnosti. Ve skladbě odsouzených má vliv pohlaví, věk, charakter trestné činnosti, ochota pracovat, a zda jde o prvotrestance, či recidivisty.

Program zacházení obsahuje konkrétně formulovaný cíl působení na odsouzeného, metody zacházení s odsouzeným, směřující k dosažení cíle, a způsob a četnost hodnocení. Pravidelnou součástí programu zacházení je určení způsobu zaměstnávání odsouzeného, jeho účasti na pracovní terapii, vzdělávání anebo jiné náhradní činnosti, směřující k vytvoření předpokladů pro jeho samostatný způsob života.

Cíl programu zacházení stanovuje ve VTOS jednotlivě pro každého nově příchozího odsouzeného speciální pedagog, a to v úzké spolupráci se sociálním pracovníkem, psychologem a vychovatelem. Prvotní cíle programů zacházení jsou stanoveny u každého odsouzeného individuálně, ovšem jsou zpravidla zaměřeny na adaptaci odsouzených ve věznici a na jednotlivých oddílech. Obecně jsou cíle formulovány konkrétním a zřetelným způsobem tak, aby vychovatel při jejich následném vyhodnocování mohl jednoznačně stanovit, zda odsouzený cíl programu zacházení plní komplexně, neplní, nebo plní částečně. Přitom jsou koncipovány tak, aby postihovaly charakter trestné činnosti jednotlivých odsouzených a sledovaly určitý vývoj v odbourávání těch charakterových vlastností nebo jiných okolností, které odsouzeného vedly k páčání trestné činnosti. Je-li vhodné cíl programu zacházení z různých důvodů aktualizovat, činí tak speciální pedagog, zpravidla po vyhodnocení plnění programu zacházení vychovatelem, byla-li patrná v jednání odsouzeného změna ve smyslu plnění stávajícího cíle.

Program zacházení obsahuje:

- ✓ pracovní aktivity,
- ✓ vzdělávací aktivity,
- ✓ speciální výchovné aktivity,
- ✓ zájmové aktivity,
- ✓ oblast utváření vnějších vztahů.

Pracovní aktivity: zaměstnávání, práce potřebná k zajištění každodenního provozu věznice, pracovní terapie vedená zaměstnanci Vězeňské služby s potřebným odborným vzděláním.

Pracovní aktivity jsou stěžejní součástí programů zacházení. Prioritou nadále zůstává pracovní zařazení co největšího počtu odsouzených.

Vzdělávací aktivity: vzdělávání organizované či realizované středním odborným učilištěm, učilištěm nebo odborným učilištěm, vzdělávání vedené či kontrolované zaměstnanci oddělení výkonu trestu.

Vzdělávací aktivity nabízí poměrně širokou a diferencovanou škálu možností a způsobů seberealizace odsouzených.

c) speciálně výchovné aktivity

Rozumí se individuální a skupinová speciální pedagogická a psychologická působení vedená kompetentními zaměstnanci, zejména: terapeutická (sociální výcvik, psychoterapie, arteterapie, pohybová terapie), sociálně právní poradenství.

Speciálně výchovné aktivity jsou nadále realizovány pod záštitou odborných zaměstnanců oddělení výkonu trestu (psychologové, speciální pedagogové, sociální pracovníci a vychovatelé-terapeuti). Jedná se o skupinová, psychologická a sociálně právní poradenství, sociálně psychologický výcvik, psychoterapie, komunity a skupiny, trénink zvládnání vlastní agresivity a další terapeutické aktivity.

d) zájmové aktivity

Zájmovými aktivitami programu zacházení se rozumí nejrůznější formy individuální a skupinové zájmové činnosti organizované a vedené zaměstnanci s potřebným odborným vzděláním, které rozvíjejí v souladu s účelem výkonu trestu schopnosti, vědomosti a sociální dovednosti odsouzených. Zájmové aktivity patří již dlouhodobě k nejoblíbenějším a ze strany odsouzených i nejnavštěvovanějším aktivitám v rámci stanovených programů zacházení. Na činnosti výše uvedených kroužků se podílí většina zaměstnanců oddělení výkonu trestu (vychovatelé, speciální pedagogové a pedagogové volného času).

e) oblast utváření vnějších vztahů

Oblast utváření vnějších vztahů se orientuje na rozvíjení a udržení vhodných vazeb, zejména s blízkou rodinou, které jsou nezbytné pro úspěšný návrat do společnosti. Oblast utváření vnějších vztahů je zaměřena na plynulý přechod odsouzených do občanského života. Návštěvy bez zrakové a sluchové kontroly zaměstnanců VS ČR patří mezi významné pozitivní motivační činitele a ze strany odsouzených je o ně velký zájem. Nezanedbatelnou součástí navazování vnějších vztahů je spolupráce se sociálními kurátory a pracovníky Probační a mediační služby ČR, pracovníky neziskových organizací.

K dosažení cílů programu zaházení slouží i standardizované programy zacházení.

Posláním standardizovaného programu je snižovat nebezpečnost a pravděpodobnost recidivy u rizikových pachatelů trestné činnosti vykonávajících trest odnětí svobody a tím přispívat k ochraně společnosti. Hlavním cílem programu je změna rizikových postojů, hodnot, vzorců myšlení a chování odsouzených směrem k sociálně žádoucím formám.

3.6.1 Standardizované programy zacházení

Program 3Z

Program Zastav se, Zamysli se a Změň se (dále jen "program 3Z") byl vytvořen adaptací programu „Stop, Think and Change“ londýnské probační služby v rámci projektu Transition Facility v letech 2005 a 2006. Společná pracovní skupina VS ČR a Probační a mediační služby České republiky po úpravě manuálu anglického programu provedla jeho pilotáž ve třech věznicích a třech probačních střediscích. Po skončení projektu VS ČR zavedla program 3Z do penitenciární praxe.

Jedná se o standardizovaný program se stanoveným postupem dle pracovního manuálu, který byl připraven pro vyškolené trenéry. Hlavním cílem programu 3Z je vést odsouzené k vytvoření si adekvátního náhledu na trestnou činnost a uvědomit si a přijmout konkrétní důsledky vyplývající z jejího páčání. Jednotlivé body programu 3Z podněcují odsouzené ke změně postojů a myšlení vedoucích ke kriminálnímu jednání. Odsouzení jsou motivováni k získání nových sociálních dovedností a k nekriminálnímu soběstačnému způsobu života po propuštění.

Výběr a posouzení odsouzených ve věznici k zařazení do programu 3Z provádějí lektori. Cílovou skupinou jsou odsouzení muži a ženy opakovaně ve výkonu trestu za převážně majetkovou trestnou činnost před lhůtou podmíněného propuštění nebo před koncem výkonu trestu odnětí svobody.

Kritérium pro zařazení odsouzených do programu 3Z jsou:

- ✓ žádost o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s minimální lhůtou 4 měsíce před soudním projednáním. Přihlíží se k zahájení spolupráce s Probační a mediační službou České republiky. Nebo 6 měsíců do konce výkonu trestu odnětí svobody, zpravidla během umístění odsouzeného ve výstupním oddělení,
- ✓ opakovaná trestná činnost (minimálně 2x soudně trestán),
- ✓ motivace k řádné účasti, nenarušované např. eskortami k soudu,
- ✓ schopnost porozumět základním instrukcím, informacím a jednoduchému textu.

Do Programu 3Z nemohou být zařazeni odsouzení, kteří trpí duševní nemocí v akutně neošetřeném stavu, výraznou poruchu osobnosti, jsou odsouzení za sexuálně motivovaný trestný čin anebo jsou zařazeni ve zvláštním bezpečnostním režimu.

Program 3Z je pro vybranou skupinu odsouzených nepovinnou činností, zařazení odsouzeného je podmíněno jeho souhlasem.

V úvodním skupinovém sezení dochází ke vzájemnému seznámení členů skupiny mezi sebou navzájem a s lektory, kteří program řídí. Program má snahu pomoci odsouzeným naučit je vymezovat své problémy a zhodnotit nevýhody své trestné činnosti. Následně si postupně uvědomují faktory, které souvisejí s pácháním jejich trestné činnosti. Dále jim program umožňuje uvědomit si úlohu, jakou hrají myšlenky a pocity v trestním jednání. U odsouzených dochází k pochopení jejich individuálních rizikových faktorů a vzorců trestného jednání. Frekventanti standardizovaného programu se seznamují s různými styly myšlení. Cílem sezení je u odsouzených rozvinout dovednosti alternativního a kauzálního myšlení.

V závěru se analyzují názory účastníků na trestnou činnost a postoje k jimi spáchané trestné činnosti. Tento standardizovaný program pro odsouzené je realizovaný pouze dle akreditovaného manuálu a jeho lektoři musejí absolvovat příslušný specializační kurz. Lektoři

pracují vždy ve dvojici a pod supervizí. Dále také spolupracují na výzkumu, který ověřuje jeho funkčnost a úspěšnost.

Odsouzení mají možnost určit si problémy, které souvisejí s jejich trestnou činností. Jsou podporováni v tom, aby si uvědomili, že trestná činnost je problém, který lze řešit. Vězněné osoby v průběhu programu provádí vlastní hodnocení svého rizika recidivy a faktorů, které jsou s nimi spojeny. Teprve poté porozumí problematice „cyklu změny“, naučí se plánování změn a dochází u nich k určitému stupni sebeřízení a sebeovládání.

Aktuální trendy moderní penologie směřují v současné době k vytvoření široké škály kvalitních programů zacházení s odsouzenými, jejichž podstata je tvořena existencí na míru šitými, respektive na konkrétní druh trestné činnosti aplikovanými terapeutickými programy, jejichž primárním cílem je nejen dosažení změny v postojích, názorech a myšlení pachatelů závažné trestné činnosti, ale zejména aby vlivem cílevědomého a dlouhodobého působení došlo u těchto jedinců k terapeutické změně osobnosti a to jak ve vztahu k přijetí adekvátního náhledu na svou trestnou činnost a pochopení důsledku vlastního jednání, tak i ve vztahu k obětem trestného činu. Jedná se tedy nejen o zajištění tzv. represivní funkce výkonu trestu, ale zejména o zajištění funkce resocializační, jejíž prioritou je proces eliminování a snižování rizik recidivy závažné trestné činnosti.

Program GREPP

Program vychází z Usnesení vlády České republiky ze dne 16. srpna 2006 č. 949, kterým byl schválen Plán úkolů boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí na období 2006 - 2008, stanovuje postup zacházení s odsouzenými za trestné činy spáchané na dětech (osoby do 18 let - týrání dětí, komerční sexuální zneužívání dětí i sexuální zneužívání bez komerčního aspektu), (dále jen "program GREPP").

Program GREPP 1, který je intenzivním, krátkodobým reedukačním programem pro pachatele trestných činů násilí na dětech, mezi něž patří zejména týrání dětí, komerční sexuální zneužívání dětí a sexuální zneužívání bez komerčního aspektu (dále jen „program GREPP 1“).

Program GREPP 2, který je dlouhodobým terapeutickým programem pro odsouzené, kteří úspěšně absolvovali program GREPP 1 (dále jen „program GREPP 2“). Garantem programu GREPP je psycholog. Lektory programu GREPP jsou určení zaměstnanci věznice.

Výběr odsouzených do programu provádí psycholog dle daných kritérií, nemohou zde být zařazeni odsouzení pro zjevné osobnostní vlastnosti či duševní poruchy včetně výrazné poruchy osobnosti neslučitelné s edukativně- terapeutickým působením, se zjevně nízkou mentální úrovní, s organicky podmíněnou psychickou poruchou, těžkou smyslovou vadou a jazykovou bariérou. Program GREPP 2 je pro vybranou skupinu odsouzených nepovinnou činností, zařazení odsouzeného je podmíněno jeho souhlasem.

Pro odsouzené vykonávající trest ve věznici s dozorem je program GREPP 1 realizován ve Věznici Nové Sedlo. Pro odsouzené vykonávající trest ve věznici s ostrahou je program GREPP 1 realizován ve Věznici Heřmanice. Program GREPP 2 je realizován pro odsouzené vykonávající trest ve věznici s ostrahou ve Věznici Heřmanice.

Program, který vytvořili odborní pracovníci Vězeňské služby ČR a Institutu vzdělávání VS ČR je koncipován jako vzdělávací program, který respektuje široké spektrum cílové skupiny, je realizován skupinově a je v něm pracováno s prvky skupinové dynamiky. Nejedná se o terapeutický program ale o tzv. „program narovnání“. Smysl a cíl programu koresponduje s předpokladem, že prvotním aspektem pro jakékoliv zacházení s pachateli trestné činnosti je vedle motivovanosti, vytvoření adekvátního náhledu na svou trestnou činnost a poznání, uvědomění si a přijetí konkrétních důsledků své trestné činnosti. Bez snahy o dosažení tohoto základního předpokladu lze jakékoliv další terapeutické zacházení považovat za neefektivní.

Pilotní program GREPP proběhl ve Věznici Heřmanice na konci roku 2007. Byl testován v podmínkách specializovaného oddělení. Tito odsouzení vstoupili do programu dobrovolně a byli svezeni z různých věznic České republiky. Pilotní program prověřil účinnost této metody. Zároveň se potvrdily předpoklady, že tyto odsouzení patří mezi rizikové skupiny, především z hlediska vnitřní bezpečnosti, kdy jsou odsouzení za násilí na dětech skupinou stigmatizovanou mezi ostatními odsouzenými. Je tedy nutné vytvořit k úspěšnosti provádění programu GREPP určité podmínky, především minimalizovat jejich kontakt s ostatními odsouzenými při hromadných nástupech (výdej stravy, výměna prádla, vycházky).

Program trvá pět týdnů, což představuje 108 hodin výukových hodin. Z toho je věnováno:

- ✓ 18 hodin společným komunitám,
- ✓ 24 hodin terapeutickým aktivitám,
- ✓ hodiny relaxací,
- ✓ 18 hodin individuálním rozhovorům a diskusím,
- ✓ v průměru tedy je s každým individuálně hovořeno 1 hodinu a 45 minut,
- ✓ s edukativním zaměřením se uskutečnilo 44 hodin (zde bylo probráno 8 témat, nejvíce času bylo věnováno problematice vzniku a následkům agrese a násilného chování),
- ✓ k jednotlivým tématům měli odsouzení zadáno 10 samostatných úkolů.

Zkušenosti z pilotního programu ve Věznici Heřmanice umožnily Generálnímu ředitelství VS ČR uvést program GREPP mezi standardní programy zacházení s vězni ve věznicích ČR. Současně byl vytvořen systém, který postupně nabídne všem odsouzeným s výše prezentovanou trestnou činností pobývajících aktuálně ve věznicích účast na tomto programu. Pokud účast odmítnou, bude program zacházení vyhodnocován jako neplněný, což se negativně promítne do celkového hodnocení odsouzeného.

Program TP 21 JUNIOR

Program Terapeutický program 21 JUNIOR (dále jen "program TP 21 JUNIOR") byl vytvořen v roce 2007. Program TP 21 JUNIOR byl třikrát pilotován ve Věznici Všehrdy v letech 2008 a 2009 u mladistvých odsouzených mužů, než byl v roce 2010 schválen k použití v penitenciární praxi.

Program TP 21 JUNIOR je edukativně-terapeutický program pro mladistvé odsouzené muže. Hlavním cílem programu TP 21 JUNIOR je minimalizace násilných projevů v chování odsouzených snížením jejich aktuální, situačně podmíněné hladiny agresivity. Odsouzení jsou

motivováni vytvořit si pozitivní náhled na nevhodnost řešení konfliktních a zátěžových situací agresivním jednáním, uvědomit si vlastní zodpovědnost a přijetí konkrétních důsledků za své jednání a za porušování zásad slušného chování spojeného s násilím. Jsou vedeni k pozitivním změnám a podporováni naučit se využívat smysluplně svůj volný čas.

Výběr a posouzení odsouzených ve věznici k zařazení do programu TP 21 JUNIOR provádějí speciální pedagog a psycholog. Cílovou skupinou jsou mladiství odsouzení s poruchami chování, kteří se projevují násilnickými sklony a agresivitou v kolektivu ostatních mladistvých odsouzených, případně nevhodným chováním se znaky šikanování. Mají opakované problémové chování vůči ostatní odsouzených a zaměstnancům, jejich chování a jednání vykazuje prvky násilí a agresivity, jsou řádně motivováni k účasti a mají schopnost porozumět základním instrukcím, informacím a jednoduchému textu.

Naopak zde nemohou být zařazení odsouzení, kteří trpí duševní nemocí v akutně neošetřeném stavu, mají výraznou poruchu osobnosti a jsou zařazení do zvláštního bezpečnostního režimu.

3.6.2 SARPO – nástroj k hodnocení rizik a potřeb odsouzených

S - Souhrnná

A - Analýza

R - Rizik

P - Potřeb

O - Osob

Do praxe nově zavedený hodnotící nástroj či metoda, prostřednictvím které predikujeme budoucí chování odsouzeného a na základě stávajících poznatků definujeme, vyhodnocujeme a konkretizujeme rizika a potřeby ve vztahu k tvorbě programu zacházení.

Česká penitenciární filozofie se chce zabývat způsoby, jak kategorizovat pachatele, zvýšit účinnost při predikci rizik, zefektivnit zacházení s odsouzenými, zajistit vyšší bezpečnost veřejnosti, personálu věznic, účinně spolupracovat s justičními složkami.

Nově vyvíjený systém hodnocení směřuje k citlivějšímu uchopení reality. Je třeba razantně odmítnout názor, že lze vytvořit jediný a univerzální nástroj, který by postačil pro všechny účely hodnocení.

Správná filozofie zacházení s odsouzenými má základ v orientaci na propuštění z výkonu trestu, což znamená přípravu na tento přechod a na další život propuštěné osoby. Vzhledem k větší flexibilitě při řešení alternativ předčasného nebo podmíněného propuštění (parole, elektronický monitoring aj.) je nutné mít k dispozici jednotné kvalitní informace z hodnocení nebezpečnosti odsouzeného, poukazující na možnosti jeho selhání, o potřebě zařazení ve věznici, o možnostech zařazení do programů po propuštění, které rizika opětného selhání mohou snížit.

Ze zmíněné penitenciární filozofie vyšel i multidisciplinární tým pracovníků Vězeňské služby ČR a Probační a mediační služby. Ten vyvinul první verzi nástroje SARPO – Souhrnná Analýza Rizik a Potřeb Osob. V rámci pilotního projektu ověřování nástroje bylo vyškoleny cca 50 pracovníků Vězeňské služby ČR a Probační a mediační služby ČR, kteří v praxi přímo ověřovali zmíněný nástroj za účelem získání potřebných dat pro jejich současnou statistickou verifikaci, která probíhala na Univerzitě Karlově v Praze. Sběr dat probíhal od března 2007 do května 2008. Vyškolení hodnotitelé měli k dispozici již elektronickou verzi nástroje, která ještě více optimalizovala práci při praktickém získávání dat.

Charakteristika trestné činnosti

První část nástroje obsahuje data o specifických rysech trestné činnosti. Zaměřuje se na vyhledávání, prověřování a šetření informací o trestní minulosti a způsobené újmě. Výstupem je hodnocení rizika vyplývající z charakteristiky trestné činnosti, a sice z věku, kdy byl spáchán první trestný čin, z celkového počtu trestných činů, podmíněných propuštění, ochranné léčby atd.

Riziko potenciální újmy

Riziko újmy je bráno jako trvalý nebo obtížně odstranitelný fyzický či psychický následek trestné činnosti. V rámci tohoto se velká důležitost klade na násilnou trestnou činnost, sexuálně motivovanou trestnou činnost a šíření toxikomanie a to zejména mezi děti a mladistvé. Důkladně se rozebírají spouštěcí mechanismy konkrétních trestných činů. Tyto trestné činnosti jsou hodnoceny jako závažné skutečnosti s přitěžujícím významem pro odsouzené. Výstupem je hodnocení rizika potenciální újmy ve smyslu, komu hrozí potenciální újma a s jakou pravděpodobností.

Dynamické faktory

Obsahují 6 oblastí, které se zaměřují na popis situace, zhodnocení rizik a zjištění příčinné souvislosti s trestnou činností. Dále je zde prostor pro doplnění, uvedení pozitivních faktorů a poznámky ke zjištěným datům a zhodnocení motivace hodnocené osoby. Výstupem je hodnocení rizik jednotlivých dynamických faktorů, které mohou ovlivnit další trestnou činnost v budoucnosti. Faktory jsou následující:

Bydlení

Rizika jsou nejisté bydlení, nevyhovující, v rizikovém prostředí, konflikty v místě bydlení atd.

Zaměstnání

Rizika jsou dlouhodobá nezaměstnanost, rizikový průběh předchozích zaměstnání, nekvalifikovanost, minimální pracovní zkušenost atd.

Finance

Rizika jsou nedostatečné příjmy pro pokrytí základních životních potřeb, nelegální příjmy, dluhy a závazky, výživné na děti, nedostatečné dovednosti hospodařit s finančními prostředky.

Závislosti

Rizika jsou předchozí trestná činnost spáchaná pod vlivem alkoholu, drog, v souvislosti s gamblingem. Další jsou dlouhodobě neřešená a neléčená závislost, pohyb v blízkosti

závislých osob, závažné dopady závislosti na rodinu, nepřiměřené výdaje v souvislosti se závislostí.

Rodina a sociální kontakty

Rizika jsou vliv osob blízkých na páchaní trestné činnosti, další delikventi v rodině, kontakty s osobami s kriminální minulostí, časté konflikty ve vztazích, nefunkční sociální a rodinné zázemí.

Myšlení, postoje, chování inkriminovaných osob

Rizika jsou agresivita, nerespektování autorit, sklony k manipulaci s okolím, lhaní a podvádění, sklon stát se obětí šikany, selhávání v běžných situacích, neodpovědnost v chování. Zvláštním rizikem zde je životní styl – nedisciplinovanost, nezájem o práci, pasivita při řešení životních situací, identifikace s kriminální subkulturou, příklon k extremistickým skupinám, záměrné vyhledávání rizikových míst, opakované násilí.

Dotazník sebehodnocení

Sebehodnotící dotazník s doplňujícími otázkami, které se zaměřují na získání zpětné vazby v podobě seberefektivního hodnocení situace i okolností hodnocenou osobou a na hodnocení její motivace pro řešení rizikových faktorů.

Závěrečný výstup

Obsahuje shrnutí zjištěných rizik a jejich interpretaci s ohledem na hodnocenou osobu. Dále interpretuje sebehodnotící dotazník a zejména motivaci hodnocené osoby k řešení problematických aspektů. Tuto část uzavírá doporučení hodnotitele ke snížení zjištěných rizik a návrh na další konkrétní postup s hodnocenou osobou.

Lze tedy konstatovat, že nástroj SARPO pomáhá hodnotiteli podrobně diagnostikovat rizikové faktory hodnocené osoby a tím vzniká poměrně efektivní možnost nastavit systém zacházení tak, aby korespondoval s definovanými riziky a potřebami této osoby. Vzniká zde možnost používat nástroj již v nástupních odděleních věznic, tím vytvořit profil nastiňující potřeby odsouzeného vedoucí k trestné činnosti a stanovit potom přímé kroky k omezení těchto kriminálních potřeb a konečně stanovit možnosti motivace odsouzeného k pozitivním

změním. Vždy by data získaná tímto nástrojem měla sloužit jako východisko k dalšímu programu zacházení s odsouzenými, včetně doporučení k umístění do různých typů specializovaných oddělení věznic, které již v současnosti fungují. Hlavním cílem je potom efektivní směřování potenciálu odborných pracovníků věznic k aktivitám s vytipovanými a motivovanými skupinami odsouzených, které mohou u nich vyvolávat pozitivní změny ve smyslu následné absence trestné činnosti.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Znáte názvy programů zacházení s odsouzenými, které se v současnosti používají?
2. Umíte konkretizovat, na jakých základech jsou tyto programy postaveny?
3. Víte, jaký mají programy zásadní vliv na edukaci a posléze resocializaci odsouzených?

4 ALTERNATIVNÍ TRESTY

Cílem kapitoly je osvětlit problematiku probace a mediace, je zde vysvětlena úloha Probační a mediační služby po podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a úloha při ukládání alternativních trestů.

4.1 Poslání a cíle Probační a mediační služby České Republiky

[Probační a mediační služba České republiky](#) (PMS) vznikla na základě zákona č. 257/2000 Sb. Zaměřuje se na zprostředkování alternativních způsobů řešení trestné činnosti. Usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality. Probační a mediační služba ČR představuje novou instituci na poli trestní politiky, vychází ze součinnosti dvou profesí – sociální práce a práva, zejména trestního. Vyváženým propojením obou se vytváří nová multi-disciplinární profese v systému trestní justice.

Cíle činnosti PMS

Integrace pachatele – Probační a mediační služba usiluje o začlenění obviněného resp. pachatele do života společnosti bez dalšího porušování zákonů. Integrace je proces, který směřuje k obnovení respektu obviněného k právnímu stavu společnosti, jeho uplatnění a seberealizaci.

Participace poškozeného – Probační a mediační služba se snaží o zapojení poškozeného do „procesu“ vlastního odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost.

Ochrana společnosti – Probační a mediační služba přispívá k ochraně společnosti účinným řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestním řízením a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření.

Možnost mimosoudního řešení konfliktu – **MEDIACE**, má široké uplatnění v trestní justici a je jedním z nástrojů řešení trestného činu a jeho následků mezi pachatelem a poškozeným. Mediace poskytovaná Probační a mediační službou je bezplatná a založená na

souhlasu obou stran. Mediaci vede odborník na řešení konfliktů – mediátor, který jednání řídí, zachovává vstřícný a vyvážený přístup k oběma stranám a napomáhá jim nalézt řešení, nejen v oblasti náhrady škody, ale i vysvětlení, proč k trestnému činu došlo. Poškozenému mediace nabízí možnost pochopení situace, okolností a zvyšuje pravděpodobnost rychlé náhrady škody. Obviněnému umožňuje vyjádření omluvy poškozenému, vysvětlení svého jednání a odčinění důsledků spáchaného trestného činu. Mediace je provázaná s trestním řízením a její výsledky jsou v něm také zohledněny.

Obecně prospěšné práce (dále **OPP**) jsou nejčastěji ukládaným alternativním trestem – tj. trestem nespojeným s odnětím svobody – v České republice. Nabízejí odsouzenému možnost odpracovat si svůj trest, neboli vlastní aktivitou odčinit své trestné jednání. Úspěšně vykonané OPP přinášejí prospěch jak společnosti, (práce odsouzených sleduje obecný prospěch), tak odsouzenému, který v případě vykonaných OPP pokračuje ve svém životě s „čistým štítem“, řečí právníků: „dojde k zahlazení odsouzení“. Nelze také pominout nesporný finanční přínos této alternativy, která nezatěžuje stát vysokými náklady, jako věznění a přinášejí státu prospěch ve formě zdarma vykonané práce.

Spolupráce s poškozeným, tedy s tím, komu byla trestným činem způsobena škoda: majetková, morální újma, nebo ublíženo na zdraví – je nedílnou součástí činnosti Probační a mediační služby (PMS), která usiluje nejen o reintegraci pachatele, ochranu společnosti – ale v rámci restorativního (na nápravu vztahů zaměřeného) přístupu i o zapojení poškozeného. Činnost PMS v rámci zajištění výkonu alternativních trestů zahrnuje i oblast náhrady škody, poskytování důležitých informací pro poškozené – ale zejména v přípravném řízení, tedy ještě před rozhodnutím soudu v trestní věci, pomáhá poškozeným nejen odbornou radou, jak se domoci náhrady škody, ale zejména nabídkou mediace, mimosoudního jednání s pachatelem za účasti prostředníka, jejímž cílem je nejen hmotná náhrada újmy, ale také náprava vztahů, získání morální satisfakce. Výše uvedené služby poskytuje PMS klientům v trestním řízení zdarma a obrátit se na ni mohou nejen obvinění, ale také poškození trestnou činností.

Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody – PAROLE, je jednou z činností, kterou Probační a mediační služba ČR (dále jen PMS ČR) zprostředkovává v rámci vykonávacího řízení. Pojem „parole“ pochází z francouzštiny, kde znamená „slovo, výpověď“. V souvislosti s propuštěním odsouzeného z věznice pak slovem „parole“

rozumíme podmíněné propuštění na (čestné) slovo, resp. na slib odsouzeného, že se bude řádně chovat.

Odsouzený má ve věznici možnost v rámci své přípravy na podmíněné propuštění požádat o spolupráci probačního úředníka. Tato spolupráce se odehrává prostřednictvím návštěv probačního úředníka/asistenta ve věznici, kde společně s odsouzeným a za spolupráce pracovníků věznice probíhá příprava podkladů pro rozhodnutí soudu o žádosti o podmíněné propuštění. V této souvislosti probační úředník/asistent spolupracuje rovněž se subjekty, které působí mimo věznici. Nejčastěji se jedná o poskytovatele různých programů a služeb zaměřených na řešení problémů lidí opouštějících věznice a na řešení následků trestného činu.

Smyslem práce probačního úředníka/asistenta s klientem – odsouzeným a s klientem – poškozeným (obětí trestného činu) je, aby ještě v době před rozhodnutí soudu o podmíněném propuštění byly shromážděny a vyhodnoceny všechny důležité informace. Tyto informace slouží k rozpoznání rizik a potřeb odsouzeného v souvislosti s jeho návratem na svobodu.

Probační úředník/asistent provede analýzu možných rizik opětovného spáchání trestného činu a vzniku újmy ve vztahu k blízkým osobám, okolí či široké veřejnosti a vyjádří se k případným specifickým potřebám odsouzeného (*např. k potřebě léčby závislosti, potřebě zvýšit pracovní dovednosti, potřebě vyřešit problém s bydlením po propuštění apod.*). Na základě toho pak probační úředník/asistent soudu doporučí nebo nedoporučí podmíněné propuštění odsouzeného, případně může soudu navrhnout stanovení některých podmínek podmíněného propuštění – uložení dohledu nad podmíněně propuštěným, uložení povinnosti absolvovat rekvalifikační program, uložení omezení v podobě zdržení se kontaktu s konkrétní osobou apod.

V případě rozhodnutí o podmíněném propuštění odsouzeného, nad kterým je současně vysloven dohled probačního úředníka/asistenta, PMS ČR provádí jednak kontrolu plnění podmínek zkušební doby podmíněného propuštění (v rozsahu min. 1 roku – max. 7 let) a dále pak poskytuje pomoc při řešení problémů souvisejících s návratem odsouzeného do života na svobodě.

Probace je slovo pocházející z latiny a znamená ověřování, zkoušení. V naší trestní praxi se probační dohled ukládá obviněnému nebo odsouzenému, pokud státní zástupce nebo soudce považuje za účelné sledovat po určitou dobu chování klienta a uloží mu obvykle i

přiměřené omezení nebo povinnost (např. zdržet se her na hracích automatech, podrobit se léčbě závislosti na omamných a psychotropních látkách, které není ochranným léčením). Probační a mediační služba poté zajišťuje výkon dohledu a během zkušební doby jednak kontroluje vedení řádného života klienta, plnění uložených přiměřených povinností a omezení, ale poskytuje mu také nezbytnou pomoc při řešení otázek, na které klient svými silami nestačí, popř. poskytuje kontakty na organizace, které mohou klientovi pomoci (při hledání bydlení, zaměstnání apod.). Probační úředník motivuje klienta k řešení problémů souvisejících s trestnou činností (včetně náhrady škody a urovnání konfliktů s poškozeným), pomáhá klientovi vytvářet podmínky pro reintegraci do společnosti. Dohled probíhá zejména formou osobních konzultací pracovníka PMS s klientem.

Trest domácího vězení a jeho právní úprava

Trest domácího vězení je novým alternativním trestem, který s účinností od 1. 1. 2010 zavedl nový trestní zákoník a který rozšiřuje škálu alternativních trestů, které je možné ukládat dospělým za spáchané přečiny a stejně tak i mladistvým za spáchaná provinění. Tento trest je v trestním zákoníku uveden jako druhý nejpřísnější, tedy na druhém místě (*za trestem odnětí svobody*). Podmínkou jeho uložení je písemný slib pachatele, že se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese.

Ukládání a výkon trestu domácího vězení jsou upraveny v Zákoně č. 40/2009 Sb., (*trestním zákoníku*), v § 60 a § 61 a Zákoně č. 140/1961 Sb., o trestním řízení soudním (*trestním řádu*) v § 334 a) až § 334 g).

Soud může uložit trest domácího vězení v maximální výměře až na dvě léta. Trest spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se v obydlí ve dnech pracovního klidu a pracovního volna po celý den a v ostatních dnech v době od 20.00 hodin do 05.00 hodin, tuto dobu může soud upravit tak, aby výkon trestu nebránil zaměstnání odsouzeného, potřebné lékařské péči a případně může soud odsouzenému povolit také účast na bohoslužbách i ve dnech pracovního klidu a pracovního volna. Soud také může odsouzenému uložit přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život; zpravidla mu též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil. Jde-li o mladistvého pachatele či pachatele ve věku blízkém věku mladistvých, může soud uložit též některá z výchovných opatření, např. dohled probačního úředníka (§ 15 až 20 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, z. č. 218/2003 Sb.). Odsouzený je povinen hradit náklady

spojené s výkonem trestu domácího vězení. Ministerstvo spravedlnosti upravuje podrobnosti kontroly výkonu trestu domácího vězení vyhláškou.

Počátek výkonu trestu domácího vězení stanoví soud tak, aby si odsouzený mohl obstarat své záležitosti. Změny v místě výkonu trestu domácího vězení a čase, ve kterém je odsouzený povinen jej vykonávat, jsou možné pouze ze závažných důvodů a závisí na rozhodnutí soudu. V odůvodněných případech může soudce rozhodnout o také o odkladu nebo přerušení výkonu trestu.

Příprava k uložení trestu – předběžné šetření

Důležitou činností probačního úředníka je realizace tzv. institutu předběžného šetření, tedy spolupráce probačního úředníka s obviněným před uložení trestu domácího vězení. Tato činnost směřuje ke zjištění důležitých okolností pro uložení tohoto trestu, tj. aktuálních bytových a sociálních poměrů obviněného a dalších okolností, které mají na případné uložení trestu domácího vězení vliv. Tato spolupráce probačního úředníka a pachatele je podmíněna souhlasem obviněného a je uskutečňována v těch případech, u kterých jsou splněny podmínky pro uložení tohoto trestu a zároveň vzhledem povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu.

Probační úředník může na základě provedení základní analýzy rizik a potřeb pachatele a zjištění potřeb a zájmů oběti trestného činu navrhnout soudu uložení přiměřených omezení nebo povinností obviněnému.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Vysvětlete pojem probace.
2. Vysvětlete pojem mediace.

4.2 Přehled alternativních trestů a postupů

Uživatelé drog, zvláště problémoví uživatelé a osoby závislé, se často dostávají **do konfliktu s trestním zákonem**. V případě, že jsou splněny zákonem vymezené podmínky, může (ale nemusí) být v konkrétních kauzách postupováno alternativním způsobem trestního řízení nebo může (ale nemusí) být uživateli drog uložen alternativní trest.

Trestní zákon a řád umožňuje, aby v rámci řady alternativních postupů a trestů mohla být uložena také tzv. **přiměřená povinnost (dále jen PP) nebo přiměřené omezení (dále jen PO)**. U uživatelů drog mívá uložená přiměřená povinnost nejčastěji formu povinnosti **léčby se z drogové závislosti**. Přiměřenou povinnost, která se takto stává součástí uloženého trestu, můžeme chápat jako určité zpřesnění či **zacílení účinku trestu směrem k individuálním potřebám klienta**. V žádném případě se nejedná o ochranné léčení, jehož výkon má v rámci soudů svůj speciální režim. Níže v textu bude u jednotlivých postupů a trestů, u kterých zákon umožňuje možnost uložení přiměřeného omezení, uvedena zkratka PP/PO.

Alternativní tresty a postupy můžeme pro přehlednost rozdělit na dvě kategorie. Jako základní rozlišení nám poslouží to, zda mohou být uloženy ještě ve fázi před vynesemím rozsudku nebo zda jsou uloženy trestním příkazem nebo rozsudkem a jejich výkon pak spadá do fáze po vynesemí rozsudku. Do této kategorie zařadíme také podmíněné propuštění z výkonu nepodmíněného trestu, o něž si mohou klienti žádat po vykonání poloviny/dvou třetin nepodmíněného trestu. U většiny alternativních trestů je realizací výkonu trestu pověřena **Probační a mediační služba ČR**. K základním podmínkám výkonu alternativních trestů patří vyhýbání se páčání další trestné činnosti. Pokud klient spáchá v průběhu výkonu alternativního trestu další trestnou činnost, vystavuje se nebezpečí, že mu může být alternativní trest přeměněn na nepodmíněný trest.

4.2.1 Alternativní postupy ve fázi před vynesemím rozsudku

Nahrazení vazby dohledem + PP/PO

Klient je propuštěn z vazební věznice, musí v rámci uloženého probačního dohledu pravidelně docházet za probačním pracovníkem, dále se nesmí vyhýbat procedurám trestního

řízení, případně musí plnit soudem uloženou přiměřenou povinnost. Nahrazení vazby dohledem trvá do pravomocného rozhodnutí soudu. Při úvaze o formě a výši trestu soud může přihlídnout k průběhu náhrady vazby dohledem.

Podmíněné zastavení trestního stíhání + PP/PO

Klientovi je podmíněně zastaveno trestní stíhání na zkušební dobu 6 měsíců až 2 let. V průběhu podmíněného zastavení trestního stíhání se klient nesmí dopustit další trestné činnosti a v případě uložení PP/PO, musí přiměřenou povinnost splnit. V případě splnění všech podmínek nemá záznam ve výpise z rejstříku trestů.

Narovnání

Za předpokladu splnění více specifických podmínek (mimo jiné souhlasu poškozeného a zaplacení částky na obecně prospěšné účely, plné uhrazení způsobené škody) soud nebo státní zástupce zastaví pravomocně trestní stíhání. Klient pak také nemá záznam ve výpise z rejstříku trestů.

4.2.2 Alternativní tresty ve fázi po vynesení rozsudku

Podmíněné upuštění od potrestání s dohledem + PP/PO

Nejedná se o klasický alternativní trest, ale o tzv. alternativu k potrestání. Klient je sice uznán vinným, ale soud na zkušební dobu až 1 roku odloží rozhodnutí, zda vůbec bude klientovi uložen nějaký trest, zároveň je ale klientovi uložen probační dohled. Klient dochází ve zkušební době za probačním pracovníkem, a pokud mu byla uložena PP/PO, tak musí uloženou povinnost plnit. V případě splnění všech podmínek nemá záznam ve výpise z rejstříku trestů.

Podmíněné odsouzení + PP/PO

Klientovi je uložen nepodmíněný trest ve výši max. 2 let, výkon trestu je soudem podmíněně odložen na zkušební dobu 1 až 5 let. V případě uložení PP/PO je soudem kontrolováno, zda je přiměřená povinnost klientem plněna.

Podmíněné odsouzení s dohledem + PP/PO

Klientovi je uložen nepodmíněný trest ve výši max. 3 let, výkon trestu je soudem podmíněně odložen na zkušební dobu 1 až 5 let a klientovi je uložen probační dohled. Klient dochází po celou dobu trvání zkušební doby za probačním pracovníkem, a pokud mu bylo uloženo PP/PO, tak ji v průběhu zkušební doby musí plnit.

Trest obecně prospěšných prací + PP/PO

Klientovi je uložen trest ve výměře 50 až 400 hodin obecně prospěšných prací, které musí odpracovat v soudem stanovené lhůtě. Pokud byla klientovi k trestu uložena PP/PO, tak ji v průběhu stanovené lhůty musí splnit.

Podmíněné propuštění + PP/PO

Klient je podmíněně propuštěn z výkonu trestu, přičemž je mu uložena zkušební doba ve výměře 1 až 7 let. V případě uložení PP/PO je soudem kontrolováno, zda je přiměřená povinnost klientem plněna.

Podmíněné propuštění s dohledem + PP/PO

Klient je podmíněně propuštěn z výkonu trestu, přičemž je mu uložena zkušební doba ve výměře 1 až 7 let, zároveň je mu uložen probační dohled. Klient dochází po celou zkušební dobu za probačním pracovníkem, a pokud mu bylo uloženo PP/PO, tak musí přiměřenou povinnost v průběhu zkušební plnit.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Uveďte alternativní tresty před vynesemím rozsudku.
2. Uveďte alternativní tresty po vynesemí rozsudku

4.3 Podmíněné tresty

Kapitola nabízí základní přehled a stručnou charakteristiku alternativních postupů a trestů, které mohou být uloženy pachatelům trestné činnosti.

Je třeba upřesnit, že samotný zákon spojení alternativní trest nezná. Tento název vyplývá z faktu, že tyto tresty tvoří určitou alternativu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Tyto tresty se nesnaží zbavit pachatele svobody a zavřít ho do vězení, ale zavazují ho dodržovat určité omezení a povinnosti. Směřují k nápravě spáchaného trestného činu a k nápravě delikventa, ne k odplatě ve smyslu starých retribučních trestních teorií. Smyslem alternativního trestu je taktéž omezit nežádoucí projevy **prizonizace**, jako je např. tzv. *syndrom otáčivých dveří*, což je označení pro situaci, kdy se propuštěný pachatel není schopen uchytit v nekriminálním prostředí a vrací se zpět na kriminální dráhu. Určité naděje byly vkládány taktéž v ulehčení přeplněných věznic od přílivu nových odsouzců k trestu odnětí svobody.

S alternativními tresty úzce souvisí tzv. restorativní koncept trestní justice. V klasickém konceptu retribuční justice je pohlíženo na tresty jako na konflikt státu s jednotlivcem, kdy se potřeby poškozeného odsouvají stranou a hledí se především na narušení právního řádu. V restorativním konceptu se hledí na trestný čin již jako konflikt mezi jednotlivci, kdy jsou zdůrazněny práva oběti. Snahou je dojít k urovnání konfliktního stavu způsobeného spáchaným trestným činem (za participace pachatele) a pomoci pachateli nalézt cestu zpět do společnosti. Nicméně tento přístup nelze aplikovat na všechny trestné činy, neboť jejich povaha ho může prakticky znemožnit.

Tresty v této části jsou seřazeny dle jejich pořadí v zákoně, tedy od nejpřísnějšího domácího vězení po zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Určitou výjimkou je trest vyhoštění, který sice znamená podstatný zásah do práv a svobody jedince, nicméně ho nelze uplatnit na občany České republiky. Taktéž určitou výjimkou je podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody (popř. s uloženým dohledem), neboť samotné odnětí svobody je v našem trestním právu nejpřísnější trest, nicméně tato varianta už ze své podstaty znamená menší zásah do práv a svobody jedince, než trest domácího vězení.

Domácí vězení

Domácí vězení je z pohledu novodobého českého státu novinkou, ukotvenou v novém trestním zákoníku. Jde o druhý nejpřísnější trest po trestu odnětí svobody. Jeho podstatou je omezení pohybu odsouzeného v určitých hodinách (zpravidla od 20h do 05h) po dobu maximálně 2 let. V tento čas je odsouzený povinen zdržovat se v místě stanoveném soudem, zpravidla ve svém stálém bydlišti. Tímto má dojít k určitému omezení a kontrole pachatele bez jeho vytržení ze sociálního prostředí. Kontrolu provádí namátkově pracovníci Probační a mediační služby ČR, kteří o průběhu informují soud. Pokud pracovníci zjistí nepřítomnost odsouzeného ve stanovený čas ve stanoveném obydlí a odsouzený nemá přijatelnou omluvu (např. náhlá zdravotní komplikace potvrzená lékařem), může soud uložit náhradní trest odnětí svobody až na jeden rok.

Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody

Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody je dnes nejčastěji ukládaný trest. Týká se **přechinů** s maximální sazbou trestu odnětí svobody na tři roky a uděluje se za předpokladu, že není třeba výkonu trestu k nápravě pachatele. V případě, že soud uzná za vhodné pachatele zvýšeně sledovat a kontrolovat chování, může navíc stanovit dohled.

Obecně prospěšné práce

Trest obecně prospěšných prací umožňují pachateli méně závažné trestné činnosti odčinit své jednání prací k obecně prospěšným účelům. Trest obecně prospěšných prací je možno udělit v rozsahu 50 až 300 hodin. Tyto hodiny je odsouzený povinen odpracovat rok ode dne, kdy mu byl výkon trestu nařízen soudem. Na výkon trestu dohlíží pracovník Probační a mediační služby, který taktéž navrhuje odsouzenému možné umístění.

Propadnutí majetku

Propadnutí majetku je nejpřísnější majetkový trest. Zpravidla bývá uložen za zvlášť závažné zločiny, jímž pachatel pro sebe nebo pro jiného získal nebo se snažil získat majetkový prospěch, nicméně může být uložen samostatně v případě, že zákon uložení tohoto trestu za spáchaný zločin dovoluje a jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a k osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba. Může

postihnout veškerý majetek nebo jen část, kterou určí soud. Majetek připadá státu. Nesmí se však v dotknou, majetkových hodnot, které jsou nezbytné např. k uspokojení životních potřeb odsouzeného či jeho potomků.

Peněžitý trest

Peněžitý trest může být uložen jako samostatný trest, ale často bývá uložen i jako trest vedlejší. Jeho výměra je stanovena nově ve formě tzv. denních pokut, které vyjadřují závažnost trestného činu prostřednictvím počtu denních sazeb. To ovšem neznamena, že pachatel bude splácet řadu menších částek, je to způsob výpočtu celkové částky. Denní sazba může být stanovena v rozmezí 100 - 50 000 Kč. Počet denních sazeb je možno udělit v rozmezí 20 a 730. Maximální výměr tedy činí 36.5 mil. Kč. V případě, že odsouzený nezaplatí, může mu soudem být uložen náhradní trest odnětí svobody až na 4 roky.

Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty

Bývá spíše ukládán vedle jiného trestu, nicméně je ho taktéž možno uložit samostatně. Slouží především k zneškodnění věci či jiné majetkové hodnoty, která by mohla sloužit pachateli k páčání trestné činnosti. Majetek propadá státu.

Zákaz činnosti

Tento trest má za úkol zabránit v páčání trestné činnosti pachatelem, který k ní využil určité aktivity, vyžadující určitou morální či odbornou způsobilost (např. bankovní úředník). Je možné také tento trest udělit pachateli, které podobnou způsobilost nevlastnil. V takovém případě toto povolení po dobu trestu nebude moci získat.

Zákaz pobytu

Tento trest je udělován pachateli z důvodu zamezení páčání další trestné činnosti. Není možné ho udělit na místo trvalého bydliště. Pokud dotyčný potřebuje navštívit v osobní záležitosti dané místo, musí předem upozornit policii, která mu může (ale i nemusí) udělit povolení.

Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

Tento trest je novinkou v novém trestním zákoníku. Vznikl hlavně v souvislosti s problémovými fanoušky na fotbalových zápasech. Jeho podstatou je zákaz vstupu na určenou sportovní, kulturní či společenskou akci. V průběhu výkonu trestu odsouzený navštěvuje Probační a mediační službu a případně se musí hlásit během konání akce na místním policejním středisku.

Vyhoštění

Trest vyhoštění je udělován za účelem zabránění páčání trestní činnosti cizinci na území ČR. Jeho podstatou je přemístění dotyčného z území ČR na území státu, kde je občanem. Je udělován na 1 až 10 let, nebo na dobu neurčitou.

KONTROLNÍ OTÁZKY

Kontrolní otázky

1. Popište typ trestu „Domácí vězení“ jeho výhody a nevýhody.
2. Vysvětlete pojem podmíněný trest.

Literatura

- Hendrych I., Vybrané kapitoly z penologie, Opava 2010, ISBN 978-80-7248-574-1
- Hanuš B., Primární základy penologie, Praha 2005, ISBN 80-86723-14-3
- Sochůrek J., Úvod do penologie, Liberec 2008, ISBN 978-80-7372-287-6
- Mařádek V., Vězeňství, Ostrava 205, ISBN 80-7368-002-5
- Mařádek V., Výkladový slovník penologie, Ostrava 2003
- Hála J., Úvod do teorie a praxe vězeňství, České Budějovice 2006, ISBN 80-86708-30-6,
- Francek J., Zločin a trest v českých dějinách, Praha 1999, ISBN 80-86182-91-6
- Projekty hledání nových forem zacházení s pachateli, Příloha časopisu České vězeňství č. 2/1999
- Evropská vězeňská pravidla, Příloha časopisu České vězeňství č. 1/2006
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999, kterou se vydává Řád výkonu trestu odnětí svobody
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 109/1994, kterou se vydává Řád výkonu vazby
- Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody
- Zákon č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby
- ÚZ č. 768 Trestní předpisy, Sagit 2010, ISBN 978-80-7208-782-2
- Zákon č.555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční strážci
- Zákon č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě
- Zákon č. 129/2008 Sb. o výkonu zabezpečovací detence
- Časopis České vězeňství č. 2/2008
- Časopis České vězeňství č. 1/2009
- Časopis České vězeňství č. 1/20011

www.vscr.cz

www.pmscr.cz

Slovníček pojmů

Agrese – znamená takové chování, jehož záměrem je druhého poškodit.

Alternativní tresty – jsou tresty, které nejsou spojeny s odnětím svobody.

Detenční ústavy – je to instituce, která spojuje požadavky kladené současně na věznicí a psychiatrickou léčebnu. V současné době jsou dva detenční ústavy v Brně a Opavě

Diferenciace věznic - rozdělení věznic (po roce 1999) do 4 typů (A – dohled, B – dozor, C – ostraha, D – zvýšená ostraha).

Edukace (výchova) – je souhrnem působení specifických, záměrných vlivů jedné lidské bytosti na jinou.

Extramulární – mimo zdi věznice, extramulární aktivity – kontakt s rodinou a nejbližším sociálním prostředím mimo věznicí.

Humanizace vězeňství – humanita = lidství, humánní = vztahující se k lidskosti, humanizace = činit humánním, lidským. Je to soubor činností a opatření, jejíž výsledkem by mělo být začlenění českého vězeňství do řady nejprogresivnějších evropských i světových trendů, vytýčených v minimální přijatelné podobě Evropskými vězeňskými pravidly.

Penitenciární – z lat. poenitentia = lítost, změna mínění či myšlení, obrat, polepšení, náprava, v podstatě tento pojem znamená vězeňský, týkající se vězeňství či týkající se zacházení s vězni.

Penologie – nauka o trestání, o druzích trestu a jejich účinnosti.

Postpenitenciární péče – je péče o propuštěné bývalé vězně.

Prizonizace – souhrnné označení všech negativních jevů, které působí na odsouzené v průběhu výkonu trestu odnětí svobody. Je to vlastně proces postupného přizpůsobování se způsobu života ve věznicí, společenství odsouzených a tzv. vězeňské subkultuře.

Probace – práce probačního úředníka, kdy kontroluje obsah příkazu pro pachatele, který není uvězněn, ale musí respektovat uložená omezení

Psychogenní – jsou jevy, které jsou vyvolány duševní činností, čili vznikají v důsledku psychických vlivů jako např. konfliktů, stresu, zátěže apod.

Recidiva – nežádoucí návrat odsouzeného po výkonu trestu zpět do věznice a to z důvodu spáchání dalšího trestného činu.

Reedukace – (převýchova) je to snaha pomocí pedagogických metod, prostředků a forem na jedné straně rozvinout nevyvinuté osobnostní vlastnosti a na straně druhé pozměnit tyto vlastnosti společensky žádoucím způsobem.

Resocializace – slouží k dosahování nejsložitějších nápravně výchovných cílů. Je to složitý proces nápravy a převýchovy i změny vadné socializace.

Sebepoškozování – (automutilace) jakékoliv úmyslné poškození zdraví u odsouzeného.

Socializace – vrůstání (začleňování se) individua do společnosti, do společenských podmínek.

Viktimologie – nauka o obětech trestních činů.

Zacházení – je to co, co děláme ve vězeňských zařízeních s vězni, abychom naplnili účel výkonu vazby a výkonu trestu a přitom jim neuškodili.